

Полтавський державний аграрний університет
Полтавський інститут економіки і права
Полтавський місцевий центр з надання безоплатної
вторинної правової допомоги
Регіональне представництво Уповноваженого Верховної
Ради України з прав людини у Полтавській області
Кіровоградський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України
Полтавський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України

Матеріали Всеукраїнської інтернет-
конференції

«Трансформація правової системи України в сучасних умовах»

**20 грудня 2023 року
м. Полтава**

УДК 34.047(477)

Трансформація правової системи України в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції (Полтава, 20 грудня 2023 р.) / ред. кол.: С. О. Гладкий, Х. З. Махмудов, В. О. Осташова та ін. Полтава: ПДАУ, 2023. 168 с.

Конференція зареєстрована в ДУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ) за №571 від 07.12.2023 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету, протокол №6 від 25.12.2023 р.

У збірці представлено матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції за результатами досліджень щодо трансформації правової системи України в сучасних умовах.

Матеріали призначені для педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів освіти, докторантів, аспірантів, провідних фахівців – практиків, студентів та усіх зацікавлених у позитивних перетвереннях правової системи України.

Відповідальність за зміст наданих матеріалів, точність наведених даних, а також відповідність принципам академічної доброчесності несуть автори. Матеріали видані в авторській редакції.

Голова редакційної колегії:

Гладкий С. О. – професор кафедри підприємництва і права ПДАУ, д.ю.н., професор.

Члени редакційної колегії:

Махмудов Х. З. – завідувач кафедри підприємництва і права ПДАУ, д.е.н., професор;

Басенко Р. О. – завідувач кафедри правознавства та фінансів, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності ППЕП, к. пед.н., доцент;

Ночовний Ю. В. – начальник відділу правопросвітництва Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

Носенко В. В. – представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Полтавській області;

Яковенко В. С. – член правління, керівник відокремленого підрозділу ГО «Україна без тортур» в Полтавській області;

Коломось О. Д. – провідний фахівець з організації наукової роботи Кіровоградського НДЕКЦ МВС України, к.ю.н., доцент, т.в.о. завідувача кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ;

Лисенко Н. В. – завідувач відділу товарознавчих та гемологічних досліджень Полтавського НДЕКЦ МВС України, к.т.н.;

Кальян О. С. – професор кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н., доцент;

Осташова В. О. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н., доцент;

Липій Є. А. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н., доцент;

Стрілець Б. В. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н.;

Купчення Л. І. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н.;

Шведенко П. Ю. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н., доцент;

Дубович О. В. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.ю.н.;

Калашник О. В. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.т.н., доцент;

Мороз С. Е. – доцент кафедри підприємництва і права ПДАУ, к.пед.н., доцент.

© Автори тез, включені до збірника, 2023

© Полтавський державний аграрний університет, 2023

ЗМІСТ

Андрейко Я. Г. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
Береза Ю. В. МЕТОДИ ПЕРЕКОНАННЯ ТА ЗАОХОЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	11
Бондар Ю. Ю. СТВОРЕННЯ РАДИ ЄВРОПИ ЯК ПОЧАТОК ЗБЛИЖЕННЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ.....	15
Бондаренко Д. С. ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПОКАРАННЯ.....	18
Букша А. А. ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ: ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ПРАВО УКРАЇНИ.....	21
Галушко А. С. ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....	25
Гаркава Т. П. ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ, ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ.....	29
Гладкий С .О. АВТООБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ.....	31
Гнатко В. Ю. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОСВІДОМОСТІ В ТОТАЛІТАРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ УРСР.....	36
Гузема Ю. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	38

Гузема Ю. В. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	42
Довга В. С. КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КОНСТИТУЦІЮ УКРАЇНИ.....	45
Довгуля А. О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	48
Дубович О. В. ВИДАЧА ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ): ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ.....	51
Закладна В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИСДИКЦІЙНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	56
Заснов І. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКЛЮЧЕННЯ УЧАСНИКА ЗІ СКЛАДУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА.....	59
Зінченко Н. О., Кривоніс А. Є. МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ СИМУЛЯЦІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Ж. БОДРІЯРА.....	63
Калашник О. В., Кальян О. С., Мороз С. Е. ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ.....	67
Каюн В. О. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	72
Кісельова В. В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ.....	75
Клименко Д. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	79

Коломієць П. В. ПРОБЛЕМАТИКА НЕУЗГОДЖЕНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ НОРМ З ПИТАНЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	83
Косенко Р. Д. СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ.....	88
Костюк А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ...	91
Кучер О. О., Дубович О. В. ПРОКУРАТУРА ТА ГРОМАДСЬКІ АКТИВІСТИ: ЧИ МОЖЛИВЕ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ.....	96
Липій Є. А., Гуренко Д. В. ВІДНОСИНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	99
Ляшенко В. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ.....	104
Матьоха А. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	106
Оліщук П. О. ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У АВТОТРАНСПОРТНОМУ КООПЕРАТИВІ.....	109
Осташова В. О. ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	111
Остяк Ж. О. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У ЦИВІЛЬНО ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ.....	114
Петрова Ю. В. ПРАВОВЕ САМОВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТА.....	116

Пихтіна Н. В. СОЦІОКУЛЬТУРНА РУБІЖНІСТЬ СТАНОВИЩА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРАВОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	120
Подріз Є. А., Дубович О. В. ЩОДО ПИТАННЯ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ.....	125
Сергієнко В. В. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ.....	129
Слесарюк С. О., Купчення Л. І. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА УКРАЇНИ.....	134
Снісар М. О. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ...	137
Стрілець Б. В. РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА КРИПТОВАЛЮТНИХ РИНКАХ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	140
Сьомич М. І. ДЖЕРЕЛА І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	144
Черепашинська-Жукова П. Р. ДНОШЕННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ.....	148
Шведенко П. Ю. ПЕРЕДДОГОВІРНІ ПРАВОВІДНОСИНИ, ЯК ОBOB'ЯЗКОВА СТАДІЯ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ (АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ).....	152
Шестеріков Д. П., Кальян О. С. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ УЧАСТІ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	155

Шульженко А. А.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.. 158

Якименко К. О.

ОСОБЛИВОСТІ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В МІСТАХ УКРАЇНИ.. 160

Ярмак Ю. О.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ ВИТРАТ В
ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... 164

Андрейко Я. Г.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Купчення Л. І.,**
к.ю.н., доцент кафедри підприємства і права,
Полтавський державний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Значну роль у змінах, що відбуваються сьогодні в нашій державі, відіграє право, як правова система, створення та формування якої відраховується з проголошення незалежності України. Повномасштабне вторгнення, а потім введення воєнного стану 24 лютого 2022 року, внесло суттєві зміни у життя нашої країни, які вимагають швидкого реагування з боку влади щодо протидії незаконним, протиправним діям агресора. Подолання перешкод, які склалися залежить в цілому від злагодженості органів державної влади, її узгодженої роботи. Особливо зараз важливо шукати нові можливості для підняття економіки, вдосконалення законодавства, розвитку бізнесу, підприємств, підтримання населення, підняття бойового духу українців.

Розвиток правової системи України саме в умовах, що склалися на сьогодні, сприятимуть її значному удосконаленню і будуть на запроваджені відповідно до міжнародних норм. Оскільки зараз Україна активно намагається стати частиною Європейського Союзу, зроблено перші кроки для успішного вступу, наприклад здобуття статусу кандидата на вступ до ЄС. Членство в ЄС покладає на Україну неабияку відповідальність, мають бути внесені суттєві зміни і корективи, зокрема в законодавстві, основою якого мають бути загальні міжнародні принципи і норми.

Як вже було зазначено вище, 24 лютого 2022 на території України введено воєнний стан. При дії цього правового режиму процес здійснення судочинства ніяким чином не змінюється, і надалі ґрунтується на Конституції України, інших

нормативно-правових актах, також Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» змінення чи прискорення судочинства в умовах воєнного стану заборонено. Але на практиці ситуація складається зовсім по-іншому, оскільки часто виникають проблеми зі здійсненням фіксації судового засідання у зв'язку з перебоями роботи Інтернету. Запис здійснюється за допомогою спеціальної програми, робота якої залежить саме від мережі [1].

Після введення воєнного стану Рада Суддів України прийняла ряд важливих змін, щодо здійснення судочинства в наших реаліях. Зокрема 24 лютого 2022 року було прийнято рішення щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф. В першу чергу, цим рішенням Рада Суддів України наголошує, що судочинство може бути припинено коли виникає реальна загроза для життя і здоров'я працівників суду, до усунення спричиненої загрози. Також пропозиції щодо розроблення плану евакуації справ, які перебувають в провадженні відповідного суду. Але РСУ підкреслює, навіть, в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути остаточно припиненою, але має визначатися безпековою ситуацією у відповідному регіоні [2].

Дуже зручним для роботи суду в умовах воєнного стану є запровадження розгляду справи в режимі відеоконференції. Такий розгляд справи нічим не відрізняється від того, до якого ми всі звикли. Якщо в сторони немає можливості прибути до суду для розгляду справи, вона згідно зі ст. 212 ЦПК України має право прийняти участь в режимі відеоконференції. Розгляд справи також може бути відкладено у зв'язку з неможливістю подати відповідну заяву про це. Часто виникають проблеми зі мережею, або не працює відділення пошти, що практично унеможливорює подачу клопотання про перенесення розгляду справи [3].

Категорії справ, які передбачають колегіальний розгляд справи, слухаються у складі з трьох суддів- членів колегії, але бувають ситуації, що не

всі мають змогу прибути до суду для розгляду тому допустимий розгляд справ з різних приміщень судів, в тому числі з використанням власних технічних засобів.

У березні минулого року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів» № 7117 [4]. На виконання зазначеного припису 08.03.2022 Голова Верховного Суду видав розпорядження, згідно з яким було змінено підсудність справ, що розглядались в Харківському та в Чернігівському регіонах. Так, справи, які розглядались судами в Харківській області будуть передані Полтавським судам. Справи, що розглядались в Чернігові - розподіляються між судами Черкаської та Київської області [5].

Таким чином, ситуація яка склалася на сьогодні потребує рішучий рішень і дій, задля здійснення справедливого правосуддя, доступу громадян до судової системи.

Вторгнення змінило звичне нам правосуддя, яскравим прикладом може слугувати відеоконференції, електронне судочинство, поліпшилося технічне забезпечення судів до відповідного рівня. Для роботи судів зараз при введеному військовому стані, створені всі умови для належного виконання ними своїх функцій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 389-VIII.
2. Рішення Ради суддів України «Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22> (дата звернення: 12.12.2023)
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18. 03. 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004 № 1618-IV.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та

проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану» від 27 липня 2022 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 2461-IX.

5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1402-VIII.

Берега Ю. В., курсантка 2 курсу,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Лавренко А. І.**,
викладачка кафедри правоохоронної діяльності та поліцейської
факультету №1, Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ

МЕТОДИ ПЕРЕКОНАННЯ ТА ЗАОХОЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Діапазон влади конкретної особи визначається його можливостями впливати на поведінку, відносини і відчуття підлеглих, ставлення до роботи. Саме тому, разом із формами державного управління суттєву роль у процесі практичної реалізації виконавчої влади відіграють методи державного управління.

Методи державного управління – це способи і засоби впливу органів державного управління чи посадових осіб на керовані об'єкти. У цілому метод державного управління дає можливість визначити як саме той чи інший суб'єкт державно-владних повноважень здійснює свою повсякденну управлінську діяльність [1, с. 96].

Оскільки відбувається постійне зростання кваліфікації працівника і відрив в інтелектуальному і професійному розвитку керівників і підлеглих скоротився, стає все важче реалізувати владу покладаючись на примушення, винагороду, компетенцію чи харизму [2, с.73]. Найпоширенішими на даний момент методами діяльності державних органів є метод переконання, примусу та заохочення

(стимулювання) [3, с.113]. Правильне застосування методів переконання, заохочення й примусу в процесі здійснення публічного адміністрування забезпечує найбільшу ефективність цієї діяльності, її максимальну ефективність, раціональне функціонування всіх адміністративно-правових інститутів, непохитність правових основ у державі [1, с. 96]. Ці методи є визначальними, повинні розумно поєднуватись, тобто не протистояти один одному, а доповнювати, підпорядковуватись публічним інтересам.

Метод переконання, наприклад, здійснюється шляхом заохочення суб'єктів суспільних відносин до певної діяльності чи дій, що відповідають їх волі без застосування силового тиску, таким чином забезпечуючи свободу вибору. Переконання в основному здійснюється через такі юридичні засоби як суб'єктивні права, законні інтереси, пільги [2, с. 74].

В рамках методу переконання вчені-адміністративісти виділяють такі заходи як навчання; пропаганду, рекламу, агітацію з метою підвищення рівня правової свідомості та правової культури громадян (пояснення сутності законів, правової політики держави); роз'яснення завдань і функцій публічної адміністрації; виховання; інструктажі; обмін передовим досвідом [2, с. 98]. Переконання є пріоритетним методом впливу публічної адміністрації, оскільки використовується систематично, забезпечує добровільне виконання приписів, що сприяє здійсненню правомірної поведінки громадянами.

Як бачимо такий метод активно застосовується топ-управлінцями Національної поліції, а саме в заходах, які проводяться правоохоронцями. Прикладами таких є:

- 1) постійне інформування про стан правопорядку та протидію злочинності;
- 2) агітаційно-роз'яснювальна робота серед населення;
- 3) критика антигромадських проявів;
- 4) роз'яснення завдань і функцій поліції;
- 5) обмін передовим досвідом;
- 6) стимулювання ініціативи громадськості у допомозі правоохоронним органам у боротьбі з правопорушеннями.

Окрім методу переконання також часто використовується метод заохочення.

Метод заохочення сприяє забезпеченню законності і дисципліни як у діяльності публічної адміністрації, так і у її відносинах з громадянами за допомогою впливу на їх свідомість та інтерес через використання моральних і матеріальних заходів з метою стимулювання їх до правомірної поведінки [2, с. 98].

Чинними правовими актами закріплюються види заохочення, підстави їх застосування, повноваження публічної адміністрації у цій сфері. Так, відповідно до Закону України «Про державні нагороди» державні нагороди України є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною [4].

Говорячи про органи Національної поліції України варто зауважити, що відповідно до статті 19 Закону України «Про Національну поліцію» підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом [5].

До працівників Національної Поліції може бути застосовано заохочення у вигляді відзнаки «Вогнепальна зброя». Відповідно до пункту 10 ст. 6 Дисциплінарного статуту Національної поліції України поліцейського можна заохотити відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя». Відомча заохочувальна відзнака Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» – це зброя вітчизняного або іноземного виробництва, у тому числі зброя невійськового призначення. Вручення відзнаки здійснюється в урочистій обстановці Міністром внутрішніх справ України, особою, яка виконує його обов'язки, або за дорученням Міністра членами колегії МВС, керівниками структурних підрозділів апарату МВС, командувачем Національної гвардії України, керівниками центральних органів

виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ [6].

Зростання свідомості, організованості громадян робить методи переконання й заохочення дедалі ефективнішими в діяльності державних органів, а отже, звужується сфера застосування примусових засобів впливу.

Отже, з всього вище сказаного можна зробити висновок, що методи переконання та заохочення в діяльності органів Національної поліції важливо використовувати, оскільки ті підвищують рівень ефективної роботи та працеспроможності працівників, покращують діяльність системи правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Комірчий П. Методи діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №10. С. 95-100.

2. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 1. С. 73–77.

3. Макарчук В. В. Адміністративний примус як метод правоохоронних органів при реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Глобалізація українського законодавства як результат війни Російської Федерації проти України : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19 квітня 2023 р.* Київ: ДУІТ, 2023. С. 113–116. (дата звернення: 10.12.2023).

4. Про державні нагороди : Закон України від 16.03.2000 р № 1549-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 21. Ст.162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст.379. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

6. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 29. Ст.233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

Бондар Ю. Ю.,
здобувач другого(магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Стрілець Б.В.,**
к.ю.н., доцент кафедри підприємства і права,
Полтавський державний аграрний університет

СТВОРЕННЯ РАДИ ЄВРОПИ ЯК ПОЧАТОК ЗБЛИЖЕННЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Вперше ідею створення Ради Європи було покладено колишнім прем'єр-міністром Великобританії Уїнстоном Черчиллем 19 вересня 1946 р. під час виступу в Цюріху. Говорячи про нерівномірний темп відбудови повоєнної Європи, він запропонував посилити співробітництво та закликав до утворення «Сполучених Штатів Європи» на зразок США. Однією із головних складових стало вірування суспільства у потребі європейської єдності [4].

Спонтанно утворилося багато різних організацій, серед яких виділявся ЄС федералістів, соціалістичний рух за об'єднані штати Європи, економічна ліга за європейську співпрацю, об'єднаний європейський рух, французька рада за об'єднану Європу, міжнародний координаційний комітет. Для узгодження спільних заходів різноманітних національних об'єднань, які підтримували формування єдиної Європи, а також для виконання пропагандистських компаній по всьому материку у грудні 1947 року було вирішено сформувати Міжнародний комітет рухів за європейський союз [5].

Перший крок у цьому напрямку був зроблений через Договір про союз між Великобританією та Францією, який підписали 4 березня 1947 р. (Дюнкеркський пакт). Метою цього договору було зміцнення європейської безпеки та запобігти можливій агресії з боку Німеччини за умови можливого об'єднання під егідою СРСР, а також зміцнити економічні зв'язки між двома державами. Пакт вступив в дію 8 вересня 1947 р. [2].

Наступним етапом європейської інтеграції було підписання у 1948 році Брюссельського договору п'ятьма державами. Він був продовженням і розширенням Дюнкеркського пакту. На основі договору у 1954 р. був сформований договір про Західноєвропейський союз. Головною метою договору було сформування військової та стратегічної кооперації у відповідь на можливу радянську агресію у центральній або східній Європі, що незабаром і підтвердилося у лютому 1948 р. в комуністичному заколоті у Чехословаччині. Ця співпраця не могла зрівняти військові сили у Європі, але в майбутньому стала сходиною до трансатлантичної співпраці з Сполученими Штатами Америки і через рік вилилася у створення НАТО [1].

Основні заходи зі зближення країн Європи були вжиті громадськими організаціями від імені Міжнародного комітету рухів за Європейський Союз. Ключовим результатом активності цього комітету стало проведення Європейського конгресу в Гаазі з 7 по 10 травня 1948 році. Під час конгресу було ухвалено низку документів, що стосувалися найважливіших аспектів європейського об'єднання [6].

У жовтні 1948 року було сформовано європейський рух як постійну неофіційну організацію. Головною метою Європейського руху було термінове створення Європейської консультативної асамблеї.

5 травня 1949 року з ініціативи Бельгії, Франції, Голландії, Люксембургу, Великобританії, Італії та скандинавських країн створили Раду Європи, першу європейську міжнародну організацію співробітництва. Завданнями Ради Європи стало зміцнення й розвиток демократії, охорона прав осіб, вирішення проблем суспільства та підтримка європейської культурної самобутності.

Рада головним чином відповідає за планування та просування політичних та економічних інтеграцій в Європі. Разом із сформуванням Ради Європи, Міжнародний комітет завбачив ухвалення Декларації для гарантування дотримання цивільних та особистих прав, утворення Європейського суду, куди можуть звертатися держави-члени Ради у разі порушення Декларації та також зібрання Європейської консультативної асамблеї для обмінювання точками зору та створення загального європейського підходу до головних проблем дня [3].

У листопаді 1948 року Європейський рух передав до комітету меморандум, в якому знову наголошувалося на потребі співучасті парламентаріїв та суспільства європейських держав у формуванні єдиної Європи. У 1949 року відбулося знову обговорення цієї проблеми. Після обмірковування міністри закордонних справ випустили комюніке, в якому заявили про досягнення угоди щодо сформування Ради Європи.

Дворівнева організаційна структура Ради Європи існувала до 1994 року. Але з метою збільшення впливу місцевих та регіональних влад на території держав-членів, а також для розвитку демократії, Комітет міністрів за пропозицією Парламентської асамблеї та Конференції місцевої та регіональної влади, прийняв статутну резолюцію. Відповідно до цієї резолюції до організаційної структури включили також Конгрес місцевих та регіональних влад у Європі [7].

Список використаних джерел

1. Брюссельський договір. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Брюссельський_договір.html (дата звернення: 08.12.2023).
2. Дюнкеркський пакт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дюнкеркський_пакт (дата звернення: 07.12.2023).
3. Історична ретроспектива ідей європейської єдності URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2454-storichna-retrospektiva-dey-evropeyskoyi-yednost.html (дата звернення: 08.12.2023).
4. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Право Ради Європи».

Міністерство освіти і науки України Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Спеціальність 293 Міжнародне право. Харків. 2021. URL: http://nulau.edu.ua/materials/files/state_building/0193/01.pdf (дата звернення: 11.12.2023).

5. The establishment of and the first steps taken by the European Movement. URL: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/272166ae-84b2-466b-9cfa-4df511389208> (дата звернення: 07.12.2023).

6. The Congress of Europe in The Hague (7 to 10 May 1948). URL: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/7b137b71-6010-4621-83b4-b0ca06a6b2cb/4b311dc0-cbe6-421d-9f9a-3bc8b1b155f6> (дата звернення: 08.12.2023).

7. The origins of the Council of Europe. URL: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/026961fe-0d57-4314-a40a-a4ac066a1801/13839cdf-3e7e-4985-995f-2b6d9b534633> (дата звернення: 08.12.2023).

Бондаренко Д. С., студентка 3 курсу
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: **Короленко І. В.**, викладач,
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»

ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПОКАРАННЯ

Визначення принципів кримінального права є основоположним аспектом при вирішенні питання щодо кримінальної відповідальності винної особи, оскільки принципи – це ті основні засади, на яких ґрунтується призначення покарання. Загалом виділяють три групи принципів кримінального права,

насамперед до них належать: загальні, галузеві та міжгалузеві принципи. З метою визначення сутності принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання звертаємось все ж до групи галузевих, тобто спеціальних принципів кримінального права. Саме вказана група дозволить адаптувати окремі вихідні положення у сфері кримінально-правового регулювання до аналізованих кримінально-правових інститутів, за допомогою яких вирішується доля винної особи.

Звертаючись до принципу індивідуалізації варто вказати, що його зміст полягає у застосуванні різних підходів у рамках кримінального провадження до винної особи, що втілюється у можливості вибору характеру кримінально-правових обмежень судом. Як відзначає І.І. Карпец, теоретично варто розрізняти: а) індивідуалізацію покарання в законі, тобто вираження в нормах кримінального права загальних положень в абстрактній формі, зобов'язуючи суд враховувати їх у межах санкції статті закону під час призначення покарання особі, що вчинила протиправне діяння; б) індивідуалізацію покарання в суді, що означає застосування положень Загальної й Особливої частин кримінального закону під час призначення покарання конкретній особі з урахуванням особливостей особистості винного й обставин, що пом'якшують і обтяжують відповідальність [3]. Звідси слідує, що доцільно розрізняти законодавчу та судову (правозастосовчу) індивідуалізацію, перший різновид втілюється законодавцем, як правило, в альтернативній санкції, а другий – при обранні заходів впливу для винної особи з урахуванням обґрунтованості позицій сторони захисту та сторони обвинувачення.

Отже, одним із принципів кримінального права є принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання, тобто взаємозалежність тяжкості вчиненого кримінального правопорушення з видом та мірою державного примусу. Значущість цього принципу полягає в тому, що він охоплює всі інші засади кримінального права в цілому та є своєрідним фундаментом для них. Реалізацію цього принципу можна прослідкувати і у судовій практиці при визначенні покарання за кримінальне правопорушення. Так застосування даного

принципу знайшло своє нормативне закріплення у нормах Кримінального кодексу України (далі – КК України), згідно з якими суд призначає покарання у межах санкції статті, з урахуванням ступеня тяжкості та обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання для особи [1]. В цьому аспекті слід зазначити, що існують також межі суддівського розсуду (дискреції), проте поєднання для суддів призначення покарання тільки дотримуючись норми, що регулює дане питання та особистісні межі розсуду іноді буває суперечливе. Та разом з тим, судова практика демонструє межі існування та ефективного застосування цих двох важливих елементів при призначенні суддями покарання.

Так Верховний Суд пояснює, що судді при визначенні міри покарання для особи, повинні перш за все дотримуватись загальної норми про призначення покарання, враховуючи всю сукупність принципів [2]. Потім суд має з'ясувати ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення і відповідну санкцію передбачену в статті Особливої частини КК України та розглянути всі ті дані про особу, обставини, що можуть пом'якшити/обтяжити покарання. Визначення міри покарання, що може бути призначена обвинуваченому, та потреби у його відбуванні, є важливою вимогою принципового характеру, якою передбачається, що кримінальна відповідальність індивідуалізована: вона настає лише щодо певної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [3]. Тобто як бачимо, судова практика підтверджує той безсумнівний факт, що застосування принципу саме індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання є досить важливим в аспекті того, що на основі цього принципу і здійснюється судочинство у справах.

Таким чином, можна дійти до висновку, що реалізація принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання має досить важливе значення та характеризується специфічним порядком застосування. Поруч з цим принципом існує поняття меж суддівського розсуду при призначенні покарання, однак судова практика дає розуміння та обґрунтування порядку застосування кожного із елементів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. №25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.11.23).
2. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення: 27.11.23).
3. Окрема думка від 27.05.2022 р., судова справа № 336/5497/20. *Єдиний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/104510926>

Букша А. А.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Стрілець Б. В.,**
к.ю.н., доцент кафедри підприємства і права,
Полтавський державний аграрний університет

ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ: ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ПРАВО УКРАЇНИ

Україна активно використовує медіацію для вирішення конфліктів, проте існує питання щодо взаємозв'язку між міжнародним правом та внутрішнім законодавством України у цій сфері. Враховуючи участь України у міжнародних конвенціях з медіації, виникає необхідність вивчення впливу міжнародного права на національну систему медіації та вирішення спорів. Проблема полягає в неоднозначності адаптації міжнародних стандартів медіації до внутрішнього правового контексту України, включаючи питання визнання медіаційних угод та статус медіаторів у національному праві.

Медіація – це ефективний спосіб вирішення конфліктів шляхом участі нейтральної сторони – медіатора, який допомагає сторонам знайти взаємовигідне

рішення. Щодо впливу міжнародного права на право України в контексті медіації, існують різні міжнародні документи та конвенції, які регулюють процедури медіації.

Наприклад, Україна є учасницею Конвенції про урегулювання міжнародних комерційних спорів шляхом медіації (відомої як Стамбульська конвенція), яка сприяє застосуванню медіації для вирішення міжнародних комерційних спорів. Ця конвенція надає стандарти та принципи, які регулюють медіаційні процедури, і може мати вплив на внутрішнє законодавство України у цій сфері.

Міжнародне право також може впливати на визнання та виконання медіаційних угод, укладених в міжнародних спорах, через механізми взаємодії між національним та міжнародним правом. Однак, внутрішнє законодавство кожної країни, у тому числі України, також має значення у визначенні правового статусу медіації, її процедур та впровадження. Україна прийняла Закон «Про медіацію», який регулює питання, пов'язані з процедурою медіації в межах країни.

Українські підприємства, які мають комерційні відносини з підприємствами інших країн, також можуть застосувати медіацію для вирішення спорів. Але якщо брати до уваги міжнародні спори, то для визначення проведення медіації, та які сторони мають право приймати участь у цьому процесі застосовується Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй з міжнародного торгового права (ЮНСІТРАЛ) 2018 р., де чітко в статті 3 вказано що медіація є міжнародною якщо комерційні підприємства які вступають в процес медіації знаходяться в різних країнах [1].

Україна прийняла Закон «Про медіацію» з метою сприяти альтернативним методам вирішення конфліктів та покращення судової системи країни. Цей закон був ухвалений для визначення правового статусу медіації, регулювання процедур медіації та створення правової бази для розвитку цього методу вирішення спорів. Згідно з Законом України «Про медіацію» медіація має виключно добровільний характер, на відміну від суду, людину не можна буде

примусово притягнути до цього процесу, а також сам процес може бути повністю конфіденційний, тільки якщо інше не узгоджено сторонами [2].

Згідно з Законом України «Про медіацію» медіатором може бути будь яка фізична особа яка пройшла базову підготовку медіатора, що являє собою програму обсягом не менше 90 годин навчання, у тому числі 45 годин практичного навчання [2].

Також, завдяки прийняттю Закону України «Про медіацію» були внесені зміни в Цивільний процесуальний Кодекс, Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України «Про нотаріат» та інші. Зокрема, згідно з Законом України «Про нотаріат», нотаріус також може бути медіатором, за умови проходження базового навчання та отримання сертифіката медіатора, як і інші фізичні особи [3].

Якщо говорити про зміни в Цивільному процесуальному Кодексі, та Кодексі адміністративного судочинства України, то в них майже всі внесені зміни дуже схожі, по відношенню до медіатора та процесу медіації. Таким чином в обох підзаконних актах сторони можуть примиритися шляхом медіації, на будь якій стадії судового процесу, медіатор не може бути представником, медіатор не може бути допитаний як свідок, та на стадії підготовчого провадження суддя з'ясовує чи не хочуть сторони примиритися, зокрема шляхом медіації [4; 5].

Але, на відміну від Кодексу адміністративного судочинства України, в Цивільному процесуальному кодексі є стаття 142 згідно якої суд може повернути позивачу 50% або 60% судового збору з держбюджету, якщо сторони досягли угоди або ухвалили рішення до розгляду справи за допомогою медіації перед судовим рішенням [5].

Медіація може допомогти у вирішенні рядових спорів, та в багатьох випадках може бути більш ефективніше та однозначно дешевше за судовий процес, якщо вирішувати спір в позасудовому порядку. Але слід зазначити, що немає безоплатної медіації, як є та ж безоплатна правова допомога, сторони наймають медіатора для ведення процесу.

Як уже зазначалось раніше, процес медіації закінчується підписанням

мирової угоди, яка має обов'язковий характер до виконання. Але можуть бути випадки коли медіація не може бути завершена підписанням сторонами угоди, наприклад якщо сторони не змогли досягти згоди, тоді їм краще буде звернутись до суду або до третейського суду для вирішення конфліктної ситуації.

Вплив міжнародного законодавства на Україну можна описати в різних інших підзаконних актах, було ратифіковано багато міжнародних актів, конвенцій а також, як у випадку з медіацією, розроблено нові Закони. Так Україна, після прийняття Закону України «Про медіацію», дала можливість громадянам вирішувати деякі спори поза судом, та зменшити навантаження на судові органи. Також медіація показує себе доволі ефективно та може зайняти менше часу та грошових витрат на відміну від суду. Однак на даний час медіація користується меншим попитом та є менш популярною, та скоріш за все в майбутньому стане ще однією дієвою альтернативною суду, наприклад як третейські суди.

Список використаних джерел

1. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй з міжнародного торгового права (ЮНСІТРАЛ) 2018 р. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation (дата звернення: 09.12.23).
2. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 09.12.23).
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.10.1993 № 3425-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 09.12.23).
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.08.2005 № 2747-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 09.12.23).
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 09.12.23).

Галушко А. С.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Кальян О. С.,**
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Конституцією України гарантується право на судовий захист порушених прав та свобод [1], яке є взаємопов'язаним із правом на справедливий судовий розгляд. Прийняття правових норм передбачає обов'язок держави визначити форми їх здійснення. У зв'язку з цим виникає необхідність запровадження особливих правових норм – процесуальних, які за своїм характером відрізняються від матеріальних приписів та у своїй сукупності утворюють процесуальне право.

В Україні на шляху побудови демократичної, правової держави та наближення законодавства до міжнародних та європейських стандартів серед іншого відбувся також процес універсалізації та уніфікації процесуального законодавства. Таким чином, виникає необхідність дослідження особливостей норм цивільного процесуального права.

Як зазначають Р. А. Калюжний та І. В. Атаманчук, структура права складається із двох видів правових норм – матеріальних та процесуальних. В доктрині права первинними прийнято вважати матеріальні норми, а процесуальні – опосередкованими, тобто підлеглими матеріальним та спрямованими на їх забезпечення. Разом з тим, правомірне та ефективне правозастосування матеріальних норм взаємопов'язане із застосуванням процесуальних норм, що підтверджує актуальність досліджень генези процесуальних норм як у загальнотеоретичному так і прикладному праві [2, с. 5].

Відповідно до частини 1 статті 3 Цивільного процесуального кодексу

України цивільне судочинство повинно здійснюватися на підставі Конституції України, цього кодексу, Закону України «Про міжнародне приватне право», законів України, які визначають особливість розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

В науці цивільного процесуального права норми цієї галузі визнаються як загальнообов'язкові правила поведінки, спрямовані на регулювання відносин, що виникають в ході судової діяльності щодо розгляду і вирішення цивільних справ. Загалом норми цивільного процесуального права спрямовані на регулювання усього ходу судового процесу та закріплюють для всіх учасників цивільних процесуальних відносин послідовність та порядок процесуальної поведінки [4, с. 13].

О.В. Підлубна у дисертаційному дослідженні «Норма цивільного процесуального права: поняття, межі дії та реалізація в цивільному судочинстві» проаналізувала, що всім нормам цивільного процесуального права крім загальнопоширених рис, властивих нормам будь-якої галузі права, притаманні певні специфічні риси, серед яких вона акцентує увагу на наступних:

1) спрямованість на виконання завдань цивільного судочинства, визначених у статті 1 Цивільного процесуального кодексу України;

2) наявність тісного взаємозв'язку з іншими галузями права, так як цивільно-процесуальні норми виступають гарантом захисту оспорюваних чи порушених прав суб'єктів матеріально-правових відносин та виступають засобом реалізації на практиці зазначеного права;

3) в будь-якій конкретній судовій справі застосовуються не окремі норми, а практично вся галузь цивільного процесуального права, тобто у повній мірі використовується цілісно структурована нормативна система;

4) організаційно-процедурний характер, що передбачає детальну регламентацію, а саме – форму вираження результатів, послідовність, порядок та спосіб вчинення процесуальних дій;

5) наявність особливого адресату, наділеного владними повноваженнями в

процесі розгляду та вирішення цивільних справ, яким є суд;

б) передбачення гарантій (тобто – різних правових засобів, в тому числі цивільних засобів відповідальності) для забезпечення дотримання цивільно-процесуальних норм.

В цілому наявність у структурі цивільно-правових норм всіх структурних елементів норми права, тобто гіпотези, диспозиції та санкції, незалежно від свого текстуального закріплення, тобто змісту, на думку О. В. Підлубної, гарантує найбільш точне та повне правозастосування та неухильне дотримання всіма суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин. Вчена доводить, що санкція норми цивільного процесуального права в деяких випадках може бути диспозицією тієї ж норми.

О. В. Підлубна також акцентувала увагу на проблемі невизначеності та колізійності домінант при співвідношенні норм, спрямованих на регулювання порядку здійснення правосуддя при розгляді цивільних справ, закріплених у процесуальних або матеріальних нормативно-правових актах. У зв'язку з цим вона вважає необхідним внести доповнення до статті 3 Цивільного процесуального кодексу України щодо закріплення принципу верховенства процесуальних норм над матеріальними, які стосуються окремих питань здійснення цивільного судочинства [5].

Л. Г. Лічман також зазначає, що норми, які мають процесуальне значення для розгляду певних категорій справ, встановлені також різними джерелами матеріального права, внаслідок чого у сучасному цивільному процесі правозастосувачам необхідно досконало знати не тільки цивільний процес, а й джерела матеріального права, які в тій чи іншій мірі регулюють процесуальні відносини шляхом встановлення певних презумпцій, які безпосередньо поширюють свою дію на здійснення цивільного провадження [6, с. 246].

На думку Р. А. Калюжного та І. В. Атаманчука, реалізація норм цивільного процесуального права свідчить про їх тісний взаємозв'язок із цивільними правовідносинами. Зокрема, в цивільному процесі тісний взаємозв'язок між процесуальними відносинами та процесуальними нормами проявляється вже у

тому, що наведені категорії надають можливість визначення їх за допомогою одна одної.

Таким чином, цивільно-процесуальні норми є загальнообов'язковими правилами поведінки, спрямованими на регулювання відносин, які виникають у зв'язку із судовою діяльністю щодо розгляду та вирішення цивільних справ. Норми цивільного-процесуального права закріплені у Конституції України, Цивільному процесуальному кодексі України, міжнародних нормативно-правових актах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інших законодавчих актах. Норми цивільного процесуального права характеризуються певними особливостями, так як їм, зокрема, притаманні: наявність тісного взаємозв'язку з іншими галузями права, особливий організаційно-процедурний характер, передбачення певних гарантій тощо. Враховуючи особливості норм цивільного процесуального права, що в деяких випадках приводять до виникнення колізій у правозастосуванні, дослідження даного питання повинні продовжуватися.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.12.2023).

2. Калюжний Р. А., Атаманчук І. В. Розвиток процесуального права України. Київ: «МП Леся», 2015. 188 с.

3. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 02.12.2023).

4. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О. В. Гетманцев та ін.; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 412 с.

5. Підлубна О. В. Норма цивільного процесуального права: поняття, межі дії та реалізація в цивільному судочинстві : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 /

Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2007. 204 с.

6. Лічман Л. Г. Деякі особливості правозастосування у сучасному цивільному процесі: до питання про джерела цивільного процесуального права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2013. Серія ПРАВО. Випуск 21. Частина 1. Том 1. С. 244-246.

Гаркава Т. П.,
здобувач фахової передвищої освіти
ВСП «Фаховий коледж управління, економіки і права
Полтавського державного аграрного університету»
Науковий керівник: **Купчення Л. І.**, к.ю.н., викладач,
ВСП «Фаховий коледж управління, економіки і права
Полтавського державного аграрного університету»

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ, ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В сучасних умовах одна з найактуальніших проблем економіки України – це проблема безробіття, яка протягом останніх років має катастрофічний вплив. Безробіття має свій негативний вплив на економіку та суспільство. Воно породжує цілу низку проблем, серед яких: зростання обсягів виплат з бюджету на допомогу особам внаслідок втрати роботи; збільшення рівня бідності серед населення, що стимулює відтік громадян до іноземних країн в пошуках роботи тощо. Щороку зростають видатки з Державного бюджету України на утримання безробітних [1]. З початку війни за даними Державної служби зайнятості України, станом на 1 грудня 2023 року рівень безробіття в Україні становив 9,3%. Це означає, що без роботи були 2,5 мільйона осіб. Разом з тим кількість зареєстрованих безробітних в Україні станом на кінець жовтня 2023 року становила 97,3 тис осіб. Про це свідчать результати статистичних даних, розміщених на сайті Національного банку України [2]. Повномасштабна війна в Україні має серйозний вплив на ринок праці. Збройна агресія рф призвела до

знищення підприємств, руйнування критичної інфраструктури, та зменшення економічної активності в ряді регіонів. Через це катастрофічно зменшився рівень доходів населення. Після закінчення війни вирішення проблеми безробіття в Україні стане одним з ключових завдань для керівництва держави. Для успішного і всебічного вирішення необхідно запровадити низку комплексних заходів, які матимуть довгостроковий ефект та допоможуть створити стабільну систему зайнятості населення.

Очевидно, що рівень безробіття в країні напряду залежить від стану економіки країни.

Основними дієвими методами боротьби з безробіттям є такі: створення умов для зростання самозайнятості; створення умов для скорочення пропозиції праці; реалізація програм підтримки молодих працівників.

Важливо зазначити, що створення нових робочих місць призведе до припинення скорочення та звільнення робочого персоналу; збільшення наявності спеціальних центрів зайнятості, де кожен матиме змогу пройти перенавчання або підвищення кваліфікації, допоможе дізнатись про перспективні професії та галузі діяльності, попрацювати зі спеціалістами щодо правильного використання свого робочого потенціалу і професійних навичок тощо [3].

Таким чином, держава має створити ефективну систему працевлаштування, яка буде ґрунтуватись на чіткому науковому осмисленні правових відносин, які виникають у цій сфері, та її належному правовому забезпеченню.

Список використаних джерел

1. Бондаревська К., Іванківа В. Проблема безробіття в Україні та напрями її вирішення. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи*. 2019. С. 89-91.
2. Дячкіна А. Кількість зареєстрованих безробітних в Україні. *Економічна правда* URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/20/706809/>

3. Костенко Т. А. Шляхи подолання безробіття в Україні URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/2179/> (дата звернення: 08.12.2023).

Гладкий С. О.,
д.ю.н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

АВТООБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Необхідність осучаснення правової системи України, її реформування за європейськими стандартами є нагальним, але дуже складним завданням. Вдосконалення законодавства України, чим переважно й займається українська влада, лише створює передумови для такої модернізації, але зовсім не гарантує її, оскільки законодавство є лише одним з багатьох компонентів складної структури правової системи. Те саме можна сказати і стосовно практики створення нових та реформування існуючих юридичних установ (наприклад, системи антикорупційних органів): дуже важлива і корисна діяльність, успішне проведення якої також само по собі не гарантує кардинальних позитивних і стабільних (незворотних) зрушень у правовій системі. Це і є тією суспільно-практичною проблемою, яка потребує теоретичних досліджень і вироблення сучасних методологічних підходів до її вирішення.

У будь-якому разі, методологія вивчення правової системи та її практичного реформування має ґрунтуватися на системному підході: предмет діяльності, як відомо, «веде» за собою (зумовлює) метод. Реалізація цього безспірного постулату натикається на актуалізовану сучасним наукознавством проблему: у розвитку науки трапляються «наукові революції», засобом яких відбувається зміна панівних наукових парадигм. Відповідно, зазнає змін і розуміння системного підходу, його світоглядна основа загалом і трактування ролі окремих чинників розвитку досліджуваної системи зокрема. Так, наприклад,

класична наукова парадигма абсолютизувала закономірності і «не помічала» випадки, а сучасна теорія самоорганізації систем трактує випадок як чинник, який може змінити життя відкритої, складної, нерівноважної системи (саме такою є правова система країни) докорінно, всупереч усталеним тенденціям і лінійним закономірностям її розвитку.

Зазначене є практично важливим у контексті оцінки перспектив позитивної (демократичної) трансформації української правової системи і пов'язаних з нею підсистем суспільства. Всі ці системи є соціальними, а це означає, що їх фундаментом є людська психіка. В останній містяться утворення, які програмують поведінку окремих індивідів і соціальної спільноти в цілому. Йдеться про «картину світу», в якій суб'єктивно живе кожна людина, і, особливо, про такий її компонент, як автоуявлення (самообраз, уявлення про себе, Я-концепція, самосвідомість). Саме цей компонент забезпечує рольову і статусну стабільність моделей соціальної поведінки, а відтак – і стабільність інституційної структури суспільства. З такого погляду параметри і поточний стан національної правової системи є частковим проявом національної самосвідомості, носіями якої є окремі громадяни.

Відповідно, виникає питання: що перешкоджає конструктивній зміні національного самообразу, без чого неможлива масова зміна індивідуальних поведінкових моделей і суспільних практик, які виникають і відтворюються на їх основі. Відповідей на це питання може бути багато. В означеному вище контексті доцільно зосередитись насамперед на таких двох аспектах: 1) рівні розвитку національної самосвідомості як такої (у разі її недорозвиненості свідоме й цілеспрямоване самокорегування образу себе і своєї поведінки в принципі є неможливим); 2) характеристикам (особливостям) національного менталітету як соціально-психічної формації (комплексу психічних настанов і стереотипів), яка здійснює потужний вплив на всі сфери суспільного життя, є консервативною (формується тривалий історичний час і вкрай повільно змінюється), важко піддається усвідомленню і майже не піддається довільному впливу з боку тих соціальних сил, які керують країною.

Менталітет нації є ґрунтом, з якого «виростає» суспільний договір – неписана і не завжди достатньою мірою усвідомлювана конституція, за якою фактично живе суспільство. Якщо менталітет народу є з тих чи інших причин деструктивним чинником щодо цивілізаційного поступу країни, то єдиним вагомим чинником його нейтралізації може стати лише національна самосвідомість, творення і розвиток якої є функцією еліти нації.

Національна самосвідомість своєю чергою формується під впливом низки чинників, одним з найважливіших серед яких є історичний світогляд. Не випадково в реаліях інформаційної війни між ворогуючими країнами зазвичай мають місце спроби здійснити «ревізію» історичної науки і освіти, «переписати» історію, нав'язати своє бачення минулого. Так, наприклад, в умовах нинішнього протистояння з російським агресором ми бачимо спроби кремлівського режиму постійно транслювати на українську аудиторію штучні пропагандистські конструкції псевдоісторичного змісту.

Розпізнавання і психологічна нейтралізація пропагандистських кліше не є складним завданням для освіченої частини суспільства. Значно складнішим об'єктом для рефлексії виступають так звані «історичні міфи», творення яких відбувається спонтанно в процесі пізнання минулого вітчизняними істориками безвідносно до позиції та інтересів сусідніх країн.

Специфічними рисами української ментальності, виявленими в перебігу історичних студій, учені-правники називають ірраціональність, алогічність, імпульсивність, наївну ідеалістичність, терпимість, прагнення до справедливості [2, с. 100]. Позитивними етнічними ментальними рисами, що притаманні всьому українському народу, вважаються романтизм, мрійливість, самозаглиблення, прагнення до свободи, відданість сім'ї тощо [2, с. 98], а рисами, що негативно вплинули і продовжують впливати на правову свідомість і правову культуру українського суспільства – комплекс сконцентрованості на внутрішніх переживаннях, сполучений із замкнутістю і недовір'ям, настороженим ставленням людини до інших людей; стиль існування, визначений життєвою філософією «моя хата з краю, нічого не знаю»; байдужість до всього, що не стосується

особисто окремої людини та її родини; інертність, пасивність у суспільних питаннях, утилітарний егоїзм, а також надмірна довірливість, податливість зовнішнім впливам, пристосовництво [2, с. 202-203].

Тіньові контури національного самообразу окреслюють такі риси характеру українців, як надмірна пасивність, крайній індивідуалізм, аберація мислення («не до духовності, коли не працює економіка»), космополітизм, обездуховлення, а, отже, чванство, самолюбство, що межують з рабською приниженістю, улесливістю та егоїзмом, дегуманізація взаємин між собою, з природою, з Богом, а відтак зрада національних інтересів [1, с. 11].

Власне це і є основні контури національного автообразу. Зауважимо, що він існує як у просторі наукової, так і в більш розмитих формах – у просторі побутової свідомості. При цьому цей автообраз, безвідносно до його наукової обґрунтованості, в силу дії універсальних психологічних механізмів програмує поведінку українців. Разом з тим, дослідники впевнено стверджують, що їх висновки стосовно характеристик українського менталітету підтверджуються певними історичними фактами.

Так, дійсно, наукові висновки ґрунтуються на наукових фактах. Разом з тим, сутність науково-історичного пізнання можна трактувати по-різному – з позицій різних наукових парадигм. Так, з погляду некласичної наукової парадигми, історичні факти «народжуються» у свідомості істориків. Історія являє собою часткову реконструкцію того, чого вже немає. Пізнаючи історію, дослідники реалізують у цьому процесі свої глибинні психічні настанови, виявляють особливості свого світогляду, належність до певного соціокультурного середовища, тобто в певному розумінні «творять» її. З культурно-психологічного погляду йдеться про творення історичних міфів, які стають частиною національної культури, виконують певну соціотворчу функцію, докорінно відрізняючись цим від історичних фальсифікацій. Зазначене повною мірою стосується й історичних студій українського правового менталітету.

Слід визнати, що історична наука виконує важливу суспільну функцію –

формування історичної свідомості народу, складовою якої є національний автообраз. Не ставлячи під сумнів наукову обґрунтованість висновків учених, можна водночас констатувати, щоб образ правової ментальності українців у науковій свідомості має більше негативних рис, ніж позитивних.

Очевидно, що без зміни негативного автообразу або хоча б без нейтралізації його програмуючого впливу навряд чи можна докорінно змінити соціальну поведінку учасників суспільних відносин (людина діє згідно з уявленнями про саму себе). А без цього неможливе осучаснення українського права та істотне зростання рівня правової культури населення.

Завдання ж нейтралізації деструктивного самопрограмування докорінно вирішується лише в перспективі зростання психологічної культури населення, розвитку духовної сфери життя суспільства. Блокувати його вплив за допомогою патріотичних пропагандистських кліше в демократичному суспільстві можна лише частково і тимчасово (наприклад, в екстремальних умовах інформаційної війни), після завершення якої доведеться знову повернутися до принципів і засобів наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Горпинюк В. Український менталітет і проблема національного відродження. *Освіта*. 1997. № 59/60. С. 11.
2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л.М. Герасіна та ін. Харків: Право, 2009. 352 с.

Гнатко В. Ю.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Осташова В. О.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ В ТОТАЛІТАРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ УРСР

Ідея правосвідомості і правової культури належать до базових чинників заснування демократичної правової держави, вона є аксіоматичною. Якраз ці поняття, сполучають в собі теоретичні й емпіричні, важливість і типовість, раціональні та інтуїтивні особистісні розуміння про право, допомагають залагодженню різноманітних відносин громадян із державою та між собою. Тож для України, яка здійснює важку перебудову від тоталітаризму до демократії, найважливіший крок є ліквідація процесів тоталітарної правосвідомості і правової культури та заміन їх демократичними. А це передбачає широке розуміння ідеї та притаманних рис тоталітарної правосвідомості та правової культури [1, с.94].

Деформація правової свідомості – це соціально-правове явище, що характеризується зміною його стану, під час якої у носіїв формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, почуття і настрої, переживання та емоції, які викривлено відображають дійсність і виражають негативне ставлення до чинного права, законності і правопорядку [2, с.649].

За основу радянської правосвідомості виступав марксистський світогляд. Мова йде про революційне право, яке сприяло справі комунізму, – про право марксистської революційної диктатури, не обмеженої законом. Було прийнято, що за ієрархією правових явищ таке революційне право було найближче до поняття правосвідомості – до суб'єктивних уявлень людей, їх груп про реальне, омріяне і допустиме право. Але фактично воно значило щось більше, ніж просто

«свідомість», щось на зразок революційного природного права, адже, за уявленнями його носіїв, воно вище, служить справі комунізму, дозволяє те, що не дозволяють інші системи позитивного права та жодна свідомість, що містить визначення «право» в суворо юридичному його значенні, – пряме, неконтрольоване, безмірне і масове насильство, відкриває безмежний необмежений простір будь-яких, яких завгодно акцій [2, с.650].

У 20-30-х роках XX століття тоталітаризм виник через кризу в європейських країнах. Неординарні політичні режими, які сформувалися в цей період, включаючи СРСР, Німеччину та Італію, були схожі риси. Дефініція «тоталітаризм» була введена Муссоліні у 1925 році для опису фашизму та подібних систем, а пізніше використовувався для характеристики диктаторських урядів, таких як у СРСР та інших країн з «реальним» соціалізмом.

Риса, яка відображає суть тоталітаризму та дозволяє зрозуміти особливості притаманних цьому політичному режиму правосвідомості і правової культури, визначається ідеєю принципового монізму, який призводить до одноманітності в усіх сферах суспільства, у той час як демократії базуються на різноманітності та плюралізмі у соціальних, політичних, економічних і духовних аспектах. Застосування надзвичайних заходів у тоталітарних державах призводило до перебільшення ролі каральних органів, які майже повністю контролювалися лідером (фюрером). Це призвело до зниження рівня правосвідомості і правової культури.

Суспільство штучно створювало враження внутрішньої і зовнішньої загрози, персоніфікованої у ворогах, таких як «вороги народу» в СРСР, в т.ч. УРСР, чи «вороги рейху» у фашистській Німеччині. Це відволікало увагу від законних методів боротьби та обговорення доказів.

Ще одну своєрідність тоталітарної правосвідомості і правової культури, розкриває функція ідеології тоталітаризму – це їх теологізація. Направду, тоталітарна держава багатьма своїми рисами нагадує теократію [1, с. 100].

Серед інших рис тоталітарної правосвідомості та правової культури в УРСР важливо відзначити масовість (деіндивідуалізацію), варваризацію,

маргіналізацію, атрофію (деградацію), стандартизацію, розрив із традиційними правовими уявленнями та культурою. Дослідження цих характерних ознак тоталітарної правосвідомості передбачає їх теоретичне вивчення та врахування в практиці державних та місцевих органів влади в Україні, з метою зменшення негативних наслідків переходу від тоталітаризму до повноцінного демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Данильян О. Г. Особливості правосвідомості та правової культури в умовах тоталітаризму. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015. № 1. С. 94-101.

2. Брусакова О. В., Граченко В. А. Правовий тоталітаризм як форма деформації правосвідомості. *International scientific innovations in human life: The 10th International scientific and practical conference (Manchester, United Kingdom, April 13-15, 2022).* Manchester, 2022. Р. 648-651. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce8c242b-ed82-4b30-98df-16bafb53288b/content> (дата звернення: 12.12.2023).

Гузема Ю. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Кальян О. С.,**
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Термін «відвід» ми певною мірою можемо зустріти в Цивільно-

процесуальному кодексі України, де він застосовується, стосовно відводу судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача. Це 3 глава 1 розділу, яка має назву «Склад суду. Відводи». Тобто, з цього ми можемо зробити висновок, що інститут відводу є загальним правовим інститутом, але крім цього, варто зазначити, що він також має певні характерні риси функціонального відводу. На це припущення нас наштовхує те, що він здійснюється у цивільному процесі на будь-якій стадії. Значимість інституту відводу підкреслюється саме тим фактом, що в ЦПК України законодавець виділив його в окремий розділ, а не регламентував це питання на кожній стадії [1, с. 41].

Хоч і поняття «відвід» застосовується в нині чинному ЦПК, але тлумачення свого воно там немає. В загальній юридичній доктрині термін «відвід» трактується, як усунення від участі в цивільному, кримінальному, господарському або адміністративному процесі окремих його учасників, якщо хтось із них особисто (прямо чи непрямо) заінтересований у справі, але не є стороною, чи третьою стороною у цивільному процесі [2, с. 293].

Питанням сутності інституту відводу в юридичній доктрині займалася низка вчених, зокрема Д. Х. Валуєв, В. І. Захаров, О. В. Науменкова, О. В. Колісник та інші. Варто зазначити, що їхні роботи були дещо специфічними, оскільки інститут відводу вони не розглядали як окреме поняття, а лише стосовно окремих суб'єктів цивільного процесу. Але всі вчені чітко формулюють завдання відводу, яке полягає в формуванні складу суду та осіб, які будуть сприяти суду у вирішенні цивільної справи [3, с. 532].

Тож, як зазначає Петрик В. В., право на відвід слід розглядати як процесуально-правову гарантію, якою наділяються особи, які беруть участь у справі, а також сторони, щоб захистити своє право на неупереджений розгляд справи. Також, важливим моментом є те, що можливість корегування складу суду та впливу на інших суб'єктів цивільного процесу через механізм відводу гарантує сторонам право на судовий захист [3, с. 532-533].

Загалом, право на відвід є складовою частиною того механізму, який покликаний забезпечити виконання мети та завдань цивільного судочинства. До

того ж, норми цивільного процесуального права, які регламентують право на відвід будуть виступати саме засобом цієї цивільної процесуальної гарантії [3, с. 534].

Виходячи з вище наведених положень, ми можемо дійти висновку, що право на відвід у цивільному процесі виступає як окрема цивільна процесуальна гарантія, що має на меті формування належного складу суду та належного складу учасників процесу, які сприяють суду у розгляді справи. Всі норми, що стосуються права на відвід чітко закріплені в цивільному процесуальному законодавстві і це дуже важливий фактор, який убезпечує нас від двоякості та неправильного трактування норм. Але тут варто наголосити, що стосується підстав відводу судді, є цікавим п. 5 ч.1 ст. 36 ЦПК, в якому вказується, що можуть бути інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості та об'єктивності судді. Тож, виходячи з цього положення, яке кожен учасник може трактувати по-своєму і на свою користь, тим самим «затягуючи» судовий процес, ми дійшли висновку про те, що його варто було б конкретизувати або ж замінити.

Іншим проблемним моментом є те, що в нормах ЦПК України також не визначено поняття самовідводу. Визначення йому дають вчені, тож пропонуємо ознайомитися з основними із них. Д. Д. Луспеник, зазначає, що самовідвід – це обов'язок суду, а заява про відвід – це право осіб, які беруть участь у справі. М. М. Ясинок, вважає, що самовідводи – це не шлях для ухилення суддів від розгляду скандальних чи складних справ, це одне із цивілізованих рішень, які допомагають уникнути протиріч між заінтересованістю окремих осіб суду та законним правом людини [4, с. 56-57].

До того ж, варто відмітити момент, який стосується інституту відводу в загальній системі кримінально-процесуальних гарантій. Зокрема, А. С. Дежнев підкреслив, що неупередженість службових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, багато в чому досягається завдяки їх незалежності від обставин події, яка досліджується. Для того, щоб забезпечити цю незалежність, суддя, прокурор, слідчий в певних випадках підлягають відводу [5, с. 96].

Як висновок, ми б хотіли зазначити, що значення інституту відводу та

самовідводу є одним із провідних, а особливо, що стосується гарантій прав особи, яка захищає свої законні права та інтереси. Тож, процес гарантії полягає в тому, що особа має можливість усунути з законних підстав таку службову особу, яка виявляє щодо неї упередження, має особистий інтерес щодо певної справи. Це і є одним із засобів забезпечення правосуддя, неупередженого, справедливого та об'єктивного.

Список використаних джерел

1. Петрик В. В. Поняття та сутність інституту відводу в цивільному процесі. *Адвокат*. 2011. № 9. С. 40-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2011_9_7 (дата звернення: 10.12.2023).
2. Бабич О. М. Відвід судді в цивільному процесі. *Сучасна цивілістика : матеріали 9-ої Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Одеса, 28 березня 2014 р.)*. Одеса, 2014. 516 с. С. 293-296.
3. Петрик В. В. Поняття та сутність права на відвід у цивільному процесі. *Форум права*. 2012. № 3. С. 531-536. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 10.12.2023).
4. Дяченко С. В., Яворська О. М. Проблемні аспекти функціонування інституту відводу (самовідводу) судді у цивільному процесі. *Приватне та публічне право*. 2019. №4. С. 56-59.
5. Денісова Г. Кримінально-процесуальні гарантії, їх види та місце інституту відводу, самовідводу у їх структурі. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 2. С. 94-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2014_2_21 (дата звернення: 10.12.2023).

Гузема Ю. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Липій Є. А.,**
к.ю.н, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Кожна країна має своє національне, і в першу чергу, унікальне законодавство, яке забезпечує функціонування держави в цілому. Але для повноцінного забезпечення та гарантування захисту прав людини, необхідним є існування міжнародних норм права, які мали б силу в усіх країнах. Саме задля забезпечення усіх прав людини, розвитку, самозахисту, рівності, свободи і загалом для миру і світового правопорядку було створено міжнародні організації, об'єднання та органи, на які покладаються правотворчі, наглядово-контролюючі та правозахисні функції. Важливим моментом є те, що всі держави повинні неухильно дотримуватися цих норм і виконувати їхні положення, тільки так можна досягти міжнародно-правового порядку.

Нині Україна ратифікувала велику кількість міжнародних нормативно-правових актів, передусім задля того, щоб удосконалити власну правову систему та наблизити її до європейських стандартів. Щодо історії розвитку міжнародного права в Україні, варто зазначити, що певні ідеї ми можемо прослідкувати ще у найдавніших джерелах, наприклад у «Повісті минулих літ» Нестора, «Слові про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Повчанні дітям» князя Володимира Мономаха і в багатьох інших давніх письмових джерелах. В цих працях прослідковується низка важливих моментів: 1) не втручання у відносини інших держав; 2) повага до віросповідання інших народів; 3) дотримання міжнародних угод; 4) повага до чужої території. Тож, з вище наведеного матеріалу, ми розуміємо, що міжнародне право ще від початку становлення української

державності мало місце у національному законодавстві.

Загалом, розвиток інституції міжнародного права, як окремої галузі бере свій початок відносно недавно, оскільки історично так склалося, що під гнітом держав, в складі яких перебували території України, було важко досягти значимих результатів. У радянський період дослідженням з міжнародного права проводилися лише Володимиром Корецьким. Більшість його праць мали тематику присвячену міжнародному господарському праву [1, с. 97-98]. Тож, це неабияк підтверджує думку про те, що реальний розвиток розпочався, лише з часу незалежності України, а в часи коли Україна була в складі республік Радянського Союзу, на міжнародне право мало зверталось уваги, оскільки це суперечило державній політиці, яку вів СРСР.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році, ми можемо спостерігати початок процесу наближення вітчизняної правової системи у відповідність до міжнародних стандартів та норм. Вперше ставлення до питання співвідношення міжнародного права та національного було чітко виражене в Декларації про державний суверенітет України в 1990 році і звучало воно так: «пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права». Надалі ж це твердження було доповнене і удосконалене в ЗУ «Про міжнародні договори України», де зазначалося, що вони повинні бути укладені і належним чином ратифіковані Україною та становити невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуватись у порядку, передбаченому для норм національного законодавства [2, с. 36].

Варто зазначити, що за ст. 9 Конституції України: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України » [3]. Це є доказом значимості міжнародного права в системі законодавства України та його закріплення і визначення ролі на рівні нормативно-правової бази. Зараз ми можемо спостерігати за тим, як міжнародне право впливає на національні правові системи, зокрема відбувається зближення національних правових систем, діяльність міжнародних організацій та об'єднань на території України,

уніфікація права, досягнення гармонії і створення модельних законів.

Таким чином, при вступі до міжнародних організацій та підписанні міжнародних договорів і конвенцій, Україна на добровільній основі повинна дотримуватися взятих на себе зобов'язань. Згідно з відомостями розміщеними в Єдиному державному реєстрі нормативно-правових актів, Україною було ратифіковано понад 4000 багатосторонніх, міждержавних, міжурядових та міжвідомчих міжнародних договорів [4].

Слід вказати, що за такої кількості ратифікованих міжнародних договорів та угод Україною, звичайно ж можуть виникати певні суперечності між певними нормами, зазначеними в договорі та законами України. В такому випадку застосовуються норми міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не дивлячись на те, що вони суперечать нормам національного законодавства. Це спричинено тим, що у дію вступає ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, учасницею якої є Україна. Відповідно до цієї статті, учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору [5, с. 67].

Підсумовуючи, необхідно наголосити на наступному: 1) розвиток міжнародного права в системі національного законодавства постійно триває і спрямований на гармонізацію та зближення з правовими стандартами ЄС; 2) для ефективності впровадження норм міжнародного права в систему національного, варто впровадити процедуру контролю над правотворчим процесом з метою визначення відповідності проєктів законодавчих та підзаконних актів правовим стандартам ЄС ще до того, як вони будуть ухвалені та наберуть чинності, щоб унеможливити подальшого виникнення суперечностей; 3) укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Список використаних джерел

1. Довгерт А. Наука міжнародного приватного права в Україні (XIX-XXI

ст.). *Україна та міжнародне право*. 2012. Вип. 2. С. 91-111.

2. Маньгора В. Реформування правової системи України під впливом міжнародного права. *Інформація і право*. 2021. Вип. 3(38). С. 35-40.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K> (дата звернення: 13.12. 2023).

4. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/> (дата звернення: 13.12.2023).

5. Мінченко А., Мазур А. Міжнародні нормативні акти як джерела регулювання зовнішньоекономічних відносин та їх співвідношення з національним законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Вип. 1. С. 64-68.

Довга В. С.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Осташова В. О.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КОНСТИТУЦІЮ УКРАЇНИ

Конституція України є її основним і найголовнішим законом. Вона визначає й закріплює в собі форму державного ладу, права та обов'язки громадян, принципи функціонування держави та інше. Першою конституцією України вважається Конституція Пилипа Орлика, прийнята 5 квітня 1710 року. В історії вона відома під кількома назвами: «Конституція Пилипа Орлика 1710 р.», «Бендерські конституції 1710 р.» або ж її перша назва «Пункти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького між яснотельможним паном Пилипом Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького, та між

старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня п'ятого дня у Бендерах». Цей документ виник через необхідність нового правового фундаменту в умовах Гетьманщини.

Важливо зазначити, що автором цієї Конституції був не сам Пилип Орлик. Це був договір між Пилипом Орликом та старшиною, у створенні якого також брали участь Андрій Войнаровський, Григорій Герцик, Кость Гордієнко та ін.

Найголовнішим питанням для дискусії залишається джерело створення Конституції, оскільки прикладів для написання такого правового документу було зовсім небагато. Багатьом ученим форма присяги і самого документу нагадує польські «Раста conventa». Також основою для написання могли слугувати «гетьманські статті» другої половини XVII ст.

Другим важливим питанням є причини появи Конституції. Більшість дослідників стверджують, що головною причиною появи документу є нагальна необхідність розв'язання проблем функціонування держави, поділу на гілки влади, а також урегулювання шляхом юридичного закріплення політико-правових відносин між головою держави (гетьманом, генеральною старшиною) і Запорозжям, яке домагалось політичної суб'єктності [1, с.28].

Також слід зазначити той факт, що саме Бендерська Конституція 1710 р. вперше закріплювала основні права громадян, серед яких – право на власність, на свободу віросповідання та право на справедливий суд.

Аналізуючи Конституцію Пилипа Орлика, не можна не помітити її схожість з сучасною Конституцією. Насамперед тим, що вона започаткувала принцип поділу влади в державі на законодавчу, виконавчу й судову.

Бендерські Конституції 1710 р. значно обмежували права гетьмана і зобов'язували його дбати про громаду і забезпечувати її соціальний захист. Це встановлено в Пункті VI Конституції Пилипа Орлика. Також в Пункті X визначено виборність всіх гетьманських посад [3, с.3-4]. В сучасній Конституції ж права і повноваження Президента України зазначені в статтях 104, 105, 106,

107 [2].

Також в обох Конституціях згадується небайдужість голови держави до культурної спадщини народу і його вірування. Конституція Пилипа Орлика в першій статті акцентує на необхідності збереження «святої православної віри східного обряду» [3, с.3]. Аналогію в сучасній Конституції ми знаходимо в статтях 11 та 35, в яких говориться про свободу віросповідання [2].

Стаття II Конституції Пилипа Орлика та стаття 132 майже однаково зазначають важливість кордонів держави та їх непорушності.

Соціально-економічні питання порушуються в XI-XVI Пунктах Бендерських Конституцій. В них йдеться про соціальний захист жінок і дітей, статуси і привілеї українських міст, їх оподаткування. А Пункт XIII визначав за Києвом статус державотворчого центру суверенної України [3, с.4]. Соціальним та економічним проблемам в сучасній Конституції присвячені статті 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50. В них йдеться про достатній рівень життя громадян та їх сімей (стаття 48), про соціальний захист громадян (стаття 46), про безпечне життя (стаття 50) та ін. [2].

Окрім цього, Конституція Пилипа Орлика стала важливим чинником у становленні тодішньої держави та формуванні відносин Козацької держави з іншими країнами.

Підсумовуючи все вищевикладене, зазначу, що хоч Конституція Пилипа Орлика 1710 р. не змогла повною мірою реалізувати свою мету щодо утвердження Української держави й гармонійно розвиненого суспільства, однак вона поклала початок розвитку нашої країни як правової, конституційної держави, в основі якої лежить громадянське суспільство. Ну і в цілому Бендерські Конституції відіграли роль природної суспільної рефлексії українського народу, який віками відвойовував на кривавій арені історії ідею «прав і вольностей» людської особистості [4, с.34].

Список використаних джерел

1. Діптан І. І. «Конституція Пилипа Орлика»: проблемно-історіографічний

вимір. *Постметодика*. 2014. № 2. Ч. 2. С. 26-33.

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.12.2023).

3. Лапенко С. К. Конституція Пилипа Орлика: Історія створення та місце в українському конституційному процесі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Історія та географія»*. 2013. Вип. 47. С. 5-9.

4. Лотюк О. С. Конституція Пилипа Орлика 1710 року як першооснова конституційно-правових засад громадянського суспільства в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Вип. 3-4. С. 30-37.

Довгуля А. О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Липій Є.А.**,
к.ю.н., доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. Сьогодні сучасне суспільство визначається рядом цінностей, серед яких ключове значення мають права та свободи людина і громадянина. Адміністративно-правовий захист цих прав та свобод становить вагомий зв'язок в системі гарантій і захисту громадського суспільства.

У своєму дослідженні Кожура Л. О. зазначає, що під категорією "адміністративно-правовий захист" слід розуміти організаційно-правову діяльність адміністративних органів, що здійснюється на основі адміністративно-правових норм та забезпечується системою юридичних гарантій. Об'єктом адміністративно-правового захисту є законні права, свободи та інтереси порушеної особи [2, с. 121].

Одним із головних аспектів адміністративного-правового захисту є адміністративно-правовий захист на рівні державних органів та інших адміністративних установ. Зважаючи на положення ч. 2 ст. 19 Конституції України, за якою органи державної влади та їх посадові особи зобов'язуються діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, – точне й повне адміністративно-правове регулювання в усіх сферах суспільного життя є одним із факторів належної реалізації державою своїх функцій, у тому числі й щодо захисту прав громадян [3, с. 305]. Забезпечення відповідальності влади, державних службовців або установ за порушення права громадян є важливим аспектом адміністративно-правового захисту. Адміністративно-правовий захист на рівні органів влади є критично важливим для забезпечення балансу влади, захисту прав громадян від можливих зловживань та недотримання закону з боку державних органів.

Відповідно ст. 53 Конституції України, кожен має право на освіту [1]. Адміністративно-правовий захист гарантує рівний доступ до освіти для всіх громадян та недопущення будь-якої форми дискримінації в цьому процесі. Це може включати в себе різні спеціальні заходи задля забезпечення всіх верств населення рівних можливостей щодо отримання освіти.

Адміністративно-правовий захист у сфері соціального забезпечення починається з гарантування громадянам доступу до необхідних соціальних послуг. Це включає в себе встановлення чітких процедур і правил, які регулюють надання соціальних послуг, а також механізмів для звернення за допомогою. Наприклад, можливість подання заяв, електронні сервіси та консультації сприяють легкості доступу для громадян.

Адміністративно-правовий захист гарантує визначення та забезпечення прав громадян на соціальне страхування та пенсійне забезпечення. Це включає в себе встановлення стандартів для участі в соціальних програмах, а також механізми визначення та виплати пенсій. Законодавство про соціальне страхування, у тому числі правила призначення та розміру пенсій, створює систему захисту для громадян.

Адміністративно-правовий захист передбачає створення системи соціальних гарантій для всіх громадян, особливо для вразливих груп населення. Це може включати спеціальні програми для дітей, інвалідів, пенсіонерів та інших категорій громадян. Забезпечення прав цих груп через правові та адміністративні механізми сприяє соціальній справедливості та врахуванню індивідуальних потреб.

Взаємовідносини між правами людини та захистом прав і свобод громадян є важливою складовою предмета адміністративного права, проте адміністративне право не є самостійною галуззю чи підгалуззю. Під гарантуванням прав і свобод громадян слід розуміти всебічне визнання та регламентацію цих прав і свобод, надання істотних можливостей для реалізації цих прав і свобод, полегшення їх здійснення (позитивні гарантії), забезпечення охорони та захисту від порушень, відновлення їх у разі порушення та виконання державою своїх обов'язків перед ними. Серед інститутів та галузей адміністративного права, які найбільше потребують удосконалення та оновлення в частині регулювання зазначених відносин, особливу увагу слід звернути на адміністративний примус, адміністративно-деліктне право, адміністративну процедуру та систему адміністративного оскарження як складові адміністративного інструментарію [4].

Як висновок, з впевненістю можна зазначити, що адміністративно-правовий захист прав і свобод людини і громадянина є основою правової держави та забезпечує її функціонування. Адміністративно-правовий захист має велике значення для всіх громадян в забезпеченні їх конституційних прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.12.2023).
2. Кожура Л.О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. С. 119-122. URL: <http://surl.li/ofwqm> (дата звернення: 10.12.2023).
3. Соколенко О.Л. Сутність адміністративно-правових засад захисту прав громадян. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 304-314 URL: <http://surl.li/ofwtw> (дата звернення: 10.12.2023).
4. Комзюк А. Т., Липій Є.А. Відносини щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина як складова предмета адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 144-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2020_3_18 (дата звернення: 10.12.2023).

Дубович О. В.,
к.ю.н., доцентка кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ВИДАЧА ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ): ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ

На сучасному етапі розвитку нашої країни транснаціональний характер злочинності постійно посилюється, що породжує проблему взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю, яка, у вигляді екстрадиції, потребує багатопрофільних інституцій. входить до складу злочину. Все більшої актуальності набуває регулювання кримінально-процесуального права. Інститути екстрадиції

постійно розвиваються та вдосконалюються, і така співпраця сприяє розвитку як міжнародних відносин, так і системи кримінальної юстиції України. Проблема визначення поняття екстрадиції висвітлювалася в дослідженнях багатьох вчених, зокрема в таких дослідженнях: Бастрикiна, П. В. Берназ, М. І. Блум, О. І. Войцова, Р. М. Валiва, Ю. Г. Васильєв, О. І. Виноградова, С. М. Вікроста, В. М. Волженкіної, Л. Н. Галенська, В. М. Хлебєнюка, Н. А. Дорьоміної, С. Ф. Мічиган, І. І. Лукашка, Є. Г. Ляхова, А. В. Наумова, І. Г. Павлова, Н. П. Свистуренко, В. М. Тертишинка, В. П. Шпильова та ін. Враховуючи дані роботи, виділимо деякі особливості щодо поняття та підстав екстрадиції (екстрадиції) у кримінальному провадженні. Правове регулювання екстрадиційних відносин здійснюється через різні правові сфери, насамперед через норми міжнародного права. Це тому, що людей переміщують з однієї країни в іншу на основі міжнародних угод. Оскільки, відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України, ці відносини відбуваються у сфері кримінального судочинства в Україні. Крім того, застосовуються норми кримінального, кримінального процесуального, адміністративного та інших законів [2, с. 194].

Видача особи означає передачу особи державі, уповноваженим органом якої вона розшукується, для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Видача включає: офіційний запит про встановлення місця перебування особи, яка підлягає екстрадиції, на території запитуючої держави та про видачу такої особи, розгляд обставин, які можуть перешкодити передачі. Приймається рішення відповідно до вимог, фактична передача такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (ч. 2 ст. 541 КПК України); Оскільки екстрадиція є багатоетапним процесом, кримінально-процесуальний кодекс передбачає можливість особи, яку розшукує іноземний компетентний орган для притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання кримінального вироку, дати письмову згоду з моменту арешту. Вона має право здійснити спрощену форму видачі і право відмовити у застосуванні спеціальних законів про обмеження кримінальної відповідальності, якщо дано згоду на видачу [1].

Клопотання про екстрадицію особи подається за таких умов: якщо хоча б за один із злочинів, за вчинення яких запитується видача, згідно із законодавством України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний строк, цій особі призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком не менше 4 місяців (ч. 1 ст. 573 КВК України). У видачі особи іноземній державі буде відмовлено, якщо: 1) особа, щодо якої приймається запит про видачу, є громадянином України відповідно до законів України на момент прийняття рішення про видачу (екстрадицію); 2) злочин, за вчинення якого запитується про видачу, карається позбавленням волі відповідно до ст. законів України. 3) минув строк давності притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який вимагається видача, в порядку, встановленому законодавством України; 4) іноземний компетентний орган не надав запит до Центрального органу України додаткових матеріалів чи даних, які б унеможливили прийняття рішення за запитом про екстрадицію (видачу); 5) видача (екстрадиція) особи суперечить міжнародним договорам між Україною та країною, що здійснює видачу; 6) наявність інших підстав, передбачених міжнародними договорами України (ст. 589 КПК України). Останніми роками велика увага приділяється вивченню режимів екстрадиції та забезпечення прав і свобод осіб, щодо яких винесено такі рішення, що знайшло своє відображення в новому Кримінально-процесуальному кодексі. Так, йдеться про створення переліку прав осіб, які розшукуються для видачі (ст. 581 КК України), про прийняття судом рішення про екстрадиційне тримання під вартою (ст. 584 КК України). Можливість оскарження рішення про видачу (екстрадицію) особи (ст. 591 КК України). Такі заходи є прогресивними, оскільки положення про судовий контроль за законністю та доцільністю видачі осіб спрямовані на захист прав і свобод особи. Здійсненню екстрадиційних операцій також сприяє регламентація порядку діяльності компетентних органів під час проведення екстрадиційних перевірок, екстрадиційного затримання, тимчасового арешту та тимчасової видачі осіб. У кримінальних провадженнях щодо злочинів міжнародного характеру особливої уваги потребує тимчасова екстрадиція особи (ст. 579

Кримінально-процесуального кодексу України). Як зазначають автори коментованого КК України, тимчасова видача особи - це вид екстрадиції, який полягає у передачі особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, до іншої держави на певний строк. передбачено. Здійснення процесуальних дій та притягнення до кримінальної відповідальності з метою обмеження строків давності або втрати доказів у кримінальному провадженні [3, с.1128-1129]. Однак терміни «здача» і «тимчасова здача осіб» є різними заходами з багатьма відмінностями, незважаючи на спільні характеристики. Істотна відмінність екстрадиції (видачі) особи від тимчасової передачі особи полягає в цілях зазначених заходів і, звичайно, у засобах їх досягнення. Отже, метою екстрадиції є передача особи державі, в якій її розшукують компетентні органи для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Метою тимчасової екстрадиції особи є проведення щодо неї процесуальних заходів з метою запобігання втраті доказів у кримінальній справі або спливу строку притягнення до кримінальної відповідальності. Важливо, що в першому випадку особа в статусі підозрюваного або обвинуваченого передається до компетентного органу запитуваної держави, де вона отримує аналогічну посаду та здійснюються відповідні кримінальні процедури; це те, що буде зроблено виходячи з цього. Суд накладає стягнення у встановленому законом порядку. Підозрюваний або обвинувачений, щодо якого здійснюється тимчасова екстрадиція, також може отримати статус підозрюваного (підсудного) у кримінальній справі, яка провадиться за запитом компетентного органу запитуючої держави. Однак у кожному разі після проведення ряду процедур і закінчення відведеного терміну екстрадиції такі особи повертаються на територію країни, звідки вони були направлені. В принципі, питання про тимчасову екстрадицію (екстрадицію) або передачу кримінального провадження компетентними органами запитуючої держави може бути порушено після доведення причетності до злочину, щодо якого запитується тимчасова екстрадиція [4].

Отже, екстрадиція (екстрадиція) особи в рамках кримінальної справи про

злочини міжнародного характеру передбачає проведення комплексу процесуальних та організаційних заходів. Домагатися екстрадиції особи, встановлення цієї особи на території держави, дослідження обставин, які можуть перешкодити екстрадиції, вирішення запиту та фактичної передачі такої особи іншій країні за запитом компетентного органу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 21. Ст.208.
2. Берназ П.В. Поняття та сутність екстрадиції. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: III міжнар. наук.-практ. конф.* Одеса: ОДУВС, 2011. С. 194–195.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстиніан, 2012. 1224 с.
4. Чорноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С. 143-150.

Закладна В. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Кальян О. С.,**
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИСДИКЦІЙНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Упродовж існування будь-яких правовідносин між їхніми сторонами можуть виникати спори (конфлікти). Залежно від виду правовідносин та їхніх учасників причини виникнення можуть бути різні. Способи вирішення таких спорів залежать від виду правовідносин. Найпоширенішим способом вирішення спорів (конфліктів) є звернення за захистом своїх прав до суду. Однак, крім такого загального способу є й інші – альтернативні. Одним із таких способів є медіація.

Відповідно до чинного законодавства – Закону України «Про медіацію» від 16.11.21 року №1875-IX – медіація – це позасудова процедура, під час якої сторони, за допомогою нейтральної третьої сторони – медіатора – намагаються знайти взаємовигідне, компромісне рішення спору або запобігти його виникненню, за допомогою переговорів [1].

Основне завдання полягає у встановленні та сприянні ведення конструктивного діалогу між сторонами за для досягнення рішення, що задовольняє інтереси обох сторін спору. До того ж учасники конфлікту самостійно приймають рішення на відміну від формального юридичного процесу [2 с. 16].

Для успішної медіації необхідно, щоб сторони були готові до діалогу та співпраці. У процесі медіації медіатор використовує різні техніки та інструменти, такі як активне слухання, питання для розуміння позицій сторін, пошук спільних інтересів та інше [3].

Відповідно до закону процедуру медіації може проводити спеціально

підготовлений, незалежний, неупереджений медіатор. Сторонами можуть виступати фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися за допомогою у вирішенні конфлікту до медіатора чи суб'єкта, що забезпечує проведення процедури, уклавши при цьому договір. Учасниками є медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, захисники, перекладач, експерт та інші особи, визначені за домовленістю сторін медіації.

Процедура медіації проводиться за обов'язково взаємною згодою сторін з дотриманням принципів: конфіденційності, добровільності, неупередженості та незалежності медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [1].

Розглядаючи стадії процедури медіації, можна спостерігати, що в даній темі немає консолідованої думки серед вітчизняних та зарубіжних науковців, тому в юридичній літературі може зустрічатися від 3 до 12 стадій [4 с. 69]

Провівши аналіз норм законодавства та наукових джерел можна дійти висновку, що процедура проходить у 3 стадії:

- 1) підготовча;
- 2) безпосереднє проведення медіації;
- 3) завершення процедури медіації [5, с. 108].

Варто зауважити, що кожна із має певні етапи та не може починатися перш ніж закінчиться попередня.

Отже, в Україні процедура медіації є важливим механізмом альтернативного вирішення спорів. Цей механізм допомагає сторонам знайти взаємовигідне рішення, яке задовольняє обидві сторони. Медіація є швидшим, менш витратним та більш гнучким способом вирішення спорів, у порівнянні з судовим процесом. Крім того, процедура медіації забезпечує більш високий рівень задоволеності сторін, оскільки вирішення спору приймається безпосередньо обома сторонами.

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року № 1875-IX. *Верховна Рада України*. 2022. № 7. Ст.51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>

(дата звернення: 23.11.2023).

2. Кармаза О.О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №5. С. 13-18. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.02> (дата звернення: 23.11.2023).

3. Шеремет А. Етичні та кваліфікаційні вимоги до медіатора. *Право і суспільство*. 2020. № 6. Т. 2. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6-2_2020/part_1/15.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

4. Кармаза О. О. Федоренко Т.В. Теоретична модель процесу медіації: провадження, стадії, етапи, процесуальні дії, їх співвідношення. *Право і суспільство*. 2023. №2. С. 67-72. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.11> (дата звернення: 23.11.2023).

5. Кармаза О. О. Закон України «Про медіацію»: пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері медіації. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 травня 2022 р. Полт. Ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. Ред. Р. Басенко. Полтава : ПІЕП, 2022. С. 106–110.*

Заснов І. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Одеський національний морський університет
Науковий керівник: **Іванова О. М.,**
старший викладач кафедри ППДіМП,
Одеський національний морський університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКЛЮЧЕННЯ УЧАСНИКА ЗІ СКЛАДУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Однією з визначних особливостей будь-якої підприємницької діяльності, яка офіційно закріплена у ч. 1 ст. 42 чинного Господарського кодексу України, є її ризиковість, тобто наявність потенційної вірогідності настання негативних наслідків, які в контексті саме цієї діяльності можуть призвести як до зменшення прибутку, так і до повноцінного припинення існування юридичної особи, яка її здійснює. Найбільш небезпечними для будь-якого підприємства є не зовнішні фактори, а внутрішні, до яких в-першу чергу належить невдале управління, яке може ставити під загрозу функціонування усього підприємства. Через це, досить важливо з'ясувати, чи існує легальна можливість виключити учасника зі складу господарського товариства, та які можуть бути для цього підстави [1].

Згідно з ч. 2 ст. 100 Цивільного кодексу України учасник товариства у випадках та в порядку, встановленому законом, може бути виключений з товариства. Незважаючи на це, відповідна норма носить відсильний характер і не конкретизує, які саме існують для цього підстави, що з одного боку можна вважати недоліком, а з іншого особливістю цієї норми, яка може бути пояснена тим, що існує декілька видів господарських товариств, кожне з яких може мати власні підстави для виключення учасників [2].

Слід звернути увагу на той факт, що до 2018 року спільною для всіх товариств була можливість виключити учасника з їх складу за систематичне чи неналежне виконання учасником своїх обов'язків або перешкоджання його діями досягненню цілей товариства. Проте після прийняття Закону України "Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” законодавець залишив можливість виключити за цією підставою лише учасника повного товариства, відповідно до ст. 128 ЦКУ та ст. 72 Закону України “Про господарські товариства” [3].

Дане нововведення зазнало значної критики з боку науковців і практикуючих юристів серед яких більшість, зокрема А. Зеліско, наголошують, що таке нововведення носить доволі сумнівний характер. Відповідні зміни були обумовлені наявністю випадків недобросовісного виключення учасників зі складу товариства, і законодавець шляхом внесення відповідних змін спробував зменшити їх кількість [4, с.73].

Наразі, виключити учасника зі складу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю можливо лише з двох підстав, передбачених ст. 23 та ст. 15 Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю”:

1) смерть учасника – фізичної особи або визнання його судом безвісно відсутнім, а також припинення учасника – юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків;

2) наявність в учасника заборгованості зі внесення вкладу [5].

Щодо порядку прийняття рішення про виключення учасника, то слід відмітити, що наразі це питання віднесене до компетенції загальних зборів товариства. Незважаючи на це, аналіз судової практики показав, що доволі часто має місце неправильне розуміння цієї норми, яке полягає в тому, що для виключення учасника загальні збори звертаються до суду, особливо в тих випадках, коли особа неналежно виконує свої обов’язки або перешкоджає здійсненню діяльності товариства.

В своїй постанові від 16 січня 2020 року у справі №905/859/19 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду чітко зазначив, що виключення учасника зі складу господарського товариства можливо лише з підстав, прямо передбачених ст. 15 Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” і вирішення цього питання

належить до компетенції загальних зборів, а не суду. Звернутися до суду можливо лише щодо оскарження рішення загальних зборів про виключення [6].

Варто звернути увагу на той факт, що ще одним спірним питанням є правомірність використання по відношенню до померлої особи такої процедури як “виключення”. На думку К. Ісаєвої, в даному випадку доцільніше говорити про “вибуття” особи через її об’єктивну неспроможність бути учасником товариства, викликану зовнішніми обставинами. Під “виключенням” слід розуміти примусову дію, яка виступає своєрідною санкцією за невиконання особою своїх обов’язків, тоді як застосування санкцій до померлої особи неможливо [7, с.26].

Наявність цієї колізії призводить до того, що після своєї смерті особа продовжує вважатися учасником товариства до моменту прийняття загальними зборами рішення про її виключення з його складу. Через це, розповсюдженою ідеєю є автоматизація цього процесу, яка полягатиме в тому, що особа буде виключатися з товариства одночасно із внесенням відповідних змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

На нашу думку, така позиція заслуговує на увагу, проте необхідність прийняття загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства обумовлена тим, що відповідно до ст. 23 Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” у випадку смерті особи вирішується питання про долю її частки і можливі 2 варіанти: прийняття частки спадкоємцем померлої особи разом із вступом до товариства та неприйняття спадкоємцем частки, що тягне за собою виключення учасника з товариства. На підставі цього можна стверджувати, що у випадку автоматизації виключення учасника зі складу товариства у разі його смерті будуть порушені права спадкоємців.

Таким чином, можна дійти висновку, що попри чітке нормативно-правове регулювання питання виключення учасника зі складу господарського товариства досі залишається дискусійним, що пов’язане в першу чергу з неможливістю

легально виключити зі складу товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю учасника, якій неналежно виконує свої обов'язки або перешкоджає діяльності підприємства. Окрім цього більше уваги слід приділити дослідженню саме механізму виключення учасника, адже відповідне питання може вирішуватися виключно загальними зборами, тоді як деякі товариства продовжують звертатися до суду, що свідчить про недосконалість обраного законодавцем підходу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. С. 303, Ст. 462 (в чинній редакції від 03.09.2023 року).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356 (в чинній редакції від 03.09.2023 року).
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1993 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682 (в чинній редакції від 31.03.2023 року).
4. Зеліско А. В. Порушення принципу добросовісності щодо інтересів юридичної особи учасниками товариства: *Харківська юридична академія імені Ярослава Мудрого*. 2019. № 3. С. 73-77.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. С. 5, Ст. 69 (в чинній редакції від 01.01.2023 року).
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16 січня 2020 року у справі №905/859/19. *веб-сайт*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86961698> (дата звернення: 05.12.2023 р.).
7. Ісаєва К. О. Проблематика виключення учасника господарського товариства: *Правова держава*. 2022. № 45. С. 25-32.

Зінченко Н. О.,

к. філос. н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук,
Полтавський державний медичний університет

Кривоніс А. Є.,

здобувач вищої освіти I курсу медичного факультету,
Полтавський державний медичний університет

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ СИМУЛЯЦІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Ж. БОДРІЯРА

Епоха постмодерну зіткнулася з випробуваннями, котрі не переживало жодне суспільство. Не вирішені проблеми накопичувалися, а не вирішувалися. Людство потребувало кардинальних соціально-політичних змін, модернізації класичних підходів та теорій. Європейські країни тендітно відчують кризові зміни. Яскравим представником постмодерну є французький філософ, соціолог Ж. Бодрійяр. У своїх працях сміливо для XX ст. виступає з радикальними ідеями та критикою панівного ладу в світі. Жан Бодрійяр за допомогою таких понять як «гіперреальність», «бінарний код», «структурна революція», «тотальна екстраполяція добра», «інформаційне суспільство» намагається пояснити феномен модернізації сучасного світу. Ключовим поняттям теорій французького мислителя є уявлення про симулякр.

Свого часу дослідники творчості Ж. Бодріяра охрестили «сфінксом сучасної філософії». На їх думку французький мислитель зумів ювелірно поєднати старе та модернізоване через призму гібридної безодні, що в свою чергу породжує підступні запитання сучасникам. Прикладом такої проблеми є пояснення трансформації «соціального» та «політичного» в умовах інформаційного суспільства та завдання комунікацій у даному процесі.

Постмодерне суспільство істотно змінює інтерпретацію політичної комунікації, джерелом якої постає інформація, таким чином політична комунікація перебуває в стані кардинальної трансформації. Такі процеси викликані перш за все технічними можливостями модернізованих ЗМІ, оскільки, на превеликий жаль, вони не здатні забезпечити активної участі мас у

політичному процесі та не відповідають принципам демократичної гласності.

У своїх роботах Ж. Бодріяр політичну комунікацію демонструє, як простір політичного панування, де симуляція виступає у ролі посередника. В даному контексті постає важливим питання деталізації поняття «інформація». Мислитель, вище зазначене поняття, розглядає у супроводі проблем віртуальності. Він стверджував, що віртуальність це наслідки креативного розвитку інформаційних технологій, у зв'язку з якими філософ велику увагу приділяє принципам інформаційності. З приводу цього визначає, що:

- 1) інформація є всебічною та деталізованою категорією;
- 2) існування гіперреальності можливе лише завдяки інформаційній основі;
- 3) інформація є носієм змісту.

Французький філософ переконаний, що у ХХІ ст. ЗМІ працюють за принципом симуляції та окреслюють форма політичної комунікації.

Жан Бодріяр застерігав щодо викликів, на які суспільство змушене буде реагувати у ХХІ столітті, визначаючи соціум таким яке здатне на існування в умовах панування ідеології споживання. Споживання, у свою чергу, перетворюється на цілісний соціальний факт, і не постає лише економічним утворенням. Ж. Бодріяр висвітлює категорії «симулякра» та «симуляції», у контексті взаємодії принципів та методів влади і мас на тлі політичної комунікації. Симуляція визначається як «породження моделей реальності без першопричин: гіперреальності» [1, с.6]. Симулякр у розумінні Ж. Бодріяра є копією, але прямопропорційно залежав від історичного та політичного значення фактажу симуляції, у зв'язку з цим мислитель розробив особисту варіант історичної прогресії соціально-політичних систем та процесів, тобто зміни у соціально-політичних процесах та інституціях пояснювалася, як дія збільшення симуляції у всезагальному полі соціальних підсистем.

Ж. Бодріяр стверджував, що симуляція завжди була суб'єктивно-ідеалістичною сутністю всього існуючого, а прогресивні процеси сучасності спровокували її явної появи, у зв'язку з цим існування симуляції є безкінечним.

Французький філософ переконаний, що симулякр є проявом аргументації

тлумачення часу, репрезентує складну темпоральність, де час втрачає лінійність, спостерігаються трансформаційні процеси. У роботі «Символічний обмін і смерть» Ж. Бодрійяр презентує існування сучасної людини «у режимі референдуму», у зв'язку з відсутністю референції. Оскільки чи то річ чи будь-який знак, месидж – постають перед людиною у проекції «питання-відповідь». Це дає підстави мислителю узагальнити, що система комунікації втратила структуру мови, з метою використання бінарно-сигнальної системи «питання-відповідь». Сучасна людина існує у режимі систематичного тестування, у свою чергу тест та референдум – це досконалі форми симуляції, оскільки відповідь передбачається самим питанням, моделюється на початковому етапі.

Симулякр оголошується стагнуючою репродукцією, постає репрезентацією того, що не існує, перетворюючись на знак без референта. Більш не існує семантичної відповідності знаку і референта, оскільки перетворившись на самодостатній знак, симулякр більше не потребує зв'язку з референтом.

Одна з причин втрати соціального Ж. Бодрійяр вважає схильність масової свідомості до почуття спільності, що пояснює процеси єднання будь-якого впливу в собі, процеси даного характеру відбуваються тоді, коли суб'єкт впливу не дає на нього жодної відповіді. Мислитель стверджував, що маса злиденна, вона не володіє ні якістю, ні референцією, не має «соціальної реальності», не постає «дзеркалом соціального», бо не здатна віддзеркалювати його. Нездатність відображення соціального маси примітивно реалізують функцію «чорної дірки», яка категорично відхиляє потоки позитивної енергії і перевтілюється в безодню симуляції загублених референцій. Одним із найзапекліших ворогів маси стає сенс. «Загроза останнього полягає в тому, що маса відчуває терор схематизації, прихований за гегемонією смислу, – а тому намагається опиратися йому, переводити артикульовані дискурси в площину ірраціонального та безосновного, тобто у площину видовища, котре не зачіпає індіферентну масу» [3, с. 34].

Ж. Бодрійяр у своїй концепції симулякру доводить, що зміст існування ХХІ ст. складають саме симулякри, копії, ерзаци дійсності, які знищують кордони між реальністю та уявленнями про неї. Маса представлена в образі

об'єктивно-суб'єктивної симуляції та здатна на гіперсимуляції; слід зазначити, філософ стверджує, що маса не є ні суб'єктом, ні об'єктом, оскільки не може бути носієм автономної свідомості. Який-завгодно вплив на масу, проходить процес кругообігу, тобто рухаючись по колу проходить стадії поглинання, відхилення та нового поглинання, тому, як стверджує Ж.Бодрійяр, маса – це парадоксальний та граничний стан соціального.

Таким чином ми бачимо, що у модерному просторі симуляційні клани вже не існують, їх замінюють нерішучі маси, не керовані авторитетною політичною владою, проте саме вони породжують симулякр влади, існуючи поза зоною демократичних механізмів. Маса споживають інформацію та енергію, розчиняючи при цьому соціальне і антисоціальне. Надати однозначну оцінку бодрійярівській концепції симуляції у контексті соціально-політичного дискурсу складно, оскільки: по-перше, вона має, безумовно, позитивне значення як засіб протидії тоталітарним тенденціям у сучасному соціумі; по-друге, здатна відіграти негативну роль, провокуючи зниження політичної активності соціальних суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ: Вид-во Соломіи Павличко «Основи», 2004. 230 с.
2. Бойко О. Процеси симуляції та роль симулякрів у сучасному житті. *Філософські обрії*. 2009. № 22. С. 85–96.
3. Куцепал С. В. Французька філософія другої половини ХХ століття: дискурс із префіксом „пост-” : монографія. Київ: Вид. ПАРАПАН, 2004. 324 с.
4. Baudrillard J. Ruminations for Spongiform Encephala. Trans. Ch. Turner // Screened Out. N.Y.: Verso, 2002.

Калашник О. В.,

к.т.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

Кальян О. С.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

Мороз С. Е.,

к.пед.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Зростаюча економічна взаємозалежність країн в умовах глобалізації впливає не лише на торговельні відносини, а й на всі інші аспекти економічного розвитку України, зумовлює посилення інноваційних процесів, стимулювання бізнесу, покращення інвестиційного клімату та вимагає адаптації вітчизняного митного законодавства до сучасного бізнес середовища. Велике значення для вирішення окреслених питань мають міжнародні митні правила, які розробляються на основі вивчення, узагальнення та ретельного відбору найбільш цінних і універсальних митних практик провідних держав світу.

У цьому контексті Всесвітня митна організація (WCO) виконує ключову роль у забезпеченні ефективності міжнародного митного співробітництва. Однією з важливих функцій WCO є розробка та уніфікація митних стандартів, які закладають підвалини для спрощення митних процедур та ефективної взаємодії між різними країнами. Діяльність WCO ґрунтується на розробленні спеціалізованих регулятивних інструментів для країн-учасниць організації, які відображають уніфіковані положення щодо функціонування їхніх митних органів. До таких інструментів, зокрема, належать: Конвенції та Угоди під егідою Ради митного співробітництва, рекомендації, декларації WCO, резолюції тощо [1]. Всі ці інструменти є ключовими для створення системи міжнародного митного співробітництва, яка базується на взаєморозумінні, стандартизації та взаємодії між країнами.

Зокрема, Конвенції та Угоди під егідою Ради митного співробітництва визначають загальні стандарти та принципи митної діяльності для країн-учасниць. Вони створюють правову основу для узгодженого регулювання та контролю митних процедур, сприяють стабільності та прозорості в міжнародній торгівлі. Рекомендації WCO є важливим інструментом для гармонізації митних практик. Вони стосуються різних аспектів, таких як гармонізовані системи класифікації товарів, спрощення митних процедур, використання інформаційних технологій. Ці рекомендації сприяють стандартизації та спрощенню процесів, полегшуючи тим самим міжнародну торгівлю. Декларації WCO спрямовані на розширення обізнаності країн-членів щодо застосування спеціальних правових норм. Це важливо для того, щоб країни могли ефективно впроваджувати нові стандарти та процедури у діяльність митних органів. Резолюції WCO, спрямовані на розширення обізнаності країн-членів щодо застосування спеціальних правових норм, допомагають вирішувати конкретні питання та долати виклики, які виникають у митній сфері, зокрема щодо питань правозахисту, боротьби з корупцією та інших аспектів, які впливають на міжнародну торгівлю.

Підкреслюючи важливість міжнародного митного співробітництва, спрямованого на удосконалення митної справи та законодавства України, зазначимо, що окрім WCO активно сприяють функціонуванню та розвитку митних органів Організація за демократію й економічний розвиток, Європейське бюро з питань боротьби з шахрайством, Світова організація торгівлі. Ці організації беруть активну участь у забезпеченні технічної та фінансової підтримки митних органів України, сприяють доступу Державної митної служби до сучасних технологій, фінансових ресурсів, забезпечують консультативну підтримку за допомогою спільних проектів та ініціатив через: впровадження у митну сферу прогресивних інструментів та інноваційних технологій; розробку нових стандартів, використання штучного інтелекту та інших сучасних засобів для полегшення роботи митниць; створення єдиного інформаційно-інструментального митного середовища, автоматизації процесів митного

контролю та митного оформлення товарів; уніфікації митних правил, зменшення бюрократії та підвищення прозорості діяльності митних служб; створення єдиної інформаційної платформи для забезпечення обміну інформацією між митними органами, швидкого та ефективного оброблення митних операцій; розробку та впровадження стандартів з безпеки; організацію тренінгів та семінарів, спрямованих на підвищення кваліфікації працівників митних органів та впровадження кращих практик у сферу митної діяльності.

Розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної справи сприяє реформуванню національного митного законодавства відповідно до міжнародних стандартів, у тому числі ратифікованих Україною конвенцій: Конвенції про гармонізацію та спрощення митних процедур 1973 р., Конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р., Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р., Міжнародної митної конвенції про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р., Конвенції про тимчасове ввезення 1990 р., оновленої Кіотської конвенції 1999 р., Резолюції Ради ВМО «Про Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі ВМО» 2005 р. та інших.

Вищезначені конвенції є складовою системи джерел митного права України, мають пріоритет перед актами національного митного законодавства, крім Конституції України, та закладають підвалини для покращення ефективності міжнародної торгівлі через зменшення бюрократичних бар'єрів, створення більш прозорих та безпечних митних систем, сприяючи тим самим розвитку стійкого та конкурентоспроможного світового економічного середовища. У сучасному науковому дискурсі щодо розвитку міжнародного митного співробітництва [2; 3] акцентується увага на двох ключових аспектах: імплементації положень міжнародних угод, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, і співробітництві в умовах широкомасштабної війни.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС – це стратегічний документ, який передбачає глибоку інтеграцію України з Європейським Союзом у різних

сферах, включаючи митну. Глава IV та Глава V цієї Угоди стають ключовими орієнтирами для формування ефективної та відкритої митної системи, а також забезпечують сприяння торгівлі та участі України в європейському економічному просторі. Імплементация положень вищезначеної угоди відображається у внутрішніх правових актах та реформах митної служби. Для прикладу, нині поступово приводяться у відповідність європейському законодавству положення Митного кодексу України, зокрема, стосовно транзиту, тимчасового зберігання, гарантій, запроваджується європейська система ухвалення рішень митними органами, «право бути почутим», процедура розгляду скарг та їх адміністративного оскарження, продовжує розвиватися інститут уповноваженого економічного оператора тощо.

Митне співробітництво в умовах війни вимагає особливого підходу та охоплює не лише питання безпеки та оборони, але й правові механізми врегулювання соціально-економічних аспектів. З переходом економіки держави на воєнні рейки були суттєво переглянуті процедури і порядки у митній сфері задля підтримки бізнесу і розвитку міжнародної торгівлі у реаліях сьогодення, адже ефективність роботи митниці – у дотриманні балансу між контролем та сприянням [4]. На думку експертів, Україна в умовах воєнних дій зробила великий крок для наближення до ЄС у митній сфері після отримання статусу кандидата і змогла підготувати правову платформу для запровадження процедури так званого «митного безвізу». Йдеться про офіційне запрошення України приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту NCTS у контексті розвитку міжнародних перевезень та підвищення безпеки перетину державного кордону в умовах воєнного стану. Завдяки міжнародній співпраці з 1 жовтня 2023 року вантажі перетинають кордон України в обох напрямках за процедурою спільного транзиту NCTS. Це означає, що митний транзит з країнами ЄС став набагато простішим та ефективнішим, а це не тільки сприятиме торгівлі між Україною та ЄС, а й фактично надасть їй додаткового імпульсу. Попри значні досягнення у сфері міжнародного митного співробітництва України, на думку керівництва Державної митної служби України, виконання

євроінтеграційних зобов'язань щодо реформування митної системи потребує подальших зусиль.

Акцент на важливості імплементації європейських стандартів свідчить про прагнення України до глибокої інтеграції у світове економічне співтовариство та розбудові української митниці за європейським зразком. Нині бачення напрямків реформування ДМСУ вже формується у певну програму, відповідно до якої одним з пріоритетів стане підвищення безпекових функцій митниці та надання Держмитслужбі статусу правоохоронного органу [4]. Неважко припустити, що після перемоги України митна служба обов'язково матиме справу з посиленням контролю за переміщенням зброї через кордон для забезпечення митної безпеки України і сусідніх країн.

Митне співробітництво між Україною та ЄС, а також членство України в основних міжнародних організаціях дозволяє національним митним органам встановлювати та підтримувати міжнародні митні відносини як з іноземними митними органами, так і з міжнародними організаціями, що не лише забезпечує розвиток торговельних відносин, але й сприяє впровадженню сучасних стандартів та практик у митній справі.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації. URL: <http://www.wcoomd.org> (дата звернення: 14.12.2023).
2. Мельник О.Г., Адамів М.Є., Тодощук А.В. Реформування митної системи України в умовах європейської інтеграції: монографія. Львів. 2018. 215 с.
3. Кадала В., Гузенко О. Окремі аспекти законодавчих інновацій в умовах воєнного стану: митні органи України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2(79). С. 71-79.
4. Пріоритети під час війни: міжнародні партнери сприятимуть посиленню безпекової функції Держмитслужби на кордоні. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 14.12.2023).

Каюн В. О.,

к.і.н, старший викладач кафедри філософії та суспільних наук,
Полтавський державний медичний університет

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Електронне урядування або e-Government – це поняття, що стрімко увірвалося в наше життя на початку ХХІ століття. Але виклики сьогодення: пандемія 2019 – 2021 років, активна фаза військової агресії росії з 24 лютого 2022 року в Україні, зумовили прискорення інформаційно-комунікаційних технологій та появу нових електронних (цифрових) ресурсів, що стали невід’ємною складовою нашого життя.

Термін «електронний уряд» у інформаційних джерелах визначається наступним чином. По-перше, це форма адміністративної, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології для підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, формуючи новий тип держави, орієнтований на задоволення потреб громадян [1]. По-друге, як система міжвідомчої взаємодії, яка повинна, мінімізувати владу чиновника [3; с.119]. По-третє, як один з проявів е-демократії, коли громадяни та організації долучаються до державного управління та місцевого самоврядування через широке використання інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах, і може посилити участь, ініціативність та залучення громадян до суспільного життя на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях; покращити прозорість прийняття рішень та підзвітність демократичних інститутів, а також поліпшити зворотній зв'язок з державними установами.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні є найбільш сучасним нормативним актом, який створює умови впровадження е-урядування в Україні та разом з терміном «електронне урядування» визначає термін «електронний уряд».

Електронний уряд – це єдина інфраструктура міжвідомчої для

автоматизованого міжвідомчого обміну інформацією між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та суб'єктами господарювання. Е-уряд є головною складовою електронного урядування [1].

Світове співтовариство в особі Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) визначає електронний уряд як уряд, який використовує інформаційно-комунікаційні технології, щоб надати можливість громадянам та бізнесу взаємодіяти з урядом за допомогою різноманітних електронних засобів [2]. ООН визначає електронне урядування двома способами: як системне використання інформаційно-комунікаційних технологій урядом для взаємодії з громадянами і підприємствами та для спрощення та покращення демократичного врядування.

За останні кілька років на зміну поняттю «електронне урядування» прийшло поняття «цифрове урядування». Цифрове урядування визначається як спосіб організації державного управління з використанням цифрових технологій, основною метою якого є задоволення прав, свобод та інтересів людини і громадянина на всіх рівнях взаємодії з державою [4, с. 273].

Так, вирішальним кроком в історії цифрової трансформації став запуск 11 грудня 2019 року сервісу «Дія» (що означає взаємодію «Держава і я»). На сьогодні «Дія» – це онлайн-сервіс державних послуг Кабінету Міністрів України, започаткований Міністерством цифрової трансформації, що надає можливість робити все онлайн та отримати більшість державних послуг, не виходячи з дому, забезпечуючи прозорість та доступність державних послуг, має на меті впровадження е-урядування, яке мінімізує корупцію. Мета сервісу «Дія» – перетворити Україну на справжню цифрову державу («Держава у смартфоні») з єдиним порталом для швидкого та зручного доступу до всіх онлайн послуг та мобільним додатком з усіма необхідними документами в одному місці. Реалізацією проекту займається Міністерство цифрової трансформації, створюючи цифрову державу у центрі якої людина. Прозору і зрозумілу державу для людей. Основними складовими цифрової трансформації є: Е-урядування, Кібербезпека, Електронна демократія, Електронний бізнес, Електронний суд, Електронна охорона здоров'я, Електронна освіта, Електронна транспортна

система, Розумні міста, Цифрові навички, Повсюдний інтернет [5]

На рівні з наявними прогресивними змінами в цифровій трансформації та наявністю сервісів, що полегшують процедуру отримання адміністративних послуг, існують й ряд проблем, що зумовлені різними суб'єктивними та об'єктивними факторами. По-перше, наявні проблеми доступності електронних послуг для населення, яке проживає в місцевості з обмеженим доступом до інтернету, або інформаційно-комунікаційні мережі зруйновані війною. По-друге, обмежена можливість користуватися електронними послугами населення пенсійного віку (додаткові фінансові витрати на придбання смартфонів, наявність страху та відсутність необхідних знань як користувача). По-третє, залишається актуальним посилення кібербезпеки (хакерські атаки, вірус-шпигуни, ведення інформаційних війн).

Підсумовуючи, варто зазначити, що розвиток цифрової трансформації та е-урядування в Україні є основним пріоритетним завданням держави, з метою наближення України до міжнародних демократичних стандартів, створюючи демократичне інформаційне суспільство та прогресивну систему публічного управління за допомогою інформаційних комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-r#Text> (дата звернення: 08.12.2023).

2. United Nations E-government survey 2020. Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. URL : [https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf) (дата звернення: 08.12.2023).

3. Костенко І.В. Основні принципи електронного урядування. *Часопис київського університету права*. 2019. № 4. С. 117-121. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/123> (дата звернення:

08.12.2023).

4. Міхровська М.С. Цифрове урядування як новий рівень взаємодії держави та суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 272–275. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/72.pdf (дата звернення: 08.12.2023).

5. Що таке «Дія»? URL: <https://onlinebank.dp.ua/publications/741-diya-derzhava-v-smartfoni-derzhava-shcho-dopomaga-a-ne-zavazhae/> (дата звернення: 08.12.2023).

Кісельова В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Липій Є. А.,**
к.ю.н., доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

Як правило, управлінська та адміністративна діяльність відбувається у певній послідовності. Саме ця послідовність управлінських актів та операцій і становить управлінський процес.

Процедури здійснення управлінських актів регулюються законом і в цьому відношенні мають правовий характер, тоді як управлінські процесуальні акти регулюються адміністративно-процедурними нормами.

Отже, адміністративна процедура – це врегульована адміністративно-процедурними нормами діяльність з вирішення індивідуальних, конкретних справ в адміністративній сфері компетентними суб'єктами адміністративно-процедурних відносин [1].

Адміністративна процедура спрямована на забезпечення правильної

реалізації норм адміністративного матеріального права, а також законів та інших правових норм, які невіддільні від адміністративно-процесуальних норм у тому сенсі, що вони є формою втілення та реалізації положень, що містяться в матеріальному праві.

Норми адміністративного матеріального права мають велике значення для реалізації законності в публічному управлінні, оскільки вони охоплюють дуже широке і різноманітне коло управлінських питань, стосуються прав великої кількості суб'єктів, а тому адміністративна процедура може бути забезпечена лише шляхом реалізації норм адміністративного матеріального права. Адміністративні процедури здійснюються відповідно до правових норм, що ініціюють провадження правозастосовних дій [2].

Чинні норми адміністративної процедури містяться в законах та інших нормативно-правових актах. Ці норми встановлюють порядок прийняття та видання правозастосовних та інших правоохоронних актів, а також права та обов'язки учасників адміністративних проваджень.

Зміст адміністративної процедури становлять адміністративно-процедурні відносини, що виникають між суб'єктами адміністративної процедури, які реалізуються у певній послідовності дій та операцій суб'єктами адміністративного права, які здійснюють свої повноваження та обов'язки у сфері публічного адміністрування.

Ще однією особливістю, яка відрізняє адміністративні процедури від інших видів процедур, є те, що вони охоплюють ширше коло суспільних відносин, мають складнішу виробничу структуру та регулюються численними адміністративно-процедурними нормами.

На сьогодні законодавство про адміністративну процедуру потребує оновлення у фундаментальних сферах. Кодекс адміністративного судочинства України передбачає процедуру вирішення публічно-правових спорів спеціалізованими судами. Крім того, у правовій доктрині обговорюються положення про спільні та відмінні риси процесуального права. У наукових публікаціях порушується питання про доцільність формування науки про

судочинство. Це питання є дуже перспективним і його існування несе в собі великий потенціал для розвитку відносин у сфері юрисдикції.

Сучасна правозастосовча діяльність адміністративних судів свідчить про наявність проблем, які потребують нагального вдосконалення доктринальних положень адміністративного права та теорії адміністративного судочинства.

Існує також проблема розмежування юрисдикції адміністративних та господарських судів. Серед особливостей норм адміністративного права є положення про об'єкт регулювання та мету впливу.

Об'єктом є суспільні відносини у функціональній сфері діяльності адміністративних органів публічної влади. Тож його метою є забезпечення організованості та впорядкованості поведінки суб'єктів адміністративної діяльності, а також створення умов для реалізації та захисту прав і свобод громадян, щодо яких така адміністративна діяльність здійснюється.

Загальними рисами методів адміністративно-правового регулювання є реалізація через використання приписів (покладання обов'язків), заборон та дозволів.

Повноваження адміністративних судів поширюються лише на спори, що виникають у зв'язку з прийняттям обов'язкових до виконання рішень суб'єктами владних повноважень, їхніми посадовими і службовими особами та пов'язані з реалізацією ними владних управлінських функцій організаційно-розпорядчого характеру. Межі юрисдикції адміністративних судів є одним із центральних аспектів побудови та функціонування системи адміністративної юстиції будь-якої держави [3].

Наступним важливим питанням для розвитку доктрини адміністративного права та адміністративного процесу є питання визначення змісту та характеру правової природи адміністративних договорів.

А саме, адміністративний договір – це спільний правовий акт суб'єкта владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на згоді обох сторін, має форму договору, угоди, протоколу або меморандуму про взаєморозуміння, визначає взаємні права та

обов'язки учасників у публічно-правовій сфері та укладений відповідно до закону [1].

Положення цього процесуального закону поширюються на широке коло питань, пов'язаних із захистом прав і законних інтересів у публічно-правовій сфері суспільних відносин. Законодавство, що регулює відносини у сфері договірних відносин за участю суб'єктів владних повноважень, їхніх посадових і службових осіб, було сформоване до набрання чинності КАСУ.

Джерелом існуючої невизначеності на доктринальному рівні вбачається недостатня увага в новому Кодексі адміністративного судочинства до усталених тенденцій у регулюванні договірних відносин за участю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [2].

Отже, проблема вдосконалення позовного провадження щодо захисту прав, свобод і законних інтересів в адміністративних судах не може бути вирішена без розвитку теоретичних засад адміністративного права та адміністративного судочинства. Потребують розробки принципово нові підходи до визначення таких категорій, як «адміністративний договір», «адміністративна процедура», «адміністративна юрисдикція». Удосконалити та вирішити проблему розмежування юрисдикції між адміністративними та господарськими судами.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
2. Настюк В. Актуальні проблеми адміністративного процесу. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. 295 с.
3. Адміністративне судочинство в Україні: теорія та практика: монографія / кол. авт.; за заг. ред. О. М. Нечитайла. Київ: ВАІТЕ, 2015. 288 с.

Клименко Д.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: **Басенко Р. О.,**
к.пед.н., доцент, професор кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У повсякденному житті сучасне міжнародне право забороняє застосування збройної агресії проти будь-якої суверенної держави. Сучасні збройні конфлікти держава-агресор зазвичай може вести шляхом ведення війни без оголошення війни. Такі військові конфлікти відомі в сучасному світі як «гібридна війна», але в міжнародному гуманітарному праві такого поняття немає. Таке протистояння не оминуло й Україну. Адже саме вона звернулася із заявою про зовнішню агресію до Російської Федерації, яка зараз перебуває у серйозному протистоянні.

Росія завдала дуже серйозних і значних людських, територіальних та економічних втрат нашій країні та створює постійний ризик для нашого народу, особливо на наших тимчасово окупованих територіях. Найбільше страждають прості люди, які несуть психологічний тиск і стають основним тягарем наслідків змішаного протистояння.

За відсутності норм міжнародного гуманітарного права винна сторона не може нести відповідальності за такі діяння. Тому «гібридна війна» є серйозним викликом для світу щодо переосмислення концепції національної безпеки різних країн.

Метою даної роботи є висвітлення можливостей удосконалення норм, щодо боротьби про права людини в сучасних умовах збройного конфлікту.

Сучасне міжнародне право забороняє будь-яку збройну агресію проти суверенної держави. У Статуті Організації Об'єднаних Націй ст. У пункті 2.4 зазначено, що Статут зобов'язує всі держави-члени Організації Об'єднаних

Націй не порушувати у своїх внутрішніх справах територіальну цілісність або політичну незалежність будь-якої держави за допомогою погрози силою чи її застосування чи будь-яким іншим способом [1].

Порушення цього означає появу правової основи для відновлення миру, оскільки війна заборонена Статутом ООН [2].

З точки зору міжнародного права, Резолюція № 3314, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 14 грудня 1974 року, визначає акти агресії та розрізняє агресію та загарбницьку війну, яка тягне за собою міжнародну відповідальність.

Згідно з Резолюцією № 3314, агресія – це застосування сили державою проти іншої політично незалежної держави чи її територіальної цілісності, або будь-яким іншим способом, що порушує Статут ООН.

Незалежно від того, оголошена війна чи ні, резолюція № 3314 також містить перелік дій, які є актом агресії.

1. Напад або вторгнення збройних сил однієї держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, незалежно від її характеру, яка є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка окупація силою території іншої держави або його частина.

2. Збройні сили країни бомбардують територію іншої країни або застосовують будь-яку зброю на території іншої країни.

3. Збройні сили іншої країни облягають власний прибережний порт.

4. Напади збройних сил держави на наземні, морські, повітряні або морські та повітряні комбатанти або проти держави.

5. Використання збройних сил однієї держави на території іншої держави в порушення умов, передбачених угодою, або продовження їх перебування на території іншої держави після припинення дії угоди.

6. Акт агресивного нападу держави на територію, яку вона передала іншій державі третій державі.

7. Видворення державою або від її імені на територію іншої держави збройних груп, груп, нерегулярних сил або найманців, які застосовують силу

проти іншої держави.

За наявності таких чітких елементів дій можна краще зрозуміти конкретні обставини, за яких державу можна ідентифікувати як агресора.

Збройна агресія продовжується в сучасному світі і в майбутньому, не усвідомлюючи, яку велику небезпеку вона становить для всього людства. У деяких частинах світу бойові дії припинилися і встановилася атмосфера міцного миру. Перш за все хочу зазначити, що з 2014 року Російська Федерація почала відкриту збройну агресію проти України на сході нашої країни, незаконно окупувала Крим, втручалася у наші внутрішні справи, підтримувала рух сепаратистів у Луганській та Донецькій областях, що посилює тиск на Україну з метою використання політичних, соціальних та маніпулятивних прийомів з метою дезорганізації суспільно-політичного середовища.

Наша країна зазнала і зазнає величезних втрат, які, безперечно, впливають на життя нашого народу. Усе це свідчить про те, що нинішній прояв збройної агресії Російської Федерації проти України має ознаки гібридного сучасного військового конфлікту. Саме таким чином РФ намагається змусити Україну відмовитися від дружніх відносин з ЄС [3].

Однак те, що відбувалося з 2014 року, не зупинилося, а переросло в тотальну війну. У лютому 2022 року РФ почала йти колонами, використовуючи потужну техніку по нашій землі, і з тих пір наше життя змінилося і стало дуже важким. По Україні почалися ракетні обстріли. Російська армія спочатку просунулася до Херсона, Києва, Чернігова, Харкова та Сум, увійшовши з Росії, Білорусі та тимчасово окупованого Росією Криму. Разом з Росією Білорусь фактично веде війну проти України: з прикордонних районів здійснюються ракетні удари по території України, вильоти винищувачів, ракетно-бомбові удари по українській території, здійснюється передислокація та підтримка військ.

Країна-агресор застосовує нетрадиційні методи ведення війни проти України, а саме: тероризує мирне населення на своїй території, закидає на нашу територію диверсантів, поширює через ЗМІ дезінформацію про Україну, чинить

потужний політичний та економічний тиск.

Слід зупинитися на визначенні збройного конфлікту, оскільки агресія – це агресія, яка вчиняється державою проти держави і може призвести до виникнення міжнародного збройного конфлікту.

Женевська конвенція 1949 року передбачає, що коли один суб'єкт міжнародного права застосовує силу проти іншого суб'єкта, це називається міжнародним збройним конфліктом. Сторонами цього конфлікту можуть бути: держави; держави та народи, які борються за незалежність [4].

Якщо взяти статтю 2 а саме п.4 Женевських конвенцій 1949 р.: там чітко зазначено щодо оголошення війни двома чи більше державами.

– міжнародне право зберігає правило, що таке оголошення встановлює стан війни з іншою державою, і МГП застосовується незалежно від того, чи тривають активні військові дії, чи ні;

– міжнародний збройний конфлікт між двома чи більше державами, навіть якщо жодна з них не визнає стану війни;

– міжнародний збройний конфлікт має місце у разі окупації всієї або частини території держави, навіть якщо така окупація не зустрічає жодного збройного опору.

Після наведеного аналізу можна з упевненістю стверджувати, що після порушення суверенітету та територіальної цілісності України. Україна пережила серйозну інституційну кризу, яка призвела до сумнівів щодо її ефективності та всієї системи норм МГП, а також її виконання. вплинуло на міжнародну структуру та організацію діяльності та політику окремих країн ЄС, що призвело до сумнівів їх ефективності та всієї системи норм міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни Женева, від 12.08.1949р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 07.12.2023).

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 07.12.2023).

3. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / М. М. Гнатовський та ін.; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf> (дата звернення: 07.12.2023).

Коломієць П. В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМАТИКА НЕУЗГОДЖЕНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ НОРМ З ПИТАНЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У зв'язку з військовою агресією проти нашої Держави, 24 лютого 2022 року почалося життя України у стані війни і нових реалій економічної безпеки, яка відповідно до статті 17 Конституції України є однією з найважливіших функцій держави і є справою всього Українського народу. Економічна безпека має своїм підґрунтям саме податкову безпеку, яка є невід'ємною її складовою, адже саме за рахунок податків і зборів здійснюється наповнення дохідної частини як державного так і місцевих бюджетів. Податки і збори є основними джерелами фінансування будь-якої безпекової складової держави, зокрема і в умовах воєнного стану з метою підвищення її обороноздатності.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій свідчать, що питання децентралізації влади та фінансової децентралізації (фіскальної, бюджетної та податкової) досліджуються українськими вченими. До слова, в Державному

податковому університеті створена і функціонує наукова школа, найменування якої «Правове регулювання фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування». Керівником наукової школи є д.ю.н., професор Л.М. Касьяненко [1].

Зважаючи на вже існуючі доробки у царині реформи децентралізації влади, слід зазначити, що система управління державними фінансами України не повною мірою відповідає вимогам часу, а питанням податкової безпеки в умовах фінансової децентралізації, і тим більше воєнних реалій та повоєнного відновлення, уваги науковцями, поки, не приділялося.

Досліджуючи проблеми реалізації податкової безпеки в умовах фінансової децентралізації, зауважимо, що поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, дістало свого нормативного закріплення у нормах статті 132 Конституції України.

Як зазначено в статті 5 Основного Закону, народ, як єдине джерело влади в Україні, здійснює владу не тільки через органи державної влади, але й безпосередньо і через органи місцевого самоврядування, адже в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (стаття 7 Конституції України).

Фінансову основу місцевого самоврядування, відповідно до статті 142 Конституції України становлять доходи місцевих бюджетів, складовими яких, зокрема, є місцеві податки і збори та віднесені до місцевого бюджету, у встановленому законом порядку, окремі загальнодержавні податки (стаття 143 Конституції України).

Українське суспільство успадкувало від СРСР централізовану систему влади, яка концептуально ґрунтувалася на зосередженні влади в одній інституції. Основний зміст управління в умовах централізації зводився до максимальної передачі повноважень, компетенцій і ресурсів «нагору», до центральних органів влади і подальший їх перерозподіл у «ручному режимі». Такий механізм управління закріплював:

- а) практично повну адміністративну і фінансову залежність територій і громад від центру,
- б) існування слабких і залежних громад,
- в) створював умови для вирішення питань місцевого чи регіонального рівня через корупційний чинник,
- г) призводив до загострення політично-економічної кризи,
- д) розбалансованості функціонування органів місцевого самоврядування.

Багато територіальних громад не мали належного життєвого середовища через відсутність дієвої підтримки на рівні, необхідному для всебічного розвитку людини, її самореалізації. Не виконувалися і зобов'язання щодо забезпечення захисту прав людини, здоров'я і навіть самого життя. Потреба вирішення гострих суперечностей влади генерувала ідею її децентралізації, яку вже реалізовано за тим чи іншим сценарієм у переважній більшості розвинутих держав світу [2].

Поряд із наведеним вище акцентуємо увагу, що державами – членами Ради Європи 15 жовтня 1985 року була підписана Європейська хартія місцевого самоврядування [3], пунктом 3 статті 9 якої регламентовано, що частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону. 28 червня 1996 року набрала чинності Конституція України, в статті 143 якої закріплено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону.

В даному випадку прослідковується різниця між нормами Європейської хартії місцевого самоврядування, яка наголошує на повноваженні місцевого самоврядування встановлювати лише розмір місцевих податків і зборів, тоді як в Конституції України закріплюється нормативне положення стосовно повноваження місцевого самоврядування встановлювати не розмір місцевих податків і зборів, а саме встановлювати місцеві податки і збори. І це при тому, що у самій же Конституції України, у пункті 1 частині 2 статті 92 наголошено, що податки і збори встановлюються виключно законом, що є повноваженням

Верховної Ради України (пункт 3 статті 85 Конституції України), а регуляторним актом органів місцевого самоврядування є рішення (стаття 144 Конституції України), а не закон.

Засадниче положення пункту 1 частини 2 статті 92 конкретизується приписом статті 67 Основного Закону про те, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених саме законом. Тобто, прослідковується явна колізія в нормах Основного Закону.

Процитована вище стаття 143 Основного Закону суперечить статтям 67 та 92 Конституції України в частині повноважень органів місцевого самоврядування в питанні «встановлення» місцевих податків і зборів таким нормативно-правовим актом, як рішення. А норма частини 1 статті 143 Конституції України, стосовно повноважень місцевого самоврядування встановлювати місцеві податки і збори, суперечить положенням пункту 3 статті 9 Європейської хартії місцевого самоврядування, яка регламентує повноваження місцевого самоврядування встановлювати розмір місцевих податків і зборів.

Європейська хартія місцевого самоврядування була підписана від імені України 06 листопада 1996 року. Тобто, ця подія сталася вже після прийняття Конституції України 28 червня 1996 року. Але, слід зауважити, що відповідно до частини 2 статті 9 Конституції України, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Проте, у діючій на сьогодні нормі частині 1 статті 143 Конституції України, положення залишилися без відповідних змін, – повноваженням територіальної громади так і залишилося встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону, а не встановлення розмірів цих податків і зборів, як це передбачено положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування.

Ратифікація Європейської хартії місцевого самоврядування відбулася 15 липня 1997 року [4]. Отже, відповідно до статті 9 Конституції України, з 01 січня 1998 року Європейська хартія місцевого самоврядування є частиною національного законодавства України. Але, й досі не відбулося коригування

положень Конституції України стосовно ратифікованої Європейської хартії місцевого самоврядування у сфері повноважень територіальних громад стосовно податків і зборів.

І тут буде доречним вказати на відомий у всьому світі афоризм Й. В. Гете: «Хто неправильно застібнув перший гудзик, вже не застібнеться як слід». Тобто, у частині 1 статті 143 Конституції України міститься цей самий «неправильно застібнутий перший гудзик». Далі, ця колізія знаходить своє відображення вже у нормах Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». А вже кінцевий результат «неправильно застібнутого першого гудзика» бачимо в нормах статті 12 Податкового кодексу України.

Список використаних джерел

1. Наукова школа Л. М. Касьяненко. Державний податковий університет. URL: <https://dpu.edu.ua/uk/diun-profseora-kasianenko-lm>. (дата звернення: 13.12.2023).
2. Бобровська О.Ю., Крушельницька Т.А. Розробка методики оцінювання впливу децентралізації влади на формування інвестиційного профілю територій. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 5-6. С. 47-57.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ Ради Європи від 15.10.1985. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. Ст. 718.
4. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст.249.

Косенко Р. Д.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня,
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Осташова В. О.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Із формуванням суспільства та становлення державності покарання стає невід'ємним елементом серед інших правових взаємовідносин. Крім того, варто також зазначити, що використання покарання можна побачити на всіх історичних етапах розвитку суспільства і в кожного суспільства воно було різним. Так історія знає випадки про жорстокі відрубання частин тіла, або навіть страчення на гільйотині. Такі міри покарань в першу чергу залежали від цивілізованості суспільства та відношення самих мешканців до порушника. Саме таким цивілізованим суспільством і була Київська Русь, котра виникла у IX столітті та прийняла перший кодифікований акт Руську правду.

У Руській правді можна побачити два види злочинів – проти особи і проти власності. Як відомо у Київській Русі до прийняття зводу Руської правди найпоширенішим видом покарання за вчинення злочину була кровна помста. Проте із часом вона зникає, як вид покарання та забороняється [1, с. 215].

У Руській Правді, окрім помсти, згадується покарання, що призначається за вбивство в розбої, підпал і конокрадство, – це розграбування і потік. Проте варто зазначити, що київських літописаннях можна знайти згадку проте, що від засудження до смерті можна було відкупитись заплативши певну плату. Так кожен злочин коштував певну ціну, котра сплачувалась із двох частин – одна частина йшла на користь князю, а інша сплачувалась стороні, котрій було завдано збитку [2, с. 186].

Так, наприклад, за вбивство вільної жінки був штраф лише у 20 гривень (стаття 88). Така позиція вказувала на нерівність між чоловіками та жінками у

суспільстві.

Хоча у Руській Правді не було зазначено про смертну кару, а говорилося про штрафну систему, це не означає, що на практиці смертна кара не застосовувалась. Навпаки вона існувала і застосовувалась як покарання за найтяжчі злочини, на кшталт проти княжої влади чи зрада.

Положення Руської Правди не передбачало обмежень по віку для кримінальної відповідальності. Щодо суб'єктивної сторони вираження складу злочину, то у зводі законів Руській Правді вони були виражені не достатньо, оскільки не можна визначити різницю між наміром та необережністю. Крім того, у тексті Руської Правди були вказані певні основи відповідальності, котрі були засновані на тому, в який саме період було скоєно злочин та під час яких саме обставин.

Привілейоване положення церкви в Київській Русі зумовило підвищення рівня злочинності проти церкви. Оскільки у самому тексті Руської Правди про злочини проти церкви мова не йде, то їх можна зустріти у церковних правових актах. Крім того, вона не передбачає згадку про вчинення такого виду злочину як намір посісти князівський престол. Проте це не означає, що такі злочини, які були вчинені не карались у суспільстві. В даному випадку можна простежити застосування розправи без суду й слідства [3, с. 35].

Ще одним із видів злочину проти власності була крадіжка, як досить часте явище у Київській Русі. Крадіжка – це заволодіння чужим майном, яка каралась різними видами штрафу у відповідності до того, що саме було вкрадено. Крім того, варто враховувати ще той факт, що норми Руської Правди були основані за казуальним принципом і тому вони примушували нести відповідальність за крадіжку (татьбу) коня, зброї, одягу або іншої речі. Так, наприклад, якщо було вкрадено коня – найважливішого виду господарювання, то крадій мав понести вищу міру покарання, а саме потоку та грабежу.

Потік і розграбування розглядався як покарання для таких злочинів: ст. 7 – вбивство під час розбою; ст. 35 – крадіжка коня; ст. 83 – підпал двору [4, с. 172–

180]. Крім самого злочинця, з Руської правди видно, що покарання зазнавали також його родичі – дружина і діти. Винні (злочинець і його сім'я) передавалися в холопство до князя, а також зазнавали всіх заслань і поневірянь, яких зазнавала страта, формуючи тим самим потік.

Крім того, варто зазначити, що жодних індивідуальних свобод, прав, зобов'язань і вибору не існувало. Це була певна форма колективної відповідальності, де колективом виступала рідня. Однак тут можна зазначити, що, можливо, це робилося з прав моралі, за якою стежила духовна юрисдикція, оскільки подібною колективною відповідальністю залишалися непорушними узи шлюбу та сім'ї [5, с. 120].

Шлюбно-сімейні відносини не знаходять свого віддзеркалення у Руській Правді. Після введення християнства, дані відносини стали регулюватися нормами церковного права.

Отже, Руська Правда знала грані між кримінальним і цивільним матеріальним правом. Кримінальне та цивільне право істотно розрізняються залежно від форм відповідальності: кримінальному праву властиве покарання, а цивільному – відшкодування збитку. До того ж часто покарання супроводжується й цивільною відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Клименко С. В. Види злочинів, система покарань і судочинство за “Руською правдою”. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 214–217.
2. Єреґян А. Р. Поняття злочину та покарання в джерелах права Київської Русі (XI–XII ст.): загальнотеоретичний аспект: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.01. Відкритий міжн. ун-т розвитку людини «Україна», 2014. 186 с.
3. Крисюк Ю. Деякі аспекти злочину й покарання доби Київської Русі. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 34–37.
4. Ніколаєнко Т. Б. Кримінальна відповідальність княжої дружини за Руською Правдою: злочини та покарання. *Університетські наукові записки*.

2015. № 1. С. 172–180.

5. Шинкарьов Ю. В. Покарання як основний захід кримінально-правового характеру за Руською правдою. *Зб. наук. праць Харківського нац. педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. «Право». 2011. Вип. 16. С. 119–124.

Костюк А. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня,
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Осташова В. О.**,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ

У XVI столітті рефлексія історично охопленого конфліктами світу з точки зору визначення покарань і справедливості стала центральною для розвитку суспільства, такої країни як Велике князівство Литовське (далі – ВКЛ). У той час Литовські статuti відігравали вирішальну роль у встановленні норм закону та порядку. Вони також сприяли розвитку правової системи та соціальних взаємодій у той період. Розглянемо основні аспекти та особливості покарань за Литовськими статутами.

Литовський статут продовжувався, розробляючи норми регіональних привілеїв і вперше в литовсько-руському праві визначаючи злочини проти держави. Закон 1529 року визначає такі злочини, як втеча до країни, яка є ворожою ВКЛ, підробка господарських свідоцтв чи печаток ВКЛ, образа господарських чиновників та ігнорування рішень судів. Закон 1566 р. розширив коло державних злочинів. Крім положень, уже згаданих у попередньому статуті, додається образа економічного становища, державна зрада, образа великого князя, порушення майнових прав, конфіскація державного майна та каліцтво чиновників на службі великого князя. Злочини цього виду перелічені на початку

закону в розділі «Щодо суб'єктів господарювання». Як підкреслюють П. Мужченко та С. Ковальова, це свідчить про те, що ще не подолано ставлення до державних злочинів як до злочинів проти особисто великого князя. В акті 1588 р. перелік злочинів проти держави було розширено. Крім того, є випадки втечі до ворожої країни, порушення домашнього спокою, невиконання побутових рішень, порушення майнових прав власників житла, підробка правовстановлюючих документів на будинки та печаток. Як і в попередньому законі, у розділі «Про господарських осіб» йдеться про інші злочини, які становлять окрему групу. Це злочини проти адміністративного та судового порядку і включають фальшивомонетництво, порушення митних правил, образу та каліцтво суб'єктів господарювання.

Статут 1588 р. санкціонував спеціальні процедури доведення вини осіб, підозрюваних у вчиненні державних злочинів. Щоб визнати особу винною, повинні були бути представлені знатні свідки, а обвинувач і свідок склали присягу. Така динаміка в понятті державного злочину свідчить про зростання інтересу законодавця до публічного права та уточнення поняття суспільної небезпеки державного злочину.

З появою концепції публічного права змінилася мета покарання. Метою покарання згідно з артикулами Литовського Статуту були захист чинних правових норм (як звичаєвих, так і законодавчих) та запобігання злочинам. Законодавець, укладаючи Статут, поряд із захистом правових норм охороняв права особи, сім'ї, суспільства, церкви, держави [1, с.78-79].

Відповідним чином змінюється уявлення про призначення і роль покарання. Це спочатку вплинуло на встановлення принципів покарання. У Статутах відображені наступні принципи покарань:

- не допускається призначення покарання без вироку суду;
- накладення штрафів за заочне звинувачення є неприпустимим;
- присутня індивідуалізація покарання;
- відповідність покарання тяжкості вчиненого злочину;
- необхідність покарання;

- зворотність обвинувачення (кривдник карався, так само як повинен бути покараний потерпілий).

Такі принципи були прогресивними не тільки для литовського та руського права, а й для права інших європейських країн.

Видами покарань за державні злочини, визначені у Статутах, стають смертна кара, ув'язнення, усунення з посади, штраф і конфіскація майна, позбавлення честі і шляхетської гідності (виволання).

За таємні зв'язки з ворогом, здачу замків, допомозі ворожим військам у війні вводилася смертна кара. Додаткові покарання за ці злочини включали конфіскацію майна, позбавлення честі та дворянства. На перший погляд, відібрання майна та землі у родини злочинця виглядає як відступ від проголошеного принципу одноосібної відповідальності за злочин, оскільки це стосувалося насамперед його дітей та вдови. Проте реалізація таких норм мала свою логіку. Ті, хто чинили державні злочини, втрачали дворянство і не могли більше володіти землею. Крім того, законодавча влада говорить, що вдова державного злочинця не втрачає свою спадщину, успадковану від батьків, а також за ними зберігається віно, яке становить одну третину активів її чоловіка, включаючи нерухоме майно, закладене при укладанні шлюбу. Встановлено, що при одруженні діти державних злочинців не втрачали дворянської приналежності, а придбана ними особисто нерухомість переходила в їх власність.

Наступним покаранням була відплата злочинцю. Нескорення вироку великого князя або Пани-Ради каралося ув'язненням на шість тижнів «у замку». 12-тижневим ув'язненням каралося побиття посланців від великого князя і Пани-Ради. Спеціальних в'язниць ще не існувало і злочинці мали відбутися покарання у вигляді ув'язнення в приміщеннях, що знаходилися при городському (замковому) суді, який розглядав кримінальні справи. Це могли бути ями, закриті ґратами; іноді таке покарання відбували у пристосованих для в'язниць приміщеннях – підвалах, горищах, коморах тощо. Гадаємо, що ув'язнення, яке практикувалося у XVI ст., не можна розглядати як таке, що мало на меті ізоляцію злочинця від

суспільства. Терміни ув'язнення були надто незначними для того, щоб його можна було вважати серйозним звільненням соціуму від злочинного елемента. Скоріше тут мав місце намір зганьбити злочинця, відплатити йому за непокору. Ганебними покараннями були також виволання і позбавлення шляхетського достоїнства. Виволанням називалося публічне оголошення злочинця поза законом. Воно застосовувалося у тому випадку, коли після вчинення злочину або винесення вироку злочинець тікав від суду. Таке покарання було своєрідним засобом, за допомогою якого влада намагалася забезпечити виконання вироку. І. Черкаський вказував, що даний вид покарання був запозичений литовсько-руським правом під впливом магдебурзького права [2, с.240-241]

Щодо війська, то законодавець визначив обсяг суб'єктів воєнних злочинів, а також встановив вік відповідальності за такі злочини – вісімнадцять років. Відповідно до Статуту ВКЛ до військових злочинів належать:

- злочин у вигляді опору службовим наказам – добровільне дезертирство (ст. 10); втеча дворянина з поля бою (ст. 14);
- порушення розпорядження військової служби – відмова від присяги (розділ 11); не прибуття вчасно до війська (ст. 2);
- неналежне виконання військової служби – кримінальної відповідальності підлягають ті, хто під час військової служби позичає коней, зброю чи зброю (ст. 15);
- військові службові злочини – хорунжий ніс відповідальність за звільнення шляхтича від військової служби;
- заподіяння шкоди населенню – злочин проти населення в період військової служби (стаття 18); потрава, насильне відібрання харчів у населення (карали як злодіїв і грабіжників) (ст. 19).

Не можливо не відмітити, що до прийняття Статутів при призначенні покарання суб'єктивна сторона злочину не враховувалася. У XVI столітті влада стала дедалі обережнішою в оцінці злочинів. При призначенні покарання враховується ступінь тяжкості злочину. Водночас існує невизначеність щодо покарань. Тому, вказуючи вид покарання за державні злочини, а саме смертну

кару, законодавець не визначає її. Смертна кара через спалення передбачена лише за підробку коштів та фірмових печаток.

Отже, у Статутах ВКЛ було включено багато унікальних особливостей у регулюванні системи покарань. До злочинців застосовувалися покарання: смерть, ув'язнення, конфіскація майна, позбавлення дворянства, відлучення від церкви, штраф. Мета покарання змінилася і на перший план вийшло залякування. Це свідчить про появу в литовсько-руському праві поняття загального запобіжного заходу. Були розроблені прогресивні для того часу принципи покарання. Усі ці зміни склалися і під потужним впливом ідей Ренесансу та Реформації. З'явилося чимало державних діячів, священників, взагалі освічених людей у галузі права. Багато державних діячів, навчаючись у європейських університетах, увібрали в себе ідеї Реформації і згодом виступили з різкою критикою церковної ортодоксії і схоластики; їхніми зусиллями вдалося відокремити світське право від церковного. Ідеї гуманізму, що стали базовими для філософії світосприйняття Ренесансу, відобразилися у принципах застосування покарання в литовсько-руському праві. Все це зумовило розвиток литовсько-руського права як невід'ємної частини тодішньої європейської правової культури [3, с. 163].

Список використаних джерел

1. Мартинюк О. В. Мета та принципи призначення покарання за Литовським Статутом. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 75. С. 77-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2020_75_12 (дата звернення: 12.12.2023).
2. Єпур М. В. Покарання за злочини проти держави за Статутами Великого князівства Литовського. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. №49. С. 239-243. URL: <http://www.apdp.in.ua/v49/42.pdf> (дата звернення: 12.12.2023).
3. Єпур М. В. Загальні принципи призначення покарання у писаному литовсько-руському праві XVI ст. *Держава і право*. 2011. Вип. 53. С. 158-163. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/41760/26-Yepur.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.12.2023).

Кучер О. О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Дубович О. В.,
к.ю.н., доцент кафедри підприємства і права,
Полтавський державний аграрний університет

ПРОКУРАТУРА ТА ГРОМАДСЬКІ АКТИВІСТИ: ЧИ МОЖЛИВЕ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ

Сучасна система демократичного цивільного контролю над органами прокуратури перебуває на етапі формування. Нинішню систему контролю можна вважати цивільною, але вона не є справді демократичною. Головними причинами такої ситуації є численні недоліки в політичній системі та нерозвиненість громадянського суспільства в Україні, що і зумовило тенденції недодержання правоохоронними органами принципів верховенства права і законності, обмежуючи незалежність судової системи та ЗМІ.

Переслідування громадських активістів, які часто супроводжуються із застосуванням насильства, погроз та інші видів утисків, на сьогодні є досить серйозною проблемою. Це викликає особливе занепокоєння, враховуючи важливу роль громадських активістів в демократичному суспільстві.

На даний час не існує будь-яких програм, що передбачають заходи для забезпечення захисту громадських активістів ні на місцевому, ні на національному рівнях. Хоча громадські активісти стикаються з багатьма проблемами у здійсненні своїх прав, насильство та переслідування та безкарність злочинців залишаються найбільшими загрозами [2, с. 28]. На додаток до неефективних розслідувань та безкарності, випадки насильства та переслідування правозахисників часто супроводжуються відсутністю реакції політичних лідерів та урядовців.

Нормативні акти, що регулюють діяльність правоохоронних органів, які направлені на встановлення особливого порядку реєстрації повідомлень про

кримінальні правопорушення щодо громадських активістів, розслідування відповідних злочинів чи моніторингу ефективності розслідування також суттєво не змінилися.

Зараз з метою протидії пандемії запровадження правового режиму надзвичайної ситуації та поступове введення в дію рішень національного уряду та місцевого самоврядування в свою чергу призвели до певних обмежень у роботі громадських організацій та окремих активістів [1, с. 12]. Більшість громадських організацій та активістів перейшла на онлайн-взаємодію, дистанційний моніторинг, аналіз подій або нормотворчих форматів діяльності, розширення використання електронних комунікацій та інтерактивних методів тощо.

Налагодження відповідного діалогу між органами прокуратури і громадськими активістами можливий за певних умов. Для встановлення взаємодії громадські активісти повинні: 1)здійснювати моніторинг випадків переслідування представників громадянського суспільства та розповсюджувати інформацію про інциденти усіма можливими каналами комунікації; 2) розробити власні стратегії і процедури захисту своїх активістів; 3) проводити постійно правопросвітницьку роботу з метою поширення інформації про принципи та механізми реалізації, захисту і просування прав людини, а також значимість діяльності громадських активістів; 4) приймати участь у моніторингу діяльності судів, що використовує показники, що визначають недотримання суддями стандартів доброчесності та професійної етики для розгляду справ про порушення прав громадських активістів; 5) організувати громадські ради при територіальних управліннях поліції і брати участь в їхній роботі для подання пропозицій щодо розв'язання питань, які мають важливе суспільне значення, зокрема у випадках підвищення результативності розслідування випадків переслідування громадських активістів та подання пропозицій щодо організації консультацій із громадськістю на тему захисту громадських активістів [3, с. 18]; 6) організовувати освітні програми і проводити навчальні курси з фізичної, цифрової і правової безпеки для громадських активістів; 7) створювати власні

мережі захисту громадських активістів, опираючись на інші інститути громадянського суспільства, ЗМІ; 8) постійно залучати міжнародні організації та дипломатичні місії до адвокації захисту прав громадських активістів [2, с. 42].

Інструменти, які необхідно використовувати, щоб, покращити комунікацію прокуратури: 1) забезпечити постійну інформаційну взаємодію з громадськими активістами та відповідними громадськими об'єднаннями для обміну інформацією про інциденти, хід розслідування злочинів та вжиття заходів, необхідних для запобігання і мінімізації наслідків інцидентів; 2) «Дні відкритих дверей» прокуратури (зустріч із прокурорами або спеціалістами, які можуть відповісти на запитання щодо конкретних аспектів діяльності) [2, с. 39]; 3) прес-конференції (наприклад, презентація річного звіту про діяльність, тощо); 4) участь прокурорів у публічних дебатах (медіа, конференції-дебати); 5) створення телевізійних програм інформаційну кампанію просвітницького характеру про порушення прав громадських активістів; 6) створити безпечне і довірливе середовище у комунікації з населенням (зокрема, громадськими активістами, яке ґрунтується на повазі та врахуванні потреб громади у діяльності прокуратури; 7) систематично проводити зустрічі в регіонах з громадськими активістами, а також організаціями, які займаються захистом їхніх прав, з метою ситуацій по дотриманню прав та свобод людини та інформування про заходи, які вживаються у цій сфері [2, с. 40].

Діяльність державних органів з питань захисту громадських активістів є вкрай незадовільною. Створення постійної платформи співпраці прокуратури з громадськими активістами з цих питань може значно покращити рівень їх комунікації. Засудження громадськістю переслідувань та визнання активістів громадянського суспільства може вплинути на формування громадської думки щодо неприпустимості таких переслідувань.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв О., Москвичова А., Печончик Т. Активізм 2020: моніторингова доповідь щодо переслідувань активістів і правозахисників на підконтрольній

уряду території України (січень–березень 2020 року). Київ: ZMINA, 2020. 32 с.

2. Лаврінюк М., Ліхачов В. Становище правозахисників та громадських активістів в Україні у 2019 році: аналітична доповідь. Київ, 2020. 88 с.

3. Яблонський В. М., Балакірєва О. М., Бондар Т. В. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні : аналіт. доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського. К.: НІСД, 2017. 56 с.

Липій Є. А.,

к.ю.н., доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет;

Гуренко Д. В.,

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,

Полтавський державний аграрний університет

ВІДНОСИНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Розвиток адміністративного права як фундаментальної галузі вітчизняного права пройшов ряд етапів, що характеризувалися не лише різними тлумаченнями його базових категорій, а й розумінням соціального призначення та ролі адміністративного права в регулюванні суспільних відносин. Після прийняття Конституції України процес формування нової доктрини адміністративного права, який розпочався ще наприкінці минулого століття, триває. Одним з основних, концептуальних, найважливіших і водночас найбільш дискусійних питань залишається розуміння предмета та інститутів адміністративного права.

Сучасний розвиток теорії адміністративного права спрямований насамперед на формування нової доктрини, в основу якої покладено концепцію людиноцентризму, тобто концепцію пріоритетності відносин між людиною і громадянином щодо забезпечення їхніх прав і свобод над усіма іншими.

Публічна влада має здійснюватися на основі цього пріоритету, що впливає зі змісту статті 3 Конституції України [1]. Виходячи з такого розуміння сучасних завдань держави, науковці, які вивчають адміністративне право, почали визнавати відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина в діяльності публічної адміністрації, ключовим елементом його предмета.

Існує чимало інших праць, які точно визначають предмет сучасного адміністративного права, визнаючи його основним елементом відносини між правами людини та забезпеченням прав і свобод громадян. Водночас ці роботи не відводять цим відносинам певного самостійного місця в системі адміністративного права (що є логічним, оскільки ці відносини виникають в усіх без винятку адміністративно-правових органах та підрозділах і заслуговують на більшу увагу), а "забезпеченню прав і свобод мало уваги приділено з'ясуванню самого поняття та змісту його елементів.

Стаття 3 Конституції України використовує два терміни – "утвердження" і "забезпечення" – для опису відповідних зобов'язань держави. У чому конкретно вони виражаються? Коли йдеться про "утвердження", то семантично воно розуміється як встановлення чогось, надання йому твердості, непорушності [2, с. 1306]. Стосовно прав і свобод це, по суті, означає їх визнання державою. Це і декларації, і заяви, і закріплення прав людини в конституціях та інших законах, і участь у підготовці та прийнятті міжнародних документів з прав людини, і приєднання до відповідних міжнародних конвенцій та їх ратифікація.

Що стосується адміністративно-правового регулювання, то можна зазначити, що права і свободи людини і громадянина закріплені в джерелах адміністративного права і визнається їхній пріоритет. Іншим показником утвердження прав і свобод людини і громадянина є достатня повнота регламентації як самих прав і свобод (їх змісту), так і механізмів їх реалізації. Наприклад, Конституція України передбачає певні гарантії для осіб, які притягуються до юридичної відповідальності. Це можна розглядати як відлуння радянської традиції, коли кримінальна відповідальність вважалася

найсуворішою, а інші санкції-менш серйозними, але в цілому виправдано, оскільки ця міра відповідальності є найбільш суворою.

Сьогодні адміністративна відповідальність постійно посилюється, і в деяких випадках адміністративні стягнення майже не поступаються кримінальним покаранням. Водночас, існує лише кілька конституційних положень, що стосуються цієї відповідальності, зокрема, стаття 61 Конституції України, яка передбачає обмеження щодо повторного притягнення до відповідальності за одне й те саме правопорушення, а також індивідуальний характер юридичної відповідальності, в тому числі адміністративної відповідальності. Стаття 68 Конституції також передбачає, що незнання законів не звільняє особу від юридичної відповідальності (однак аналіз змісту статті 10 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [4] може призвести до інших висновків). Що стосується презумпції невинуватості, яка є найважливішим принципом юридичної відповідальності, то її вимоги поширюються лише на кримінальну відповідальність, але звільнення від доказування невинуватості у випадках, наприклад, вчинення адміністративних правопорушень є не менш важливим.

Варто також зазначити, що вимога індивідуалізації адміністративної відповідальності в чинному законодавстві про адміністративні правопорушення, як видається, не повною мірою виконується з огляду на дедалі ширше застосування санкцій абсолютної визначеності. Крім того, КУпАП передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які не вчиняли правопорушення. Це означає, що за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, покладається обов'язок притягнути до відповідальності не правопорушника, а осіб (стаття 142), які можуть не знати про скоєне правопорушення. Така ситуація нічим не відрізняється від сприйняття власника транспортного засобу як суб'єкта цих правопорушень, яке при об'єктивних по суті звинуваченнях було визнано неконституційним внаслідок скасування відповідних положень [5].

Усі суб'єкти публічної адміністрації сприяють реалізації прав і свобод

людини і громадянина, насамперед шляхом створення для цього позитивних умов, у тому числі матеріальних. Найяскравішим прикладом такої діяльності є надання цими суб'єктами адміністративних послуг фізичним та юридичним особам. Це пов'язано з тим, що стаття 1 Закону України "Про адміністративні послуги" [6] визначає адміністративну послугу як результат здійснення владних повноважень за заявою фізичної або юридичної особи суб'єктом надання адміністративних послуг, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків таких осіб. Такі послуги надаються в усіх сферах публічного управління. Адміністративні органи, які надають такі послуги, зобов'язані забезпечити відповідний рівень діяльності.

Водночас необхідно зазначити, що реалізація прав і свобод громадян можлива не лише через доступ до цих послуг. У багатьох випадках прийняття адміністративних актів органами публічної влади, які є результатом надання адміністративних послуг, не є обов'язковим для їх реалізації. Наприклад, використання публічного майна, зокрема державного майна (природних об'єктів, доріг, тунелів, мостів, залізничних станцій тощо), здійснюється без дозволу. У таких випадках адміністративний суб'єкт несе відповідальність за створення та підтримання цих об'єктів у належному стані, що гарантує належну реалізацію прав громадян. Публічна адміністрація у сфері матеріального виробництва має бути спрямована на це, створюючи тим самим матеріально-технічні умови, необхідні для реалізації прав і свобод громадян.

Отже, загальний висновок полягає в тому, що права людини та відносини щодо забезпечення прав і свобод громадян є важливими складовими предмета адміністративного права, але не утворюють самостійної галузі чи підгалузі адміністративного права. Іншими словами, ці відносини регулюються всіма структурними частинами загального та спеціального адміністративного права. Під гарантією прав і свобод громадян розуміється визнання і закріплення цих прав і свобод у повному і всебічному вигляді, надання можливостей для практичного використання цих прав і свобод, сприяння здійсненню цих прав і свобод (позитивна гарантія), охорона і захист від порушень, відновлення

порушених прав у разі їх виникнення та поновлення порушених прав і свобод у разі їх невиконання, слід розуміти як відповідальність держави. Серед інститутів та галузей адміністративного права, які найбільше потребують удосконалення та оновлення в частині регулювання таких відносин, особливу увагу слід звернути на адміністративний примус, адміністративно-деліктне право, адміністративну процедуру та систему адміністративного оскарження як складові адміністративного інструментарію, що є частиною загального адміністративного права.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
3. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2011. 1128 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-Х : станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 29.11.2023).
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) : від 22.12.2010 № 23-рп/2010 БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10> (дата звернення: 25.11.2023).
6. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 29.11.2023).

Ляшенко В. О., студентка,
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: **Дейнека В.С.**, викладач,
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ

В Україні частішають випадки масових заворушень на робочих місцях або домагань до співробітників з боку колег, підлеглих або керівництва, спрямованих на приниження гідності співробітників.

Чинний Кодекс законів про працю України, зокрема його стаття 21, забороняє різні форми дискримінації на робочому місці, включаючи порушення принципу рівності прав і можливостей та пряме або непряме обмеження прав працівників за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, гендерної ідентичності або сексуальної орієнтації, підозра або фактичне захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейний стан, майновий стан, наявність сімейних обов'язків, місце проживання, членство у профспілках або інших громадських об'єднаннях, участь у страйках, звернення або намір звернутися до суду чи іншого органу за захистом прав, сприяння захисту прав інших працівників, мовні або інші причини, не пов'язані з характером або умовами виконуваної роботи чи службової діяльності [1].

Як вже зазначалося, станом на сьогодні, спостерігаємо все більше та більше проявів дискримінації у сфері праці. В кодексі законів про працю, статтею 2-2, закріплено поняття мобінгу (цькування), тобто – це систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із

застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність [1]. Стаття 2² вищезазначеного Кодексу також визначає і форми мобінгу. Наприклад, створення атмосфери напруженості, ворожості або агресії по відношенню до працівника (погрози, висміювання, образи, наклепницькі висловлювання, залякування, приниження гідності або інші методи виведення працівника з психологічної рівноваги), або необґрунтоване і негативне відокремлення працівника від колективу, або ізоляція працівника (наприклад, шляхом не запрошення на збори або конференції, які працівник зобов'язаний відвідувати відповідно до нормативних актів та організаційно-адміністративного законодавства, перешкоджання працівникові у виконанні його трудових функцій, недопущення працівника на робоче місце або перенесення робочого місця в місце, яке не підходить для працівника) або нерівність можливостей для навчання та кар'єрного зростання.

Варто пам'ятати, що працівникам, які стали жертвами утисків під час виконання трудових обов'язків відповідно до положень статті 5-1 КзпП України передбачається правовий захист від мобінгу (переслідування), дискримінації та упередженого ставлення у сфері праці; захист честі та гідності працівників у сфері праці та забезпечення права осіб, які зазнали таких дій чи бездіяльності, звертатися за захистом своїх прав [2].

Дане питання також регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення. Стаття 173⁵ вказує, що мобінг (цькування) працівників тягне за собою штраф у розмірі 50-100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або 20-30 годин громадських робіт для громадян та штраф у розмірі 100-200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або 30-40 годин громадських робіт для фізичних осіб (підприємців та посадових осіб, які використовують найману працю) [3].

Слід пам'ятати, що якщо працівник виявляє ознаки мобінгу на собі, то він має право звернутися з позовом до суду, аби визнати факти цькування над ним та припинити. Можливо також звернутись до Управління Державної служби з

питань праці. Також якщо роботодавець не дотримується трудового законодавства, колективних договорів та умов трудового договору і продовжує мобінг, працівник має право розірвати трудовий договір у визначений строк за власним бажанням.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n2> (дата звернення: 15.12.23).
2. Мобінг – поняття, ознаки, причини та яке покарання чекає кривдника за вчинення мобінгу. URL: <https://legaid.gov.ua/publikatsiyi/mobing-ponyattya-oznaky-prychyny-ta-yake-pokarannya-chekaye-kryvdnyka-za-vchynennya-mobingu/> (дата звернення: 15.12.23).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.12.23).

Матьоха А. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Липій Є. А.,**
к.ю.н., доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Важливість і актуальність досліджень в області приватного права визначається становленням громадянського суспільства, що є запорукою сталості та добробуту в умовах розвитку правової системи України. Тому, для кращого розуміння актуальних проблем цього права, потрібно звернутися до періоду його виникнення.

Що стосується правової природи приватного права, то в юридичній науці існує безліч наукових поглядів. Мислителі античності були одними з перших, хто звернувся до доктрини приватного права у своїх працях. Уже в XXI – VII століттях нашої ери існує припущення, що норми приватного права чітко визначені в законі Хаммурапі та інших стародавніх правових джерелах. Необхідно погодитися з точкою зору Сивого Р. Б., що існування приватного права в цей період було умовним. Оскільки норми, що містяться в цих збірниках, носили випадковий і безсистемний характер, та були змішані з нормами публічного права [1, с.85].

Але зараз, згідно з чинним законодавством України, приватне право має велике значення в забезпеченні та реалізації незалежності особи, її прав та інтересів. Також це право полягає в самостійності приватних осіб, адже під час їхніх відносин вони не мають ніякої залежності один від одного стосовно примусової влади і тому є поручителями розвитку економіки, демократії та громадянського суспільства. До того ж, вони прямо не залежать від державної влади, тобто відокремлені від неї, і тому є «приватними».

Однак їхні договори, акти захищаються виключно судом та визнаються виключно державою. Але і тут приватне право створює свою ізольовану зону, яка здійснює діяльність приватної особи, де держава може втручатися тільки згідно законодавству або за рішенням суду. І тому держава повинна не тільки визнавати дії приватних осіб, але і захищати їх.

Але якщо розглядати приватне право більш поглиблено, то можна знайти ряд актуальних питань та проблем, що в ньому існують.

Отже, для цього можна звернутися до проблеми корупційних порушень посадових осіб, які зараз набувають популярності в приватному праві України. Адже згідно з цим, навіть найкорисніші норми можуть бути використані для незаконного тиску на юридичних осіб, в тому числі рейдерських захоплень. Через низький рівень загальної правової культури, який в даний час існує серед співробітників наших державних установ та установ кримінального правосуддя. У той час, на жаль, він практично не контролює законність рішення українського

суду, і рішення у справі щодо юридичної особи може бути розглянуто тільки в апеляційному порядку (стаття 21 Закону, частина 8) і за нововиявленою ситуацією (стаття 22 Закону). Складність оскарження рішення суду, безумовно, змусить юридичні особи шукати можливості для незаконного вирішення цієї проблеми [2, с.54].

І саме тому, будь-яка неточність або не досить правильне формулювання кримінально-правової норми може спричинити погіршення використання кримінальної юстиції в незаконних цілях, що є підґрунтям появи корупції і однією з проблем приватного права в Україні.

Другою проблемою приватного права слід вважати те, що проблема «економічного права» залишається практично ігнорованою. Чомусь при поданні нормативних правових актів стало доброю традицією копіювати пояснювальну фразу про те, що реалізація цього закону не вимагає додаткових бюджетних витрат. Але зараз в Україні практично немає законодавчих актів, на які «немає грошей» з точки зору витрат. І це не враховує, що мова йде про розробку і підготовку законопроектів з конкретним комерційним цінником, не кажучи вже про лобіювання конкретного законопроекту [3, с.97].

І тому, задля уникнення цієї проблеми з самого її початку, можна запровадити в закладах вищої освіти викладання економіки права. Адже саме для юриста необхідно знати, що саме такий вищезазначений підхід становлення приватного права може бути більш виправданим та найефективнішим.

Тому, враховуючи все наведене, можна зробити висновок, що приватне право на даний момент є не досить досконалим та вимагає піднесення та розвитку. Однак з часом, за допомогою покращення контролю над законністю, можливо досягти значного успіху в даному юридичному напрямі.

Список використаних джерел

1. Белуга Ю. М., Жилкова А. А. Актуальні проблеми визначення системи приватного права. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 1. С. 85-89.

2. Нерсисян А. С. Юридична особа приватного права як суб'єкт корупційних правопорушень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 2. С. 49-55.

3. Стефанчук Р. Сучасні проблеми приватного права (до 10-ї річниці прийняття Цивільного кодексу України). *Приватне право*. 2013. № 1. С. 94-105.

Оліщук П. О.,

к.е.н., в.о. доцента кафедри права,
Львівський національний університет природокористування

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У АВТОТРАНСПОРТНОМУ КООПЕРАТИВІ

Автотранспортні кооперативи є актуальною організаційно-правовою формою суб'єктів господарювання. Їх створюють досить часто для здійснення діяльності у сфері автомобільного транспорту.

Для врегулювання відносин у автотранспортному кооперативі в основному використовують такі нормативно-правові акти: Господарський кодекс України [1], Закон України «Про кооперацію» [2], Закон України «Про автомобільний транспорт» [3] тощо.

Господарський кодекс України визначає правові основи здійснення господарської діяльності кооперативами в Україні [1].

Закон України «Про кооперацію» врегульовує порядок здійснення відносин у кооперативах в Україні [2].

Відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт» здійснюють правове регулювання господарської діяльності між суб'єктами у сфері автомобільного транспорту, юридичними особами та фізичними особами - підприємцями, які допомагають забезпечувати їх функціонування [3].

Окрім нормативно-правих документів врегульовувати діяльність в автотранспортних кооперативах необхідно за допомогою статуту.

Г. Ільющенко зазначає, що основні положення щодо здійснення діяльності

встановлюються у статуті кооперативу [4]. Необхідно погодитись із вказаним науковцем, оскільки статут – це основний документ, за допомогою якого врегульовують відносини у автотранспортному кооперативі, окрім нормативно-правових актів.

Залежно від діяльності, яку здійснює кооператив, потрібно використовувати відповідні законодавчі акти. Наприклад, для врегулювання діяльності у сільськогосподарському кооперативі необхідно керуватись Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» [5], [6, с. 41] та іншими законодавчими актами.

Отже, правове регулювання відносин у автотранспортному кооперативі здійснюють відповідно до Господарського кодексу України [1], Закону України «Про кооперацію» [2], Закону України «Про автомобільний транспорт» [3] та статуту вказаного суб'єкта господарювання тощо.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 18.12.2023).
2. Про кооперацію: Закону України від 10 липня 2003 року № 1087-IV. Верховна Рада України. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#n118> (дата звернення: 18.12.2023).
3. Про автомобільний транспорт: Закону України від 5 квітня 2001 року № 2344-III. Верховна Рада України. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 18.12.2023).
4. Ільющенко Г. Актуальні питання правового режиму майна кооперативів. *Law. State. Technology.* № 1 (2021). DOI: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/11> (дата звернення: 18.12.2023).
5. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. №819-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n166> (дата звернення: 18.12.2023).

6. Оліщук П. Щодо органів управління сільськогосподарського кооперативу *Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Проблематика 2021: Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств*: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дубляни, 2-4 червня 2021 р.). Дубляни. / за ред. проф. Г.В. Черевка. 2021. С.41-43.

Осташова В. О.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Підготувати фахівця, здатного до самовдосконалення, – ключова компетентність, визначена практично в усіх стандартах вищої освіти. Для майбутніх юристів ми б сформулювати завдання конкретніше – сформувати здатність до правового самовиховання. З метою реалізації зазначеної мети необхідно визначитися зі складовими поняття та їх розуміння суб'єктами процесу – студентською молоддю.

У грудні 2023 року нами було проведено опитування здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 081 Право щодо розуміння ними мети правового самовиховання, завдань, методів, форм та результатів цього процесу.

Отже, метою правового самовиховання студенти визначали розвиток правової культури, розширення знань про закони, глибоке розуміння правових норм, формування власних юридичних компетенцій та відповідальності.

Таке розуміння загальної мети переважно відповідає думкам науковців – досягнення високої правосвідомості і правової культури, що має бути співзвучна з метою правового виховання. Хоча наданий студентами перелік переважно слід

вважати проміжними цілями правового самовиховання. На нашу думку при розкритті правового самовиховання молодь не достатньо усвідомлює необхідність власної активної правомірної поведінки, що базується на знанні та поваги до права і закону та глибокої переконаності у їх правильності і необхідності [1, с. 5].

Серед завдань правового самовиховання здобувачі вищої освіти вказали наступне: вивчення юридичних наук, аналіз актуальних правових питань сучасного суспільства, поглиблення знань про міжнародне право та права людини, систематичне вивчення основ правознавства та правових систем, ознайомлення з етичними аспектами права та юридичною етикою, розвиток правової свідомості. На нашу думку молодь оминула такі важливі завдання як: усвідомлення необхідності правового самовдосконалення, формування навичок критичного ставлення до власних компетентностей та вчинків; вироблення звички правомірної поведінки; вироблення негативного ставлення до проявів антиправової діяльності, надання допомоги правопорушникам у досягненні високого рівня правової культури; сприяння своїми активними правомірними діями становленню правового держави та громадянського суспільства в Україні [2, с. 42-45].

Методами правового самовиховання студенти вважають: дискусії та обговорення набутих знань та навичок, читання та тлумачення законодавства, вирішення практичних завдань, проходження тестів, проходження практики, для закріплення знань, у відповідних установах, систематичний аналіз правових текстів та рішень суду, переконання, заохочення, примус, змагання, спостереження. На жаль, більшість здобувачів не знайомі з методами правового самовиховання загалом або плутають їх з методами виховання. Серед найбільш актуальних методів правового самовиховання можна назвати наступні: самопостереження, самоаналіз, самоконтроль, самоорганізація, замозаохочення, самозобов'язання, самокритика, самопереконання, наслідування прикладу тощо [2, с. 147].

Формами правового самовиховання молодь вважає: самостійне вивчення

літератури нормативно-правових актів, участь у вебінарах, семінарах та конференціях з метою поглиблення правового самовиховання, обговорення правових питань у групах та форумах, юридична практика, правове навчання, правова пропаганда. Важко погодитися з двома останніми варіантами, які насправді здійснюються ззовні, а тому, хоч і можуть мати ідентичну правовому самовихованню кінцеву мету, не належать до його форм. Серед останніх ми виділяємо правове самонавчання (самоосвіта і самопросвіта), робота над підвищенням рівня власної правосвідомості, а також правомірна соціально активна поведінка (діяльність).

Результатами правового самовиховання, на думку студентів, мають бути розуміння та вміння застосовувати правові норми у різних сферах життя, розвиток критичного мислення та вміння аналізувати правові ситуації, розвинені навички взаємодії, відповідальне ставлення до прав та обов'язків. Позитивним є те, що дехто з молоді розуміє необхідність зміни власної поведінки в процесі правового самовиховання, хоча, на жаль, такі відповіді були поодинокими.

Хибне розуміння мети, завдань, методів, форм правового самовиховання студентської молоді в подальшому відбивається на неспроможності професійного та громадянського саморозвитку юристів, порушенні ними етичних норм, нехтуванні правами інших, обвинуваченнях у корупційних злочинах, численних дисциплінарних провадженнях. Неспроможний до правового самовиховання юрист не може бути ефективним у професії та не може розвивати справжнє громадянське суспільство в Україні, утверджувати правову державу. Тому завданням університетів, зокрема, є озброєння молоді необхідними знаннями та навичками, переконання у необхідності постійного правового самовдосконалення, мотивуванні до нього.

Список використаних джерел

1. Правове виховання учнів : метод. посібник / авт.-укл. Фіцула М. М. Київ : ІЗМН, 1997. 148 с.
2. Осташова В. О. Правове самовиховання студентської молоді в умовах

формування громадянського суспільства в Україні : монографія. Полтава : РВВ ПДАА, 2012. 169 с.

Остяк Ж. О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Кальян О. С.,**
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮАННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У ЦИВІЛЬНО ПРОЦЕСУАЛЬНОМ СУДОЧИНСТВУ

Цивільне процесуальне судочинство є невід'ємною частиною судової системи багатьох країн, де розглядаються цивільні справи, пов'язані з цивільними правами і обов'язками фізичних осіб та юридичних осіб. Цивільний процес включає в себе розгляд різних видів спорів, таких як справи про борги, сімейні розлучення, спори про нерухомість, а також питання про захист прав і інтересів громадян та підприємств.

Важливою складовою цивільного процесу є участь представників, які відстоюють інтереси сторін у суді. Представники у цивільному процесі можуть бути адвокатами, юристами, агентами або іншими кваліфікованими особами, що володіють необхідними знаннями і навичками для забезпечення справедливості у суді [1, с 38-45].

Роль представників у цивільному судочинстві полягає в тому, щоб представити інтереси своїх клієнтів, надати їм правовий захист, і в остаточному підсумку, допомогти знайти вирішення судового спору. Ця роль вимагає не лише знань закону, але і ефективних комунікаційних навичок, вміння створювати стратегії, і відданості принципам справедливості [2, с 77-83].

Однак ці положення не дозволяють конфлікту інтересів між

представниками різних осіб на одній стороні справи.

Таким чином, ці положення гарантують правовий захист та забезпечують права осіб, які беруть участь у цивільних судових процесах, надаючи їм можливість особисто представляти свої інтереси або мати представника в суді.

Якщо ж звернути увагу на , постійне оновлення законів та нормативних актів то слід погодитися, що це є важливим елементом вдосконалення правового регулювання представництва у цивільному судочинстві. Відбувається це з метою адаптації правових норм до змін в суспільстві, нових технологій, економічних реалій, а також для усунення недоліків та удосконалення механізмів правосуддя. Ось кілька аспектів, які можуть бути враховані під час таких оновлень:

Розширення правових гарантій: Зміни у законодавстві можуть спрямовуватися на посилення прав та гарантій для сторін у цивільних справах. Це може включати розширення можливостей вибору представників, підвищення ролі адвокатів та інших юридичних професіоналів.

Використання сучасних технологій: Оновлення законів може враховувати нові технології, такі як електронне судочинство, що може полегшити доступ до правосуддя та зробити процес більш ефективним.

Посилення процесуальної справедливості: Зміни в законодавстві можуть спрямовуватися на забезпечення більшої справедливості в судочинстві, враховуючи інтереси обох сторін та дотримання процесуальних норм.

Навчання та сертифікація представників: Законодавство може встановлювати стандарти для навчання та сертифікації представників, щоб забезпечити високу якість юридичного представництва.

Розвиток альтернативних методів вирішення спорів: Законодавство може сприяти впровадженню альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація чи конфліктологія, що може розглядатися як додатковий інструмент для вирішення цивільних справ.

Важливо, щоб оновлення законів відбувалося на основі широкого громадського обговорення та врахування думки фахівців, щоб забезпечити якісне та ефективне правове регулювання представництва у цивільному

судочинстві.

Список використаних джерел

1. Світлична Г. О. Представництво у цивільному судочинстві: сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 12. С. 38–45.
2. Сенік С. В. Сторони представництва в цивільному процесі. *Університетські наукові записки*. 2014. № 3. С. 77–83.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6461> (дата звернення: 15.11.2023).

Петрова Ю. В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Гладкий С. О.,**
д.ю.н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ПРАВОВЕ САМОВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТА

Сучасне суспільство вимагає від фахівців у галузі права високого рівня професіоналізму та моральності. Щоб відповідати цим вимогам, юрист повинен не лише отримувати базові знання в університетських аудиторіях, але й активно самовдосконалюватися протягом всього професійного життя. Правове самовиховання відіграє ключову роль у формуванні висококваліфікованого та компетентного фахівця, спроможного вирішувати складні юридичні завдання та служити суспільству.

Проблема дослідження полягає у визначенні ефективних стратегій та методів правового самовиховання для майбутніх юристів під час їхньої

підготовки. Недостатня увага до цього аспекту може впливати на якість юридичної освіти та підготовки фахівців, що може негативно позначитися на їхній спроможності вирішувати складні правові питання та дотримуватися високих етичних стандартів. Дослідження також має за мету визначити вплив самовиховання на розвиток аналітичних і критичних навичок юристів, а також їхньої здатності діяти згідно з етичними стандартами правничої професії.

Поняття «правове самовиховання» є багатограним і трактується різними авторами по-різному. Загалом, воно розглядається як процес цілеспрямованого формування у особистості правових знань, умінь, навичок і переконань, що забезпечує її активну правосвідомість і правомірну поведінку. Вітчизняні дослідники висвітлюють це поняття в своїх працях з різних позицій.

Так, Л. Рудницька та Н. Сухицька визначають правове самовиховання як «свідомий і цілеспрямований процес формування у особистості правових знань, умінь, навичок і переконань, що забезпечують її правомірну поведінку» [1, с. 205].

Н.І. Бровко розглядає правове самовиховання як «свідомий і цілеспрямований процес формування у особистості правосвідомості, правомірної поведінки та здатності до самозахисту своїх прав» [2, с. 99].

А. Сокіл, О. Нестуля, С. Нестуля, Н. Кононець вважають, що правове самовиховання – це «самостійна діяльність особистості, спрямована на формування в себе правосвідомості, правомірної поведінки та здатності до самозахисту своїх прав» [3, с. 110].

Усі ці визначення мають спільні риси. Зокрема, вони визначають правове самовиховання як свідомий і цілеспрямований процес, який спрямований на формування у особистості правових знань, умінь, навичок і переконань.

Водночас, у цих визначеннях є і деякі відмінності. Так, Л. Рудницька та Н. Сухицька акцентують увагу на тому, що правове самовиховання забезпечує правомірну поведінку особистості. Н. І. Бровко розглядає правове самовиховання як процес формування у особистості правосвідомості, правомірної поведінки та здатності до самозахисту своїх прав. Решта дослідників

підкреслюють, що правове самовиховання є самостійною діяльністю особистості.

В цілому правове самовиховання є важливим процесом, який забезпечує формування у особистості правосвідомості та правомірної поведінки. Цей процес повинен починатися з раннього дитинства і тривати протягом усього життя. До основних завдань правового самовиховання можна віднести:

- 1) формування у особистості правових знань, що охоплюють основи права, правовідносини, правовий статус особи, права та обов'язки громадянина;
- 2) розвиток у особистості правових умінь і навичок, необхідних для дотримання законів і виконання своїх обов'язків;
- 3) формування у особистості правових переконань, що є основою правомірної поведінки.

Одним із важливих аспектів правового самовиховання є постійне оновлення знань щодо законодавства та судової практики. Юридичні норми постійно змінюються, а нові рішення судів можуть внести значні зміни в існуючий правовий ландшафт. Тому важливо для юриста постійно слідкувати за останніми змінами у законодавстві, а також вивчати нові судові рішення та тлумачення правових норм.

Юрист повинен бути здатним аналізувати складні юридичні питання, визначати ключові аспекти справи та розрізняти різні точки зору. Ці навички допомагають не лише ефективно вирішувати конкретні правові завдання, але й розвивати стратегічне мислення та вміння прогнозувати можливі наслідки прийняття того чи іншого рішення.

Важливим аспектом правового самовиховання є також розвиток професійної етики та моральних цінностей. Юрист повинен розуміти відповідальність представників своєї професії перед суспільством та клієнтами. Висока моральність є основою довіри, без якої юрист не зможе ефективно виконувати свої професійні функції. Правове самовиховання сприяє формуванню свідомого ставлення до етичних питань та забезпеченню високого стандарту професійної поведінки.

Правове самовиховання у процесі підготовки юриста залежить від різноманітних факторів, що впливають на його характер та ефективність. До основних факторів впливу можна віднести психологічну здатність до самовиховання, яка часто пов'язана з особистими мотиваціями і цілями та психологічною культурою особистості загалом. Якщо юрист розуміє важливість постійного вдосконалення для свого професійного зростання, це стає сильним стимулом до правового самовиховання.

Можливість отримання доступу до якісної літератури, онлайн-ресурсів, навчальних програм та інших матеріалів є важливим фактором. Інфраструктура та ресурси, які надаються університетом чи іншими освітніми установами, можуть значно полегшити процес самовиховання. Також активна роль викладачів, які можуть надавати рекомендації, сприяти обговоренню актуальних юридичних питань, а також надавати конструктивний фідбек, має значний вплив на розвиток самовиховання. Використання сучасних технологій, таких як онлайн-курси, вебінари, електронні підручники, може сприяти зручному та ефективному правовому самовихованню.

Таким чином, правове самовиховання – це процес систематичного та свідомого розвитку особистості в сфері права з метою поглиблення знань, удосконалення професійних навичок та формування високих етичних стандартів. Це поняття включає в себе ініціативність особи в освоєнні нового законодавства, вивченні судової практики, аналізі правових проблем та постійному вдосконаленні власних навичок і підходів до вирішення правових завдань. Правове самовиховання є ключовим елементом професійного зростання та успішної юридичної кар'єри, дозволяючи фахівцеві високоякісно взаємодіяти з мінливим соціальним середовищем. Правове самовиховання в процесі підготовки юриста є необхідним елементом для досягнення високого професійного рівня. Воно не тільки сприяє поглибленню теоретичних знань, але й формує практичні навички, розвиває критичне та стратегічне мислення, а також формує високий рівень професійної етики. Юрист, який віддає перевагу постійному самовдосконаленню, стає не лише фахівцем з високою

компетентністю, але і особистістю, яка є гідною довіри та поваги в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Рудницька Л., Сухицька Н. Професійно-правова культура юриста. *Молодіжна наукова ліга: матеріали конференцій МНЛ (1 грудня 2023 р.)*. Луцьк, 2023. С. 204-206.

2. Бровко Н.І. Підвищення правової культури здобувачів вищої освіти в процесі викладання правових дисциплін в процесі євроінтеграції. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти* : Збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. БНАУ, 23-24 березня 2023 р. Біла Церква, 2023. С. 98-100.

3. Сокіл А., Нестуля О., Нестуля С., Кононець Н. Модель формування готовності майбутніх юристів до професійної діяльності під час змішаного навчання у фахових коледжах. *Вища школа*. 2022. № 3/4. С. 106-118.

Пихтіна Н. В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Гладкий С. О.,**
д.ю.н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНА РУБІЖНІСТЬ СТАНОВИЩА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРАВОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Глобалізаційні тенденції в розвитку сучасного світу та динамізм міжнародно-політичної ситуації, в якій перебуває Україна, актуалізують пошук відповіді на питання про цивілізаційну належність українського суспільства. Разом з тим, для духовної еліти нації це питання завжди було нагальним, адже

значну частину своєї історії український народ перебував на роздоріжжі шляхів соціокультурного розвитку, на межі між Сходом і Заходом.

Культурно-психологічний вимір проблеми рубіжного знаходження України має доволі складну структуру, усвідомленню якої сприяє схема характеристик культур Сходу і Заходу, запропонована рядом дослідників, котрою зацікавились і вчені-правники (зокрема, Л. Бойко, О. Литвинов, Є. Харитонов та інші). Ця схема виглядає так: «Сходу» притаманні такі риси, як статичність розвитку, домінування колективних форм існування, пасивність індивіда, домінування рекреаційних цінностей, нероздільність понять влада-власність, ірраціонально-міфологічний принцип мислення; «Заходу», відповідно, притаманні динамічність розвитку, індивідуалізм, активність індивіда, домінування трудових цінностей, влада і власність як окремі категорії, раціонально-юридичний принцип мислення [4, с. 156].

В контексті актуальності для сучасної України європейського цивілізаційного вектора становить інтерес характеристика ментальності «західної людини». Правосвідомість особистості західної цивілізації сприймає світ для самоутвердження розуму та волі суб'єкта, а «людина Сходу» – як частину вселенського порядку, де її призначення полягає в тому, щоб не порушити природні та космічні закони буття. Тобто у процесі самовизначення своїх прав «західна людина» керується настановою до пізнання і перетворення навколишнього світу, а «східна людина» намагається стати частиною буття, сприймаючи його як щось вічне і непорушне [2, с. 100].

Багатовіковий досвід західноєвропейської державності, зазначає Л. Бойко, закономірно обумовив і вироблення відповідної моделі правопорядку, яка характеризується високим рівнем правової культури, що виявляється у довершеній системі права, добре налагодженому механізмі держави і, що головне, у прогресивній загальній правовій свідомості. Саме безперервна традиція державності з усіма її атрибутами створила умови для повноцінного розвитку західної правової ментальності, викликавши до життя центральну, смислоутворювальну її складову – прагнення раціонально організувати,

упорядкувати своє життя за посередництвом права [1, с. 135].

Осмилюючи соціокультурні вектори українського етногенезу, дослідники констатують таку рису вітчизняної культури, як «вторинність», маючи на увазі те, що її носії налаштовані переважно на пасивне споживання досягнень інших культур і цивілізацій, не намагаючись конкурувати в творчому змаганні за створення нового та більш досконалого [3, с. 92].

Автори публікацій говорять про змішаний тип української ментальності, в якому поєднуються західний раціоналізм із східною ірраціональністю, а також індивідуалізм, пов'язаний з ідеєю рівності, повагою до окремого індивіда та його свободи, гострим неприйняттям деспотизму, абсолютної монаршої влади, та колективізм, ґрунтований на відсутності уваги до окремої особистості, що звужує можливість для неї вибору і змушує розглядати її як органічну частину цілого [5, с. 84].

Внаслідок постійного впливу західної та східної культур правосвідомість українців, як вважає Ю. Калиновський, поєднувала і поєднує у собі риси обох культурно-історичних традицій [2, с. 96]. Учений переконаний, що вона більше тяжіє до «західного» типу, хоча можна зафіксувати окремі риси й «східного» типу. На підтвердження свого висновку дослідник вказує на те, що в українському суспільстві велику роль відіграють певні традиції розв'язання конфліктних ситуацій, що не базуються на праві, тобто існує неопатрімоніальна система відносин, коли переважають патрон-клієнтельні стосунки [2, с. 106]. Це, на думку згаданого автора, означає, що в українському суспільстві існує дві «правові реальності»: одна з них базується на романо-германській традиції, інша – на візантійській. Згідно з першою традицією суперечності розв'язуються публічно, відкрито, під час судового процесу, згідно з другою – шляхом таємних переговорів, узгоджень, інтриг. У правосвідомості українського загалу поєднуються два типи осмислення навколишньої дійсності, які умовно можна класифікувати як правовий і традиційний [2, с. 107].

Трактування своєрідності української культури як рубіжної до певної міри слід сприймати умовно. Чимало німецьких, чеських, польських, російських

дослідників також убачали своєрідність культури свого народу в тому, що вона була точкою зустрічі Сходу й Заходу. Територію свого народу вони розглядали як місце концентрування квінтесенції всього, до чого вдатні обидва типи цивілізації, а місію свого народу вбачали у здійсненні історично значущого синтезу культур. В. Ятченко з цього приводу слушно зауважує, що «така настанова робить об'єктивність дослідження навіть сумлінного й талановитого автора досить проблематичною» [6, с. 81].

Втім значущість впливу потужних і в певному розумінні самодостатніх соціокультурних систем на менталітет народу, послабленого століттями боротьби за своє біологічне, культурне і політичне виживання, не підлягає сумніву. Особливо яскраво цей вплив простежується у релігійній сфері людського буття, яка завжди тісно взаємодіяла з правовою сферою. При цьому важливо, що правова психологія набагато ближче, ніж правова ідеологія, до релігійних коренів буття.

Особливості релігії позначаються на відмінностях у правосвідомості «західного» й «східного» типу суспільств. Якщо західні релігії (католицизм, протестантизм) спрямовували людину на постійне освоєння світу, то східні релігії (буддизм, даосизм, конфуціанство) акцентували увагу особи на внутрішньому пізнанні або на збереженні національно-культурних цінностей у межах певної соціальної системи. Винятком вважається іслам, який сприйняв і успішно реалізував месіанський характер християнства [2, с. 101].

Особливу роль у становленні правосвідомості українського суспільства відіграло православ'я – релігія, яка ввібрала в себе елементи як східної, так західної культур. Етика православ'я ґрунтується на візантійському моральному ідеалі та культивує схильність до розчарування в усьому земному (у щасті, в усталеності нашої власної чистоти й у спроможності до повної моральної досконалості тут, на землі).

Прагненням до вічного, абсолютного пояснюється зневага до облаштованості життя тут-і-тепер, ігнорування зручностей заради вищої ідеї. З погляду сучасних дослідників, які, вочевидь, не поділяють цей ідеал, «саме

відрив ідеї від повсякденної реальності перешкоджає утвердженню юридичних початків, оскільки уводить думку від емпіричної дійсності, без урахування якої не може розвиватися юриспруденція» [5, с. 83].

Таким чином, українська культура (включно з таким її сегментом, як правова культура суспільства) протягом багатьох століть перебувала під впливом дуже різних за ментально-культурними характеристиками цивілізацій. Історичні обставини (багатовікова відсутність власної держави та національної ідеології, проблеми з формуванням національної еліти тощо) перешкождали здійсненню органічного культурного синтезу згаданих впливів. Внаслідок цього і українська ментальність, і українська культура загалом набули доволі суперечливих (у чомусь навіть еклектичних) рис.

Сьогодні виникла докорінно інша ситуація: вплив найближчого і найбільшого «східного сусіда», який вдався до відкритої агресії, значною мірою заблокований; зв'язки із «колективним Заходом» інтенсивно розвиваються; український народ консолідований як ніколи і починає ясніше, ніж будь-коли, усвідомлювати власні національні інтереси і відповідальність за власну історичну долю. Ці умови, попри повномасштабну війну, можна вважати сприятливими для синтезу тих надбань, які українська культура несла в собі в нереалізованому вигляді протягом століть. Без такого синтезу стати «успішною» нацією, зайняти своє – неповторне місце в об'єднаній Європі неможливо.

Список використаних джерел

1. Бойко Л. Політико-правова домінанта західного правового менталітету. *Право України*. 2010. № 1. С. 134-141.
2. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність : монографія. Х.: Право, 2008. 288 с.
3. Литвинов О. Про культурно-світоглядні чинники деформацій правової держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2(65). С. 86-95.
4. Литвинов О. Про культурологічний методологічний інструментарій у правознавстві (спроба філософсько-правових міркувань). *Право України*. 2011.

№ 8. С. 151-159.

5. Поплавська Т. Особливості національного менталітету та побудова правової держави в Україні. *Філософська думка*. 2004. № 1. С. 73-91.

6. Ятченко В. Національна ментальність і модель історичного розвитку. *Сучасність*. 1995. № 2. С. 78-83.

Подріз Є. А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Дубович О. В.,
к.ю.н., доцентка кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ЩОДО ПИТАННЯ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Проблема корупції була визнана як національними, так і міжнародними інституціями, а її масштабність і систематичний характер роблять її однією з найактуальніших загроз національним інтересам та національній безпеці України.

Зокрема, це пов'язано з відсутністю ефективних реформ у сфері боротьби з корупцією, про що свідчить незадовільне виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо імплементації антикорупційних стандартів, а також відсутність ефективних реформ у сфері боротьби з корупцією.

Наявність корупції, а також законодавства у сфері виявлення корупційних злочинів та притягнення до відповідальності винних, пояснюється це неефективною діяльністю правоохоронних органів. Що стосується інститутів державної влади то ситуація на нашу думку взагалі кричуща і щодня висвітлюється в засобах масової інформації, про проведення недобросовісне проведення тендерів, підкуплених підрядників, проекти які пишуться але не реалізуються.

Корупція в армії є однією з найбільших загроз національній безпеці

України. Нарешті, корупція та нечесність серед військовослужбовців підриває довіру міжнародних партнерів до суспільства та збройних сил держави, загрожуючи механізмам демократичного врядування та фундаментальним принципам існування держав. У сьогоднішніх умовах ми не можемо ефективно забезпечити безпеку наших громадян.

Світовий досвід показує, що саме оборонний сектор часто створює сприятливі умови для корупційної діяльності, оскільки висока закритість і безкарність перешкоджають жорсткому моніторингу та контролю.

У багатьох суспільствах різних країн існує думка, що армія менш корумпована, ніж політичні партії, парламенти, підприємства та засоби масової інформації. Однак показники корупції в армії значно відрізняються в різних країнах і регіонах світу. Наприклад, передбачається, що армія країн Західної Європи та Сполучених Штатів не має корупції. Однак це не стосується військових організацій у країнах Центральної та Східної Європи, особливо в країнах Африки та Латинської Америки.

Що стосується нашої країни, то згідно з першою оцінкою, підготовленою Центром антикорупційних досліджень «Transparency International» у 2019 році, Україна належить до групи з корупційним ризиком близько 30% (30 балів) серед 198 країн. 1 місце в рейтингу молодшої школи на 126 місці (2016-131 місце).

Найбільше балів отримало дослідження Rule of Law Index від World Justice Project, яке враховується при побудові SRI. Важливе місце у забезпеченні національної безпеки посідають Збройні Сили України, на які покладено захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Міністерство оборони України є першим серед центральних органів виконавчої влади, яким було розроблено власну Антикорупційну програму, що мала на меті декларацію впровадження механізмів Ініціативи НАТО з побудови цілісності, прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у роботі оборонних інституцій та виконання розроблених на їх основі нормативно-правових актів Міноборони, а також питання роботи відповідних структурних підрозділів з питань запобігання корупції.

Проте для боротьби із злочинністю та проявами корупції у ЗС цього явно недостатньо.

Саме тому в сьогоденній державі комплексні системні заходи в цій царині – це питання створення не тільки незалежного антикорупційного суду, але й інших антикорупційних ініціатив українського уряду, що підтверджується рекомендаціями наданими Україні Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та експертами ЄС й відповідно статтями 5 та 6 Конвенції ООН проти корупції, де вказано, що «держави – учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити з цією метою спеціально уповноважений орган (органи)» [1].

З цього випливає, що системний антикорупційний захист держави включає в себе необхідність мати в державі повноцінні спеціалізовані військові органи юстиції.

Протидія злочинам у військовій сфері сьогодні має ознаки певного колапсу, оскільки підслідністю військових злочинів має намір займатися цивільне Державне бюро розслідувань.

З іншого боку, представницькі функції військової прокуратури обмежені, а її повноваження щодо контролю за дотриманням законодавства в армії також суттєво обмежені.

Реальність нинішньої ситуації вказує на те, що військову прокуратуру позбавили значних повноважень щодо виявлення та реагування на правопорушення військового та ОПК, у тому числі корупційні злочини.

Сьогодні професійні військові юристи можуть представляти інтереси держави в суді лише в дуже обмеженій кількості справ, але практична реалізація навіть цього обмеженого права обмежується сплатою передбачених законом судових витрат.

Права військової прокуратури на представництво інтереси військовослужбовців, у тому числі осіб з інвалідністю та учасників бойових дій загалом, суттєво ускладнюються усуненням пільг із військових.

Ситуація, що склалася, вимагає екстреного реагування на державному рівні. Це, зокрема, своєчасне визначення ролі та значення Військової прокуратури України у боротьбі з корупцією.

Наразі в Україні діють серед спеціалізованих правоохоронних органів, які займаються оперативно-розшуковою діяльністю та досудовим розслідуванням злочинів у військовій сфері лише військові прокуратури. Безперечно, створення таких інституцій, як проект Національної військової юстиції та відновлення військових судів, підвищить ефективність боротьби зі злочинністю в Збройних Силах та інших військових організаціях.

Підсумовуючи, деталі військової служби вимагають негайного створення професійних військових правоохоронних органів, судів, прокуратури та адвокатури.

Це має підвищити рівень військової дисципліни, дотримання правопорядку, посилити боротьбу з корупцією в ЗСУ та його військових структурах.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 08.12.2023).
2. Про Збройні Сили України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 08.12.2023).
3. Про оборону України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 08.12.2023).
4. Transparency International : Corruption perceptions index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/ukr> (дата звернення: 08.12.2023).
5. Волошенко А. В. Корупційні ризики в оборонній сфері: природа, чинники та шляхи мінімалізації. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. №10(172). С.95-105.
6. Скиба О. С. Корупційні ризики в воєнній сфері. / За заг. Редакцією І. В. Толока. К.: ВІКНУ, 2017. 276с.

Сергієнко В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Гладкий С. О.,**
д.ю.н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Розвиток правової культури українського суспільства як необхідна умова модернізації української держави і українського права передбачає активізацію наукових досліджень правової ментальності українців і чинників її генезису. Метою цієї наукової розвідки є історичний розгляд одного з таких чинників – геополітичного.

Територія України протягом століть виступала ареною військово-політичних подій, які відіграли помітну роль у формуванні найглибших суперечностей національного характеру. Тривале існування на межі ворожого Степу означало нестабільність, постійну загрозу смерті, ризик, а також здатність до подолання значних труднощів. Це, на думку дослідників, призвело до формування двох типів психоповедінкової реакції, притаманної українському характерові, та відповідних ментальних типів: «*vita maxima et heroica*» або авантюрно-козацького, та «*vita minima*», тобто притаєного існування, що супроводжувалося «відступом у себе», «уникненням, свідомим чи несвідомим, широкого контакту зі світом» [2, с. 66].

При такому підході до пояснення сутності української ментальності формується своєрідна біполярна модель, яка поєднує лицарсько-козацький і пасивно-споглядальний типи ставлення до довкілля; ці типи або чергуються в часі, або (з часом усе більше) проявляються паралельно. Цілком очевидно, що в умовах нинішньої війни з російським агресором ці ментальні настанови тяж виразно виявляються у різних типах українців: у героїчній боротьбі за

національні цінності та державну самостійність України і, разом з тим, в егоцентризмі, байдужості до долі власного народу і власної держави.

Характер українського народу, його політичний і правовий менталітет формувалися у постійній боротьбі за свою державність, культуру, мову, релігію. Росіяни, поляки, татари, турки та інші ближні сусіди чинили на українців політичний, економічний, культурний вплив, зокрема, насаджували своє позитивне право. Проте українська культура сприйняла чужорідні культурно-правові зразки вибірково [8, с. 88].

У результаті формується так звана «маргінальна правосвідомість», «міжцивілізаційна правосвідомість» або, як зазначає Ю. Калиновський, «порубіжна правосвідомість українства». Особливістю такого типу правосвідомості є синтетичність щодо поглядів та уявлень про право, справедливість, свободу. Такий тип правосвідомості є достатньо «рухливим» та толерантним, що дозволяло і дозволяє українцям зрозуміти й прийняти інші світоглядні системи. При цьому важливо, що правосвідомість росіян у XV-XVII ст. набула ознаки яскраво вираженої патріархальності та колективізму, на відміну від індивідуалізму українців. Правосвідомість українців вже в той час була більш індивідуалістичною та менш етатистською, оскільки власної держави український народ не мав [5, с. 116].

Війна у звичайному розумінні цього слова завжди супроводжувалася відповідними ідеологічними процесами та пропагандистськими заходами ворогів, спрямованими на формуванні в українців зручного для загарбників самообразу. Одним з найперших завдань завжди була деморалізація чужого народу або принаймні його еліти, прищеплення йому почуття меншовартості.

Домінуючі російська та польська культури постійно продукували негативні проєкції образу українця. Найпоширенішою проєкцією з боку російської ідеології та пропаганди стали, як зазначає І. Грабовська, образи «простодушной, поющей, шароварной Малороссии», «хитрого малоросса», простакуватого, неосвіченого, але зрадливого і шахраюватого «хохла». З польського боку витворювався і утвердився образ українця як «зарізяки»,

жорстокого неотесаного варвара, гвалтівника, бандита, схильного понад усе до анархії та не здатного сприймати цивілізаційні впливи більш розвинених «цивілізованих суспільств» [2, с. 68].

Сучасні українські історики повинні докладати чималих зусиль для корекції цього образу. Так, Д. Андреев у своїй дисертаційній роботі на противагу існуючим думкам про бунтівничо-войовничий і стихійно-анархічний характер різнорідних поселенців Запорозької Січі на основі філософсько-правового аналізу правосвідомості козацької етносубгрупи доводить «цілісно-спрямовано-організований державницький життєустрій козацької спільноти, правосвідомість яких відстоювала такі риси української ментальності, як вільнодумство і прагнення до злагоди, одноосібність і громадськість, емоційність і зважливий прагматизм, лагідність і суворість, толерантність і нетерпимість, відсутність національної ворожнечі...» [1, с. 4].

Тривале перебування українців у складі однієї держави (Російської імперії, потім СРСР) з росіянами потребує з'ясування загальних рис російського правового менталітету. Для росіянина основні цінності (особистість, свобода) історично виявилися протилежними праву і нормі, тоді як у західноєвропейській традиції норма і право виникли, насамперед, як засіб захисту позитивних цінностей особистості [4, с. 109]. Багатовіковий абсолютизм державної влади в Росії, що не знав тих конституційних обмежень, якими відзначалися європейські держави нової доби, став, врешті-решт, причиною апелювання не стільки до догматичного права, скільки до милості государя. При цьому замість ідеї невід'ємних суб'єктивних прав утверджуються більш адекватні для російського соціокультурного середовища ідеї правди, яку треба шукати «у царя земного чи небесного», служіння та смирення [9, с. 223].

Радянська держава «успадкувала» від самодержавства правові (за змістом – швидше неправові) традиції. «Революційна правосвідомість» у перші десятиліття існування більшовицького режиму виправдовувала всі його соціальні експерименти. Сталінський геноцид цілеспрямовано руйнував національну самосвідомість, нищив залишки національної еліти. Сучасні

дослідники вважають, що так званий «радянський архетип» спотворив українську національну свідомість [6, с. 14]. Саме за радянських часів негативний самообраз українців набув крайніх форм. У роки тоталітаризму страх перед владою та зневіра у справедливості права утворили стійкі ментальні настанови, зміна яких потребує тривалих, цілеспрямованих, продуманих, консолідованих зусиль еліти нації.

На думку деяких дослідників, різка відмова від державного патерналізму в умовах становлення самостійної української держави призвела до певних деформацій у свідомості та поведінці її громадян, зокрема, до неприйняття цієї самої держави як правового та культурного феномену, до формування ситуації всездозволеності, до створення реального підґрунтя для формування злочинного «тіньового» суспільства як реальної альтернативи існуючому стану речей [3, с. 11]. Це пояснюють тим, що в тоталітарному суспільстві основним стимулом правомірної поведінки є страх, а основною вигодою – «не покарання». У таких умовах правовий нігілізм певною мірою мінімізований і не має помітного впливу на процеси правового регулювання. З падінням тоталітарного режиму відбувається ослаблення репресивного механізму держави. При цьому адекватної заміни страху миттєво знайти неможливо. Таким чином, громадяни, втративши «священний страх» перед державою, починають досить критично ставитись і до державного апарату, і до встановлених ним правил поведінки (офіційного права). У такій ситуації закономірно посилюється правовий нігілізм [7, с. 196-197].

Узагальнюючи огляд геополітичного середовища формування української нації, зауважимо на таких основних моментах. Підневільний стан, тривала відсутність власної держави відповідним чином відбилися в менталітеті українського народу, зумовивши сприйняття держави як інституту гноблення, який обмежує індивідуальну свободу та господарську ініціативу, нав'язує чуже право, мову, релігію, культуру. Цілком закономірним було виникнення у народній свідомості реакції відторгнення, яка, ставши тривалою і стійкою, кристалізувалася у негативістській настанові щодо державно-правових

інститутів.

Сьогодні необхідно виявляти ці глибинні ментальні настанови й рішуче нейтралізувати – без цього українцям як нації неможливо не лише досягти успіхів у державотворенні, розвитку економіки тощо, але й просто вижити у протистоянні з агресором.

Список використаних джерел

1. Андреев Д.В. Етносоціокультурні чинники формування національної правосвідомості (на прикладі судової системи Запорозької Січі XVII-XVIII століть): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12. К., 2003. 20 с.
2. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру. *Сучасність*. 1998. № 5. С. 58-70.
3. Грабовська І. Українська ментальність крізь призму XX століття. *Пам'ять століть*. 2000. № 1/2. С. 3-13.
4. Дідук І. Становлення правової свідомості особистості в сучасних соціокультурних умовах. *Соціальна психологія*. 2006. № 6. С. 105-114.
5. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність : монографія. Х.: Право, 2008. 288 с.
6. Ковальський В. Правова ментальність як ознака кризи правосвідомості. *Юридичний вісник України*. 2010. № 14. С. 14.
7. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред. Ю.П. Битяка та І.В. Яковюка. Х. : Право, 2007. 248 с.
8. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л.М. Герасіна та ін. Х.: Право, 2009. 352 с.
9. Цимбалюк М.М. Онтологія правосвідомості: Теорія та реальність: монографія. К.: Атіка, 2008. 288 с.

Слесарюк С. О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Купчення Л. І.,
к.ю.н., доцент кафедри підприємства і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА УКРАЇНИ

Вплив міжнародного права на правову систему України є закономірним процесом сучасного світового устрою. В цьому контексті міжнародне право розуміється як таке, що охоплює норми та принципи, які регулюють відносини між учасниками міжнародної спільноти, такими як держави (зокрема Україна), міжнародні організації (наприклад, ЄС, СОТ) та інші суб'єкти.

Міжнародні договори, до яких приєдналась наша держава, відіграють важливу роль у забезпеченні захисту прав людини в Україні. Серед дієвих міжнародних інструментів, які доступні українцям, Конвенція про захист прав людини та основних свобод, що по суті є цінною частиною внутрішнього законодавства.

Особливості використання суб'єктами права норм міжнародного права в Україні, обумовлені Конституцією та законами держави. Норми міжнародних договорів, які Верховна Рада України ратифікувала, визнаються частиною національного законодавства. Протягом періоду незалежності України, Верховна Рада України ратифікувала або надала згоду на приєднання до понад 1000 міжнародних договорів, які охоплюють питання політики, економіки, фінансів, міжнародних позик, захисту прав людини, діяльності у міждержавних організаціях, військових операцій за межами країни та інших аспектів [1, с. 140].

Основні напрями впливу міжнародного права на національні правові системи включають зближення, уніфікацію, гармонізацію права, взаємодію з міжнародними організаціями та створення модельних законів. Процес

зближення передбачає розробку загальної політики державно-правового розвитку, вжиття заходів для подолання відмінностей, ухвалення засобів для формування загальних юридичних правил у сфері зближення законодавств, якщо визначено спільний курс держав та визначено напрями, етапи та методи цього зближення.

Під час зближення правових систем відбувається гармонізація права, яка включає в себе створення норм, що спеціально пристосовані до національної правової системи і не відрізняються від інших норм національного права, що застосовуються в загальному порядку. Гармонізація національних правових систем передбачає конкретну адаптацію національних законів до загальноприйнятих міжнародних стандартів.

Так, очевидно, що другий розділ Конституції України від 28 червня 1996 року відповідає основним положенням Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року.

У правовій доктрині відображено твердження, що уніфікація – це введення в національне законодавство уніфікованих норм, яке може здійснюватися як за допомогою міжнародно-правових інструментів, так і в односторонньому порядку. З метою підтримки реформ та оновлення законодавства держав у справах арбітражної процедури, щоб врахувати особливості та потреби міжнародного комерційного арбітражу, Комісія ООН з права міжнародної торгівлі розробила Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговий арбітраж, який був схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1985 року. Цей закон є зразком для відповідних національних законів. Багато країн, включаючи Україну, використали цей зразок у своєму законодавстві. Наприклад, Верховна Рада України прийняла Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" 24 лютого 1994 року. Цей Закон відображає світовий консенсус щодо ключових аспектів міжнародної практики арбітражу і був впроваджений в законодавство з численними країнами, враховуючи різноманіття їхніх правових та економічних систем.

Одним із прикладів створення модельного закону науковцями є Базовий міжнародний податковий кодекс, що був розроблений в Гарвардському університеті у 1992 році. Цей кодекс рекомендується державам як прецедент для створення податкового законодавства [2, с. 173].

Процес зближення правових систем передбачає адаптацію національних законодавств до загальновизнаних міжнародних стандартів. Наприклад, Україна, намагаючись вступити в загальноєвропейські структури, досягла міжнародно-правової уніфікації після ратифікації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у вересні 2014 року. Ця угода служить підставою для адаптації, гармонізації та уніфікації українського законодавства до права ЄС [3, с. 30].

Нині особливо важливим є процес гармонізації внутрішнього законодавства з нормами права ЄС та розробка концептуальних положень щодо створення механізму взаємодії між системами права ЄС та України, закріплення їх на законодавчому рівні. Це дозволить ефективно сформувати адаптаційний механізм для систем права України та ЄС, забезпечуючи їх взаємодію.

Список використаних джерел

1. Цюкало В. Питання імплементації міжнародно-правових норм у правову систему України. *Слово національної школи суддів України*. 2013. С. 139-159.
2. Лисенко С. Принцип моделювання в законодавчому процесі Європейського Союзу та можливість використання зазначеного принципу в українському законодавстві у сфері інформаційної безпеки. *Право.ua*. 2015. С. 172 – 175.
3. Стрельцова Є.Д. Теорія і практика уніфікації міжнародного права в умовах глобалізації (міжнародний та національно-правовий аспекти): автореф. дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2020. 42 с.

Снісар М. О., курсант 3 курсу,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Лавренко А. І.**,
викладачка кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
факультету №1, Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Національна поліція України є ключовим центральним органом виконавчої влади, спрямованим на забезпечення захисту прав та свобод громадян, протидію злочинності, утримання громадської безпеки і збереження громадського порядку.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII, територіальні органи поліції формуються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а також в інших адміністративно-територіальних одиницях, включаючи міжрегіональні структури. Утворення, ліквідацію та реорганізацію територіальних органів поліції здійснює Кабінет Міністрів України на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ за узгодженням з керівником поліції. Структуру, штатний розпис і кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції, а призначення та звільнення керівників та заступників територіальних органів поліції здійснюється керівником поліції за згодою Міністра внутрішніх справ України. Кандидати на керівні посади повинні відповідати визначеним умовам, включаючи вищу юридичну освіту, п'ять років стажу роботи в галузі права та не менше року досвіду на керівних посадах [1].

Варто зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» [2] від 16.09.2015 року № 730 було ліквідовано територіальні органи Міністерства внутрішніх справ та

утворено територіальні органи Національної поліції України, таким чином відбувалась реформа Національної поліції на місцях.

Щодо адміністративно-правових засад функціонування територіальних органів Національної поліції України, то, на нашу думку, вони базуються на законодавстві та регулюють організацію та діяльність поліцейських служб на місцевому рівні. Ці засади включають:

1. Дотримання закону. Територіальні органи Національної поліції повинні виконувати свої функції відповідно до чинного законодавства, гарантуючи права та свободи громадян і використовуючи правові механізми для забезпечення правопорядку.

2. Прозорість та відповідальність. Засада прозорості передбачає публічну доступність інформації про роботу поліції, а відповідальність включає обов'язок організації відкритого діалогу з громадськістю та відповідь за свої дії.

3. Децентралізація. Ця засада передбачає делегування повноважень місцевим територіальним органам для вирішення конкретних проблем та прийняття рішень на місцевому рівні відповідно до потреб громади.

4. Співпраця з громадськістю. Територіальні органи повинні активно співпрацювати з громадою, включаючи проведення громадських консультацій, нарад і взаємодію для визначення та вирішення місцевих проблем.

5. Співпраця з іншими відомствами. Ефективна співпраця з іншими владними та правоохоронними органами є важливим елементом системного підходу до забезпечення безпеки та врегулювання питань правопорядку.

6. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації. Надання працівникам територіальних органів можливостей для постійного професійного зростання та підвищення кваліфікації є ключовим для забезпечення високого стандарту обслуговування та ефективності їхньої діяльності.

Щодо адміністративно-правового статусу працівника територіальних органів Національної поліції України, то, на думку В. А. Глуховець, він включає сукупність його прав, обов'язків, юридичних обмежень, гарантій діяльності та юридичної відповідальності. Правовий статус поліцейського складається з трьох

основних компонентів: загального громадянського статусу, спеціального статусу, який визначено законом «Про Національну поліцію» та статусу, що визначається посадою, яку обіймає поліцейський [3, с. 43].

Автор зазначає, що особливості адміністративно-правового статусу працівника поліції включають наступні аспекти:

- владні повноваження (поліцейські мають внутрішньоорганізаційні та зовнішньоорганізаційні повноваження, які надають їм право втручання в різноманітні ситуації для забезпечення громадського порядку та безпеки);

- виступ від імені держави (поліцейські можуть виступати від імені держави та виконувати заходи з охорони громадського порядку та безпеки в межах своєї компетенції);

- гарантії соціально-правового захисту (поліцейські користуються гарантіями соціально-правового захисту, які забезпечують їхнє соціальне благополуччя та правовий захист);

- підвищена відповідальність (поліцейські несуть підвищену відповідальність як за свої дії під час службової діяльності, так і за власні дії за межами служби) [3, с. 43].

Таким чином, адміністративно-правові засади функціонування територіальних органів Національної поліції України визначають основні принципи організації та діяльності поліційних структур на місцевому рівні. Ці засади включають в себе принципи законності, прозорості, децентралізації та взаємодії з громадськістю. Забезпечуючи ефективне виконання завдань з охорони громадського порядку та безпеки, вони сприяють створенню довіри до поліції та забезпеченню правопорядку на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top> (дата звернення: 17.11.2023).
2. Про утворення територіальних органів Національної поліції та

ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 року № 730. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.11.2023).

3. Глуховеря В. А. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 248 с.

Стрілець Б. В.,
к.ю.н., доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА КРИПТОВАЛЮТНИХ РИНКАХ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Цифровізація економіки створює додаткові можливості для розширення внутрішнього ринку Європейського Союзу (далі – ЄС) та посилення євроінтеграційних процесів. Водночас активізуються кіберзагрози, які можуть завдати значної шкоди як приватним, так і державним інтересам. Криптовалютні ринки ("ринки криптоактивів" відповідно до законодавчої термінології в ЄС) поступово стають значною частиною світової економіки, яку не можна ігнорувати. Його учасники потребують адекватного захисту від несанкціонованого втручання в їхню господарську діяльність.

Обіг та будь-яке використання криптоактивів базується насамперед на технологіях розподіленого реєстру та блокчейну. Серед користувачів криптоактивів поширена думка про високий рівень безпеки цих новітніх технологій. Однак у звіті за лютий 2021 року Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (далі – ENISA) зазначило, що ажітаж навколо таких технологій створює нереалістичні очікування щодо того, які проблеми вони можуть вирішити [1]. Тому з поступовим зростанням популярності криптоактивів постає

проблема гарантування безпеки їхніх споживачів та інвесторів. Лише наявність механізмів захисту цього ринку від кіберзагроз може забезпечити фінансову систему ЄС від негативних наслідків зовнішнього втручання.

У 2020 році разом із поданням до Європейського Парламенту Пропозиції щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради про ринки криптоактивів та внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 COM/2020/593 final розпочався етап системного правового регулювання обігу криптовалют в ЄС. Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1093/2010 і (ЄС) № 1095/2010 та Директив 2013/36/ЄС і (ЄС) 2019/1937 (далі – Регламент про криптоактиви) набув чинності в 2023 році [2].

Регламент про криптоактиви встановлює вимоги до всіх провайдерів послуг, пов'язаних з криптоактивами, такі як: зобов'язання діяти чесно, справедливо та професійно; організаційні вимоги; правила забезпечення безпеки клієнтів. Встановлюються вимоги до конкретних послуг: зберігання криптоактивів; торгові платформи для криптоактивів. Однак у цьому нормативно-правовому акті майже не приділено уваги питанням кібербезпеки на ринках криптоактивів. Це видається серйозною правовою прогалиною.

Варто відзначити, що тривалий час у праві ЄС переважав термін "мережева та інформаційна безпека", а не "кібербезпека". Це знайшло своє яскраве вираження в назві спеціального наглядового органу – Європейського агентства з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), який був створений ще в 2004 році. Еволюційна трансформація мережевої та інформаційної безпеки в більш глобальну концепцію кібербезпеки вперше була зафіксована в 2013 році після публікації Стратегії кібербезпеки ЄС. Однак лише у 2019 році з прийняттям Регламенту (ЄС) 2019/881 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ENISA (Агентство Європейського Союзу з питань кібербезпеки) та про сертифікацію кібербезпеки інформаційно-комунікаційних технологій і скасування Регламенту (ЄС) № 526/2013 (Акт про кібербезпеку) [3] зміст поняття "кібербезпека" було чітко визначено на законодавчому рівні в ЄС, а саме як

"діяльність, необхідна для захисту мережових та інформаційних систем, користувачів таких систем та інших осіб, на яких впливають кіберзагрози". Що стосується назви Європейського агентства з питань кібербезпеки, аббревіатура для зручності залишилася колишньою – ENISA. На нашу думку, існуюча парадигма кібербезпеки в ЄС є досить абстрактною. З одного боку, вона дозволяє відійти від конкретних кіберзагроз та технічних аспектів функціонування кіберсередовища, а отже, охопити всі можливі проблеми та шляхи їх вирішення.

Особливості технології блокчейн самі по собі дозволяють забезпечити певний базовий рівень захисту від стороннього втручання. Однак це не зменшує кіберзагроз, а іноді навіть збільшує їх ризик через недбалість власників криптоактивів. Наприклад, вони часто стають жертвами фішингових сайтів та інших фішингових схем, коли шахраї створюють дуже схожу копію сайту, на якому користувач має свій обліковий запис, і він вводить персональні дані для доступу до облікового запису, які потім використовуються шахраями для отримання доступу до коштів. Наприклад, користувачі веб-гаманця <https://www.myetherwallet.com/> часто ставали жертвами таких схем. Водночас, ENISA надає пріоритет у своїй роботі опису технічних аспектів функціонування ринку криптовалют. Це свідчить про те, що, незважаючи на суто цифровий характер взаємодії з криптоактивами, органи ЄС, принаймні деякі з них, схоже, не розглядають безпосередньо загрози учасникам крипторинку як кіберзагрози. Звідси випливає необхідність створення системи правових та інституційних гарантій захисту від кіберзагроз на ринках криптовалют, а також механізмів захисту порушених прав.

На нашу думку, захист прав споживачів та інвесторів криптоактивів має здійснюватися на основі механізмів кіберзахисту, оскільки використання криптоактивів відбувається виключно за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. З метою встановлення належного контролю за кібербезпекою та захисту прав користувачів при використанні криптоактивів важливим є не лише можливе створення спеціальних органів як на рівні ЄС, так і на рівні його держав-членів, а й посилення повноважень вже існуючих. У цьому

контексті повноваження ENISA потребують вдосконалення. Однак його ефективна діяльність у цьому напрямку можлива лише після розширення його повноважень. Створення спеціального структурного підрозділу (департаменту) ENISA, який би зосередив свою діяльність на питаннях кібербезпеки у сфері криптоактивів, видається цілком виправданим.

Таким чином, загальна динаміка розвитку права ЄС свідчить про позитивні зрушення у правовому регулюванні криптоактивів загалом та кібербезпеки на цьому ринку зокрема. Однак розвиток правової бази явно не встигає за стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Ми вважаємо, що наукова спільнота має долучитися до пошуку найбільш прийнятних концептуальних моделей кібербезпеки на ринках криптоактивів.

Список використаних джерел

1. Crypto Assets: Introduction to Digital Currencies and Distributed Ledger Technologies. European Union Agency for Cybersecurity. 2021. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/crypto-assets-introduction-to-digital-currencies-and-distributed-ledger-technologies> (дата звернення: 12.12.2023).
2. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. L 150, 9.6.2023, p. 40–205. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114> (дата звернення: 12.12.2023).
3. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act), *Official Journal of the European Union*. L 151, 7.6.2019, p. 15–69. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/881/oj> (дата звернення: 12.12.2023).

Сьомич М. І.,
д.е.н., професор, професор кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

ДЖЕРЕЛА І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Конвенцією про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 року, яка ратифікована Законом України № 1767-УІ від 16.12.2009 року та набрала чинності в Україні 06.03.2010 року визнано, що інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, що інвалідність є результатом взаємодії між людьми, які мають вади здоров'я і відносницькими середовищними бар'єрами, яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими громадянами [1].

За даними збірника «Соціальний захист населення» (розділ 3, табл. 3.11) відповідно даних Міністерства охорони здоров'я чисельність уперше визнаних осіб з інвалідністю за регіонами зростає і склала: 2020 рік – 117,7 тис.осіб, 2021 рік – 121,1 тис.осіб, 2022 рік – 145,5 тис. осіб.

За даними Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України та Пенсійного фонду України незалежно від пенсії, яку отримують особи з інвалідністю (збірник «Соціальний захист населення» (розділ 3, табл. 3.1)) станом на 1 січня 2023 року кількість осіб з інвалідністю склала 2721,7 тис. осіб, в тому числі I групи – 204,9 тис.осіб, II групи – 888,7 тис. осіб, III групи – 1472 тис. осіб, дітей з інвалідністю – 156,0 тисяч осіб.

Офіційні дані за 2023 рік по вищезазначеній тематиці ще не сформовані, але як повідомила Міністр соціальної політики Оксана Жолнович на відкритті «Всеукраїнського центру комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю», як повідомляє «Укрінформ», показник осіб з інвалідністю в Україні сягнув 3 мільйонів.

Розглянемо один із аспектів реалізації прав осіб інвалідністю в Україні, а саме право працю. Конвенцією про права осіб з інвалідністю (ст. 27) та Законом

України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ зі змінами (розділ IV. Працевлаштування, освіта і професійна підготовка осіб з інвалідністю) та іншими нормативними документами із зазначених питань, в Україні визнано право осіб з інвалідністю нарівні з іншими особами мати заробітну плату або інший вид доходу, що не суперечить чинному законодавству, право на вільний вибір зайнятості на відкритому ринку праці з відкритим, інклюзивним та доступним для осіб з інвалідністю виробничим середовищем, на професійну орієнтацію та зміну виду зайнятості відповідно до стану здоров'я, потреб та наявного професійного досвіду [1; 2].

Законодавством України заборонена дискримінація осіб з інвалідністю щодо всіх форм зайнятості, зокрема, щодо прийому на роботу, забезпечення рівної винагороди за працю, безпечні та здорові умови праці.

Особам з інвалідністю забезпечено повний доступ до послуг служби зайнятості, зокрема, щодо набуття статусу безробітного, повного спектру послуг сприяння працевлаштуванню, зокрема тимчасової зайнятості, компенсаційних витрат роботодавцю за працевлаштування безробітних осіб з інвалідністю, отримання ваучера для професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, започаткування або розвитку малого та середнього бізнесу шляхом мікрокредитування.

Однак, значною проблемою в питаннях зайнятості осіб з інвалідністю є забезпечення розумного пристосування робочого місця відповідно до висновку медико-соціальної експертної комісії, нозології захворювання та з урахуванням вимог посадових обов'язків на конкретному робочому місці (посаді). До недавнього часу, це було однією з найскладніших до вирішення проблем адаптації робочих місць під потреби конкретної особи з інвалідністю, пов'язану із потребою придбання додаткового обладнання, і, як наслідок, значних витрат роботодавця, особливо при працевлаштуванні осіб з інвалідністю I та II груп.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 року № 893 «Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за

облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю», яка набрала чинності з 29 серпня поточного року, затверджено відповідний Порядок та до переліку (видів) соціальних послуг у сфері зайнятості віднесено відповідні компенсаційні витрати за облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю [3].

У вищезазначеному документі чітко дано визначення поняття облаштування робочого місця для працевлаштованої особи I чи II групи інвалідності як комплекс заходів та засобів, вжитих конкретним роботодавцем для адаптації та розумного пристосування робочого місця. При цьому граничний розмір компенсації не може перевищувати 15 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року, в якому приймається рішення про її надання, для осіб з інвалідністю I групи, 10 розмірів мінімальної заробітної плати - для осіб з інвалідністю II групи.

Слід зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 року № 893 також визначено перелік допоміжних засобів для облаштування робочого місця особи з інвалідністю, зокрема це:

- меблі та фурнітура для робочих місць;
- допоміжні засоби для фіксації, діставання і захоплення предметів на робочих місцях;
- транспортери для піднімання сходами з електроприводом, підйомні платформи для робочих місць;
- допоміжні засоби для відтворення звуку та забезпечення здатності чути і бачити;
- допоміжні засоби для захисту здоров'я і безпеки тощо [3].

Як підтверджують фахівці, цей перелік є широким і в достатній мірі забезпечує потреби осіб з інвалідністю I та II груп для створення адаптованих до потреб умов праці на конкретному робочому місці.

Є вже перші результати реалізації цієї урядової програми, а саме, за вересень-листопад 2023 року компенсацію надано 32 роботодавцям за облаштування робочих місць особам з інвалідністю I та II груп [4; 5].

Слід зазначити, що позитивними аспектами реалізації цього напрямку надання соціальних послуг у сфері зайнятості є те, що реалізація цього проєкту покладена на Державну службу зайнятості та фінансування вищезазначених витрат відбувається з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, які є мобільними щодо взаємодії та мають відповідний фінансовий ресурс, алгоритм взаємодії є доступним, не потребує подання широкого переліку підтвердних документів, є оптимальним щодо взаємодії служби зайнятості та роботодавців відносно термінів та строків розгляду документів, поширюється на роботодавців всіх форм власності та підпорядкування.

З вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Ринок праці України в умовах воєнного стану зазнав значних змін, був змушений в обмежений період часу адаптуватися до нових умов існування, стати пластичним та гнучким, враховуючи, що тривалість та масштаб загроз знаходяться на невизначеному рівні

Як наслідок, державна політика зайнятості в умовах воєнного стану передбачає активізацію участі держави в регулюванні зайнятості населення, максимального залучення працездатного населення до оплачуваної роботи, особливо осіб з інвалідністю як потужного трудового ресурсу з урахуванням досвіду професійної самореалізації та наявного потенціалу і має бути спрямованою на збалансування попиту і пропозиції робочої сили. Відповідно, надання компенсації роботодавцям за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю відповідає кращим європейським та світовим практикам і дозволяє задовольнити потребу роботодавців в досвідчених працівниках.

Для успішної реалізації завдань щодо збільшення обсягів працевлаштування осіб з інвалідністю I та II груп нагальним є створення оперативного та гнучкого механізму щодо обміну інформацією про працевлаштування вищезазначеної категорії громадян із залученням всіх сторін соціального діалогу: служби зайнятості, Пенсійного Фонду, соціального захисту

і роботодавців та збільшення терміну для облаштування відповідних робочих місць.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Дата підписання 13.12.2006 р. Дата ратифікації Законом України № 1767-VI від 16.12.2009р. Дата набрання чинності 06.03.2010. URL: <https://www.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні (зі змінами). *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 21. Ст.252. URL: <https://www.rada.gov.ua>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 року № 893 «Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю». URL: <https://www.rada.gov.ua>
4. Сайт Державної служби зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua>
5. Сайт державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Черепашинська-Жукова П. Р., курсантка факультету №1,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Лавренко А. І.**,
викладачка кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
факультету №1, Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Для того, щоб цілком зрозуміти сутність, мету і завдання адміністративної процедури потрібно вміти її розмежовувати з іншим суміжним поняттям –

адміністративним процесом. У сучасній доктрині адміністративно-процесуальної науки виникають складності при співвідношенні цих понять, адже на це впливає різний підхід науковців-адміністративістів у контексті тлумачення окремих адміністративно-процесуальних норм. Однак законодавцю необхідно визначити єдину позицію з цього приводу, виходячи із приписів статей 3, 6, пунктів 12 і 14 статті 92, 116, 118, 119 та 124 Конституції України, які наголошують на закономірній необхідності відмежування судової влади від виконавчої, із встановленням заборони останній щодо здійснення правосуддя (судочинства) і одночасне визначення змісту предмета адміністративного права та змісту процедурної діяльності посадових осіб [1].

По-перше, довгий час відсутність єдиного кодифікованого закону щодо адміністративного процесу зумовала неоднозначний підхід. Після здобуття Україною незалежності постійно здійснюється реформування правової системи та постійно розробляються проекти, що планують врегулювати певні суспільні відносини. До 2023 року існував лише один законодавчий акт – Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [2]. Саме через це у правовій площині існує два підходи до терміну «адміністративний процес» – судовий та управлінський. *Судова концепція* адміністративного процесу трактує його як діяльність судів та органів публічної адміністрації, у тому числі правоохоронних органів, стосовно запобігання адміністративним стягненням, припинення та накладення адміністративних стягнень за вчиненні адміністративні правопорушення в порядку КУпАП. У свою чергу, *управлінська концепція* інтерпретації адміністративного процесу – це діяльність публічної адміністрації щодо проходження публічної служби, зокрема виконання посадових обов’язків, відповідно до завдань і функцій адміністративного органу, а також діяльності з надання адміністративних послуг [3, с. 63].

По-друге, адміністративна процедура – це нормативно-закріплений, структурований та чітко визначений порядок діяльності органів публічної адміністрації щодо ухвалення адміністративних актів, укладення адміністративно-правових договорів та вирішення конкретних індивідуальних

адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [4, с.24]. Виходячи з цього можна відзначити, що адміністративна процедура передбачена у двох інтерпретаціях - як порядок вчинення дій для досягнення результату, та як управлінська діяльність, що покликана служити та захищати.

Визначення місця адміністративної процедури у сфері дії адміністративного процесу як об'єднуючого поняття вкрай важливе для встановлення співвідношення цих термінів.

1. Суб'єктом розгляду та вирішення адміністративних справ в адміністративній процедурі здійснюються окремі юридично значущі дії, які розглядаються як система послідовно здійснених дій, а не як процес. Також таким суб'єктом може бути лише представник публічної адміністрації, а не суд (як у адміністративному процесі).

2. Адміністративна процедура є лише одним із інститутів адміністративного права, а адміністративний процес у свою чергу – окрема галузь адміністративного права.

3. Офіційні рішення, які прийняті у межах адміністративного процесу, оформлюються у вигляді постанов або ухвал. Для офіційних рішень, що були видані у сфері дії адміністративної процедури, характерні такі розпорядчі документи як наказ, розпорядження, акт тощо.

4. Адміністративно-правовий конфлікт зумовлює функціонування адміністративного процесу, а адміністративна процедура виникає та розвивається без наявності такої суперечки.

5. Довгий час лише норми КАСУ регулюють порядок здійснення адміністративного процесу, зі свого боку порядок адміністративні процедури врегульовують процесуальні та матеріальні норми права, що мають різну юридичну силу та містяться у різноманітних нормативно-правових актах.

Варто зазначити, що Закон України «Про адміністративну процедуру» від 13.12.2022 року врегульовує законодавчим порядком через адміністративно-

процесуальні та адміністративно-процедурні норми правовідносини у сфері співвідношення процесу та процедури. Логічно визначене поняття у запропонованому нормативно-правовому акті адміністративного провадження як визначеного законодавством порядком здійснення адміністративного провадження як сукупності процедурних дій, послідовно вчинених адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення адміністративної справи, що завершується прийняттям і в необхідних випадках виконанням прийнятого адміністративного акта, надасть змогу у майбутньому уникнути непорозумінь під час тлумачення [5].

Отже, виходячи з цього, можна зробити наступний висновок – адміністративна процедура як складова частина адміністративного процесу являє собою законодавчий логічно побудований порядок виконання процесуальних дій на кожному із етапів адміністративного провадження, що регламентуються декількома законодавчими та підзаконними актами. Адміністративний процес охоплює собою адміністративно-судову, адміністративно-деліктну й управлінську діяльність судів та органів публічної адміністрації.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.12.2023).
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 10.12.2023).
3. Тернушак М. М. Щодо питання співвідношення категорій «адміністративний процес» та «адміністративна процедура». *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2020. № 1. С. 62–65.
4. Салманова О.Ю., Комзюк А.Т., Гусаров С.М. Адміністративний процес: навч. посіб. За загальною редакцією Салманової О. Ю. та Комзюка А. Т. Харків: ХНУВС, 2022. 412 с.

5. Про адміністративну процедуру: Закон України № 2849-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 13.12.2023).

Шведенко П. Ю.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

**ПЕРЕДДОГОВІРНІ ПРАВОВІДНОСИНИ, ЯК ОBOB'ЯЗKOBA CTAДІЯ
УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
(АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)**

Провівши аналіз Судової практики із питання врегулювання правовідносин щодо оренди земель сільськогосподарського призначення можна зробити висновки про те, що не зважаючи на фактичну відсутність законодавчої регламентації «переддоговірної стадії правовідносин» Верховний Суд у своїй практиці активно використовує дане поняття і більше того вказує на наявність взаємних прав та у обов'язків сторін на даній стадії правовідносин. Всі правовідносини, які виникають до укладання договорів оренди землі сільськогосподарського призначення по спрощеній процедурі, слід кваліфікувати як переддоговірні.

В той самий час слід зауважити, що виходячи із норм чинного законодавства, переддоговірний етап є невід'ємною частиною спірних правовідносин, та обов'язковою передумовою їх виникнення.

В своїй Постанові ВП ВС від 29 вересня 2020 року у справі № 688/2908/16-ц зазначає:

«...36. Відсутність договірних відносин між сторонами до моменту укладення договору не означає, що на переддоговірній стадії сторони не мають жодних обов'язків щодо одна одної. Добросовісність та розумність належать до

фундаментальних засад цивільного права (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України). Отже, і на переддоговірній стадії сторони повинні діяти правомірно, зокрема поводитися добросовісно, розумно враховувати інтереси одна одної, утримуватися від недобросовісних дій чи бездіяльності...» [1].

Тобто ВП ВС наголошує на обов'язковості переддоговірного етапу в правовідносинах щодо оренди земельних ділянок державної та комунальної власності та на його безпосередній значимості для майбутніх правовідносин.

У своїх Постановах КГС ВС від 03 листопада 2020 року у справі № 910/16771/19 та від 25 травня 2018 року у справі № 914/1744/17 зазначає:

«...37. Переддоговірні відносини між сторонами з приводу розбіжностей щодо умов договору оренди землі можуть регулюватися положеннями статей 179, 181, 187 ГК України, оскільки, по-перше, це узгоджується з нормами статей 648, 649 ЦК України та статті 2 Закону України «Про оренду землі». По-друге, переддоговірні відносини, пов'язані з укладанням договорів оренди земельних ділянок, не врегульовано спеціальними нормами ЗК України, Закону України «Про оренду землі»...» [2; 3].

Вищевказане формує наступні висновки:

1) підставою виникнення, зміни або припинення будь яких правовідносин є певні юридичні факти (дії або події);

2) в нашому випадку активні дії, щодо реалізації свого права на отримання земельних ділянок для ведення фермерського господарства/особистого селянського господарства (початку правовідносин), знаходять своє відображення в зверненні зацікавленої особи із клопотаннями про надання дозволу щодо відведення земельних ділянок до уповноважених органів, що в свою чергу має наслідком прийняття рішення (у формі Наказу) про надання дозволу на розроблення документації з відведення;

3) вказані вище дії є початком переддоговірної стадії орендних правовідносин такого підтипу.

4) такий підтип орендних правовідносин не має класичних етапів як оферта та акцепт.

5) переддоговірну стадія орендних правовідносин такого підтипу не можливо оминати;

6) переддоговірна стадія включає цілий ряд обов'язкових «побічних» правовідносин: виготовлення нової технічної документації, її затвердження, присвоєння кадастрових номерів, внесення інформації в державні реєстри та ін.

7) переддоговірні відносини, пов'язані з укладанням договорів оренди земельних ділянок, не врегульовано спеціальними нормами ЗК України, Закону України «Про оренду землі»;

8) переддоговірні відносини не мають чітких обмежень щодо часу їх тривання.

Список використаних джерел

1. Єдиний державний реєстр судових рішень: Постанова ВП ВС від 29 вересня 2020 року у справі № 688/2908/16-ц: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92137264> (дата звернення: 12.12.2023).

2. Єдиний державний реєстр судових рішень: Постанова КГС ВС від 03 листопада 2020 року у справі № 910/16771/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92675755> (дата звернення: 12.12.2023).

3. Єдиний державний реєстр судових рішень: Постанова КГС ВС від 25 травня 2018 року у справі № 914/1744/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74411410> (дата звернення: 12.12.2023).

Шестеріков Д. П.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право
Полтавський державний аграрний університет

Кальян О. С.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ УЧАСТІ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Судовий захист прав і свобод гарантується Конституцією України і не може бути обмежений за будь-яких умов. Однак в умовах війни здійснення правосуддя значно ускладнене. Однією з головних проблем є доступ до правосуддя, адже через бойові дії значна кількість судів позбавлена можливості виконувати свої функції, а громадяни в першу чергу намагаються забезпечити власну безпеку. Дистанційна участь у судовому засіданні є одним із способів вирішення даних проблем, однак на законодавчому рівні вона детально не врегульована. Тому нормативне регулювання дистанційної участі у засіданнях у господарських та цивільних судах потребує детального дослідження для визначення напрямків удосконалення цього правового інституту.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає дистанційну участь у судовому засіданні у формі відеоконференції [3, ст. 11]. Порядок проведення даних відеоконференцій передбачений ст. 197 ГПК України та ст. 212 ЦПК України. Дистанційна участь у судовому засіданні було запроваджена під час пандемії COVID-19. Відповідно до вищевказаних статей, проведення судових засідань в режимі відеоконференцій передбачено з метою запобігання поширенню хвороб [1, 2]. Однак суди все одно майже завжди задовольняють заяви про дистанційну участь у судовому засіданні. Суди обґрунтовують свою позицію тим, що здійснення правосуддя має відбуватися з урахуванням наявних умов та обстановки і здійснення судового засідання у

режимі відеоконференції за умов війни дозволить забезпечити рівність усіх учасників справи, принцип змагальності та розумності строків розгляду справи [4].

Для дистанційної участі у судовому засіданні закон вимагає наявність технічної можливості у суду, яка вказується в ухвалі про відкриття провадження, та заяви учасника справа, поданої за п'ять днів до засідання. Однак законодавством не врегульовано, які технічні можливості необхідні суду для проведення відеоконференцій. Крім того, на суди не покладається обов'язок забезпечити ці технічні можливості. Тому важливо нормативно визначити технічні стандарти, необхідні для проведення відеоконференцій та закріпити обов'язок судів організувати належні технічне забезпечення.

Правом на участь у дистанційному засіданні з використанням власних технічних засобів поза межами суду наділені лише сторони справи та треті особи. У той же час закон дозволяє суддям, секретарям, свідкам, спеціалістам, експертам, перекладачам брати участь у відеоконференції лише у приміщенні суду. В реаліях війни головним завданням є забезпечення безпеки і очевидно, що особи, які не зобов'язанні перебувати у приміщенні суду мають більше можливостей для організації особистої безпеки. Тому необхідно надати суддям, секретарям, свідкам, спеціалістам, експертам та перекладачам надати право на участь у судовому засіданні поза межами приміщення суду [7, ст. 367-368].

Крім того, закон покладає на учасника справи усі ризики пов'язані з його технічною неможливістю брати участь у відеоконференції поза межами приміщення суду. Закон не визначає, що повинен робити суд за таких умов та які наслідки настають для цього учасника справи. Тому дане питання потребує детального нормативного регулювання. Доцільно було б передбачити перенесення судового засідання, або організувати дистанційну участь учасника справи у приміщенні суду.

Таким чином, дистанційна участь у судовому засіданні є однією з гарантій забезпечення доступу до правосуддя, який дозволяє реалізовувати правосуддя в умовах війни. Однак на законодавчому рівні при регулюванні даного правового

інституту не враховано сучасні реалії умов війни. Доцільно законодавчо визначити дистанційну форму правосуддя, забезпечити дистанційну участь для усіх учасників судового розгляду поза приміщенням суду, нормативно визначити рівень технічної забезпеченості судів, необхідної для проведення відеоконференцій, та належним чином регламентувати алгоритм дій при неможливості дистанційної участі одного з учасників судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n3030> (дата звернення: 28.11.2023).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 28.11.2023).
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 05.08.2018 № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 28.11.2023).
4. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 07.06.2022 у справі № 910/10006/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769579>
5. Перунова О. М. Процесуальна форма цивільного судочинства під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 35–41.
6. Гордієнко Т.О. Господарське судочинство в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 260–264.
7. Моїсеєнко Д. М. Цивільне судочинство: доступ в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 71. С. 366–369.

Шульженко А. А., студентка 3 курсу,
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»
Науковий керівник: **Короленко І. В.**, викладач,
ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого»

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Відповідно до чинного національного законодавства *військове кримінальне правопорушення* – протиправне діяння, яке посягає на передбачений законодавством порядок несення військової служби або її проходження, що вчиняється військовослужбовцями, військовозобов'язаними чи резервістами під час проходження зборів [2, с.35].

Об'єкт військового кримінального правопорушення:

- порядок несення і проходження військової служби (військовий правопорядок), установлений чинним законодавством України;
- дія або бездіяльність проти установленого порядку несення та проходження військової служби [2, с.81-108].

Об'єктивна сторона військового кримінального правопорушення являє собою дію, бездіяльність або неналежне виконання своїх обов'язків [2, с.108-142].

Суб'єктом військового кримінального правопорушення є фізична особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності та наділена спеціальними ознаками (військовий стан, військове становище, військові обов'язки) [2, с.142-160].

Суб'єктивна сторона військового кримінального правопорушення характеризується психічним ставленням особи до вчинюваного діяння або бездіяльності (вина, мотив, ціль) [2, с.160-186].

Військовослужбовці несуть кримінальну відповідальність за свої діяння, відповідно до Кримінального кодексу України (далі – КК України) та інших нормативно – правових актів.

До військовослужбовців можуть бути застосовані наступні заходи правового впливу:

- позбавлення військового звання;
- позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю у Збройних Силах України;
- відрахування з військового навчального закладу;
- виключення зі списків особового складу Збройних Сил України [2, с.37].

Військовослужбовці можуть бути притягнені за вчинення таких кримінальних правопорушень, за вчинення яких цивільні особи не зазнають заходів кримінально-правового впливу. До таких належать:

- дезертирство (стаття 408 КК України);
- невиконання наказу (стаття 403 КК України);
- непокоря (стаття 402 КК України);
- недбале ставлення до військової служби (стаття 425 КК України) та інші [2, с.102-104].

Наприклад, відповідно до вироку Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя у справі № 335/3503/22 від 25.04.2023 року «...ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , визнали винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.4 ст.408 КК України, та призначили покарання у виді позбавлення волі строком на 6 (шість) років» [1]. Таким чином, суд визнав ОСОБА_4 винним у вчиненні дезертирства, що належить до переліку військових кримінальних правопорушень.

Отже, на законодавчому рівні передбачаються певні особливості притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів у разі вчинення останніми військових кримінальних правопорушень за умови, що вчинені діяння узгоджувалися із професійною діяльністю. Це відображається в т.ч. в спеціальних видах покарання, які можуть призначатися судом виключно представникам вказаної професії.

Список використаних джерел

1. Вирок Ордонікідзевського районного суду міста Запоріжжя від 25.04.2023 року, справа № 335/3503/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108395329> (дата звернення: 26.11.23)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.11.23)
3. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України. Харків: Право. 2018. 327 с.

Якименко К. О.,
здобувачка вищої освіти (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Осташова В. О.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В МІСТАХ УКРАЇНИ

Магдебурзьке (німецьке, міське) право – це збірка законів, створена наприкінці XIII ст. Воно фіксувало права міського стану, а саме купців, городян, ремісників, також формулювало порядок обрання та діяльності органів міського самоврядування, питання торгівлі, опіки, спадкування, встановлювало покарання за окремі види злочинів.

Вперше в Україні право на самоврядування отримали закарпатські міста, що входили до Угорського королівства. В Україні діяла лише та частинка магдебурзького права, яка організовувала систему органів самоврядування. Але вчених траплялися суперечки, що в українських землях з магдебурзького права було взято лише форму, а саме юридичною нормою залишався місцевий звичай. Інші ж стверджували, що німецьке право зовсім витіснило тутешні на той час

традиції. Більшість вважали, що засади права регулювалися іноземними та місцевими джерелами й ця версія найбільш імовірніша [1, с.361-362].

Потрібно розуміти, що в Україні діяло інтерпретоване магдебурзьке право, адже українці доповнювали право своїми звичаями та традиціями. І тому в грамотах поданих українським народом розміщувалося, як правило, замало дійсної інформації про міську владу, адже в них містилися тільки загальні що функціонували принципи німецького міського права, а не конкретні установи влади в поселенні.

Магдебурзьке право є фундаментом сучасного права місцевого самоврядування, воно заклало основи, дало можливість усвідомити населенню демократичні засади суспільства та удосконалити правові та соціальні інститути.

Наслідками міського права є формування сприятливих умов для процвітання ремесел і торгівлі, тим самим захист від свавілля королівських намісників та землевласників. Була встановлено виборчу систему органів міського самоврядування, визначено їх функції, регламентована діяльність купецьких об'єднань та цехів, врегульоване питання торгівлі, визначало накладання кари за злочин тощо.

В населенні сформулювалися нові риси менталітету, а саме став притаманним – демократизм, незалежність від центральної влади, будувати життя на основі правових норм [2, с.93-96].

З магдебурзьким правом до українських земель прийшли збірники правових норм. Польськомовні видання Б. Гроїцького, П. Кушевича та П. Щербича стали провідними джерелами права. На лівому березі за часів Гетьманщини були поширені правничі книги, які складалися місцевими юристами.

У збірниках магдебурзького права увага приділялася врегулюванню кримінально – правових відносин, а саме поняття «злочину» та «покаранню». Покарання за злочин не були доволі жорстокими. Тяжкість покарання відповідало тяжкості злочину.

Неабияку увагу приділялося захисту людської честі та нормам моралі.

магдебурзьке право завжди стояло на охороні громадського ладу в городах. Не дивлячись на випадки жорстокого покарання, збірники вимагали приділяти увагу віку, статі, стану здоров'я індивіду, що скоїв злочин. Також дозволялося примирення сторін, навіть у випадку вбивства. Відбувся доволі високий рівень розвитку правового регулювання в городах, що його отримували [3, с.32-36].

Магдебурзьке право це основа розвитку місцевого самоврядування в Україні, одержання історичного досвіду, перейняття в сучасних реаліях досвіду європейських країн та запровадження їх у національні системи місцевого самоврядування, адаптування до національних норм, еталонів та процедур.

Європеїзація в минулих і нинішніх століттях відрізняється. Нині, по-перше, все відбувається без засуджень та нав'язувань, а по-друге, виробляється власна національна модель, не на копії, а саме на основі застосування визнаних європейських принципів врядування [4, с. 112-114].

У містах Правобережної України було застосоване «хелмське» право, тобто це переробка магдебурзького права польською мовою зі застосуванням релігійних традицій, звичаїв. Її створив П. Кушевич у 1646 р. Близько кінця XVIII ст. магдебурзьке право отримала майже вся Лівобережна Україна.

Основою правового статусу міста була локаційна грамота, де уточнювався вид німецького права в конкретному місті. Львів мав право за зразком Вроцлава, Київ – Вільно. Привілея використовувати повне право самоврядування мали лише Київ, Львів та Кам'янець.

Були різні варіанти організації лави і ради (спеціальні судові органи). В Києві магістрат (збирав податки, стежив за організацією торгівлі в місті тощо) переобирали щороку, а війт (голова) посідав посаду довічно. Львівський магістрат зумовлювався широким самоврядуванням, гарантованого королівськими привілеями [5, с.130-135].

Полтаві було надане магдебурзьке право у 1752 р. Реалізація даного міщанам Полтави права вільно обирати міських урядників вимагала великих зусиль міських громад та не могла існувати без підтримки посадових осіб. Наявна адміністративно – політична система Гетьманщини, не передбачала

буття повноцінного місцевого самоврядування та вирівнювала всі намагання ремісників здійснювати надані їм привілеї [6, с.32].

Отже, майже всі українські міста, що були у складі Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Гетьманщини та Польського королівства мали магдебурзьке право, що сприяло утворенню в Україні самоврядування, громадянської спільноти, демократизму та процвітання міського життя на підставі правових норм [7, с.221].

Список використаних джерел

1. Кириченко Ю. М. Поширення Магдебурзького права та його особливості в містах України. *Форум права*. 2011. № 4. С. 361-366.
2. Резнік О. І. Магдебурзьке право та його вплив на формування української правової традиції. *Митна справа*. 2014. № 6(2.1). С. 92-96.
3. Резніков А. В. Особливості регулювання правових відносин в українських містах магдебурзького права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Вип. 2. С. 31-37.
4. Васецький В. Ю. Магдебурзьке право як виток історично-правового розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 111-115.
5. Ткаченко А. Магдебурзьке право на теренах українських земель: світоглядно-правові засади. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2014. Вип. 7. С. 129-139.
6. Кісіль І. М. Привілей на магдебурзьке право Полтаві 1752 р. (до питання про автономію міської громади). *Архіви України*. 2015. № 5-6. С. 23-34.
7. Кобилецький М. М. Вплив магдебурзького права на розвиток місцевого самоврядування в Україні (XIV–XIX століття). *Право України*. 2020. № 1. С. 212-224.

Ярмак Ю. О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 Право,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: **Кальян О. С.,**
к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ ВИТРАТ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судовий процес завжди супроводжується різного роду фінансовими витратами, які несуть сторони та інші учасники судового процесу. Ці витрати є невід'ємною частиною здійснення права на судовий захист [2, с. 149]. При наявності інституту судових витрат у цивільному процесі це є цілком логічним, оскільки він визначає "платність" за здійснення судового захисту прав та інтересів, які законом підлягають захисту [3, с. 150].

Судові витрати завжди є актуальною темою досліджень, оскільки вони безпосередньо впливають на доступ до правосуддя. Державі важливо знайти баланс у встановленні розміру судового збору, щоб він не перешкоджав громадянам звертатися до судів, одночасно відшкодовуючи частину витрат, пов'язаних із функціонуванням судової системи. Важливо також уникати перевантаження судів дріб'язковими справами, щоб суди могли ефективно вирішувати більш важливі та складні справи.

Останні зміни в цивільному процесуальному законодавстві України підняли питання відшкодування судових витрат сторони, яка була успішною в судовому розгляді, на більш важливий рівень, а саме – на рівень реалізації принципу цивільного судочинства. Це вимагає переосмислення значення та ролі судових витрат у механізмі судового захисту, особливо щодо захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, а також інтересів держави.

Основна частина фінансування судової системи забезпечується з державного бюджету, який формується з податків всіх громадян. Лише обмежена

частина фінансування забезпечується через судовий збір, який сплачується учасниками судових процесів.

У Цивільному процесуальному кодексі України зазначено два основних види судових витрат: судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи, як встановлено в частині 1 статті 133 ЦПК. Важливо відзначити, що Н. Ю. Голубєва підкреслила, що ці види судових витрат, які визначені у законі, є вичерпними. Тобто на учасників судового процесу і сторони не можуть покладатися інші витрати, які не передбачені законодавством [4, с. 16].

Відповідно до частини 3 статті 133 Цивільного процесуального кодексу України, витрати, пов'язані із розглядом справи, включають такі категорії витрат:

- 1) витрати на професійну правничу допомогу;
- 2) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи;
- 3) витрати, пов'язані зі збиранням доказів, проведенням огляду доказів на їхньому місці знаходження та забезпеченням доказів;
- 4) витрати, пов'язані зі здійсненням інших процесуальних дій, які необхідні для розгляду справи або її підготовки до розгляду [1].

Зазвичай витрати, пов'язані з розглядом справи, виникають під час самого судового процесу, такі, як витрати на проведення експертизи, виклик свідків та інші. Тому, як правило, немає потреби доводити їх безпосередній зв'язок із конкретною цивільною справою.

Згідно з першою частиною статті 136 Цивільного процесуального кодексу України, суд може врахувати фінансовий стан сторін у справі та надати їм можливість відкласти або розстрочити оплату судового збору на певний термін, визначений законом, проте не довше, ніж до винесення судового рішення у справі.

К.С. Пащенко, вказує що "повне звільнення від оплати усіх судових витрат застосовується судом до тих осіб, чиї фінансові можливості настільки обмежені, що вони не можуть собі дозволити жодних судових витрат, які впливають на їхні базові життєві потреби, такі як житло і харчування" [5, с. 45].

Інститут судових витрат виконує різні функції.

1. Регулятивна функція: полягає в установленні норм та правил щодо судових витрат і має вплив на поведінку осіб у судових справах.

2. Превентивна функція: спрямована на запобігання подачі надмірних або необґрунтованих позовів та інших судових дій.

3. Компенсаційна функція: передбачає можливість компенсації судових витрат учасникам судових процесів відповідно до закону, з метою відшкодування їхніх витрат на юридичну допомогу та інші витрати.

4. Фіскальна функція: стосується лише судового збору та передбачає збір коштів, які спрямовуються на фінансування судової системи та органів судової влади.

Отже, інститут судових витрат відіграє важливу роль у цивільному процесі, де виникають різні види витрат для учасників судового процесу. Він регулює питання пов'язані з цими витратами, встановлюючи норми та правила, що керують їхнім покладенням, відшкодуванням і розподілом. Судові витрати мають значущий вплив на доступ до судового захисту, і важливо збалансувати розмір судового збору, щоб він не став перешкодою для громадян, але водночас забезпечував фінансування судової системи.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6461> (дата звернення: 14.11.2023)

2. Любченко М.Я., Орлова А.И. Актуальні питання компенсації судових витрат. *Закон*. 2012. № 1. С. 149-159.

3. Притченко Р.С. Оплата судового збору: проблеми та реалії законодавчого забезпечення. *Правова держава*. 2016. № 21. С. 149-152.

4. Голубєва Н. Ю. Судові витрати: значення та види. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 34. С. 11-16.

5. Пащенко К.С. Процесуальні дії з визначення розміру і сплати судових

витрат як гарантія доступу до правосуддя (на прикладі статті 88 Кодексу адміністративного судочинства України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Випуск 36. Том 2. С. 43-46.

Трансформація правової системи України в сучасних умовах

Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції
20 грудня 2023 року

Відповідальна за випуск: Осташова В. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету.

Адреси для листування:
36003, Україна, Полтавська обл., м. Полтава, вул. Сковороди,
1/3,
Полтавський державний аграрний університет,
кафедра підприємництва і права;
e-mail: pir@pdau.edu.ua

**Редакційна колегія не несе відповідальності
за зміст представлених матеріалів**